

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Výuka sexuální výchovy na 1. stupni vybrané základní školy

Teaching of Sex Education at the chosen lower Primary School

Magdaléna Jirků

Vedoucí práce: PaedDr. Eva Marádová, CSc.

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: I. ST

2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Výuka sexuální výchovy na 1. stupni vybrané základní školy* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11. března 2015

.....

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce PaedDr. Evě Marádové, CSc. za cenné rady, podněty a laskavý přístup při řešení mé diplomové práce. Dále děkuji vedení a kolegyním Základní školy Světice, kde mi bylo umožněno provést praktickou část této diplomové práce.

Také velmi děkuji své rodině za podporu a pochopení projevené po celou dobu mého studia na Univerzitě Karlově v Praze.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá sexuální výchovou na prvním stupni základní školy. Jejím cílem je zmapovat tuto výchovu v rovině obecné, její definice a nastavení pro základní školy, a následně zhotovit návrh a provést částečnou realizaci na vybrané škole.

Teoretická část popisuje vývoj sexuální výchovy, inspiraci ze zahraničí a především pak její současné pojetí od roku 1989 dodnes. Jsou zde zmíněny její cíle, základní principy a etické zásady, právní zastoupení, negativní aspekty lidské sexuality, průběh a obsah. Práce se též zabývá úlohou rodiny a školy.

Praktická část je zaměřena na zjištění přístupu rodičů a učitelů k sexuální výchově na vybrané škole formou dotazníkového šetření a strukturovaného rozhovoru. Na základě kladných výsledků je v práci zhotoven návrh výukových jednotek k realizaci výchovy, ověření jedné z nich v praxi a též je zde připojen seznam doporučené literatury a materiálů pro rodiče.

KLÍČOVÁ SLOVA

sexuální výchova, inspirace ze zahraničí, současné pojetí, Člověk a jeho zdraví, sexualita, prevence, koncepce školy, návrh výukových jednotek, spolupráce

ABSTRACT

The thesis focuses on sex education in the lower Primary School. The aim is to map it on the general level, that means its definition and settings for Primary Schools, and then to design the teaching units and to do a partial implementation at the chosen school.

The theoretical part describes the development of sex education, inspiration from abroad and mainly its current concept from 1989 until today. There are mentioned its objectives, principles and ethics, legal representation, the negative aspects of human sexuality, the course and content. The thesis also examines the role of family and school.

The practical part focuses on the approach of parents and teachers to sex education at the chosen school through a survey and a structured interview. Based on the positive results, there is a proposal of teaching units for education implementation, verification of one of them in practice, and there is also a list of recommended literature and materials for parents.

KEY WORDS

sex education, inspiration from abroad, current concepts, human and his/her health, sexuality, prevention, school concept, design of teaching units, cooperation

OBSAH

1	ÚVOD.....	8
2	TEORETICKÁ ČÁST	10
2.1	HISTORIE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY A VYMEZENÍ POJMŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH DO ROKU 1989.....	10
2.2	SEXUÁLNÍ VÝCHOVA OD ROKU 1989 PO SOUČASTNOST	12
2.2.1	VZDĚLÁVACÍ PROGRAM OBECNÁ ŠKOLA (1993) Z POHLEDU SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	14
2.2.2	VZDĚLÁVACÍ PROGRAM ZÁKLADNÍ ŠKOLA (1996) Z POHLEDU SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	15
2.2.3	VZDĚLÁVACÍ PROGRAM NÁRODNÍ ŠKOLA (1997) Z POHLEDU SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	17
2.2.4	RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	19
2.3	INSPIRACE Z EVROPY	21
2.4	SOUČASNÉ POJETÍ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY	23
2.4.1	CÍLE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY.....	26
2.4.2	ZÁKLADNÍ PRINCIPY A ETICKÉ ZÁSADY SEXUÁLNÍ VÝCHOVY A JEJICH PROVÁZANOST.....	26
2.4.3	SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V KONTEXTU PRÁVA	29
2.4.4	LIDSKÁ SEXUALITA A JEJÍ NEGATIVNÍ ASPEKTY VE VZTAHU K DÍTĚTI.....	31
2.4.5	PRŮBĚH SEXUÁLNÍ VÝCHOVY A JEJÍ ROVINY	32
2.4.6	SEXUÁLNÍ VÝCHOVA A ŽIVOT DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO A MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	33
2.4.7	CO VŠE PATŘÍ DO OBSAHU SEXUÁLNÍ VÝCHOVY.....	35
2.5	SEXUÁLNÍ VÝCHOVA JAKO SOUČÁST VÝCHOVY V RODINĚ A V PRIMÁRNÍ ŠKOLE	36
2.5.1	SEXUÁLNÍ VÝCHOVA A ÚLOHA RODINY	36
2.5.2	SEXUÁLNÍ VÝCHOVA A ÚLOHA ŠKOLY	37

2.6	SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI.....	41
3	PRAKTICKÁ ČÁST	43
3.1	CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	43
3.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	43
3.3	CÍLOVÁ SKUPINA.....	44
3.4	METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT	44
3.5	PRŮBĚH VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	46
3.6	ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	46
3.6.1	DOTAZNÍK PRO RODIČE	46
3.6.2	STRUKTUROVANÝ ROZHOVOR S UČITELI.....	59
3.6.3	VYVOZENÍ ZÁVĚRŮ Z ORIENTAČNÍHO ŠETŘENÍ	61
3.6.4	VLASTNÍ ZHODNOCENÍ.....	63
3.7	NÁVRH VÝUKOVÝCH JEDNOTEK K REALIZACI SEXUÁLNÍ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE SVĚTICE	63
3.7.1	VÝUKOVÁ JEDNOTKA 1 – pro učitele a pro žáky.....	64
3.7.2	VÝUKOVÁ JEDNOTKA 2 – pro učitele	71
3.7.3	VÝUKOVÁ JEDNOTKA 3 – pro učitele a pro žáky.....	74
3.7.4	OVĚŘENÍ VÝUKOVÉ JEDNOTKY 1 V PRAXI	79
3.8	SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY A MATERIÁLŮ K REALIZACI SEXUÁLNÍ VÝCHOVY V RODINĚ	84
3.9	SHRNUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	88
4	ZÁVĚR.....	89
5	SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	91
5.1	LITERATURA	91
5.2	ELEKTRONICKÉ ZDROJE	97
6	SEZNAM PŘÍLOH.....	99
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	100

1 ÚVOD

Sex, sexualita, a sexuální chování zasahují do života lidí již od nepaměti. Proč bychom se tedy tomu měli vyhýbat ve vyučování? Sexuální témata hýbou dnešním světem. Děti jsou od přírody velmi zvědavé a dostávají se ke zdrojům informací velmi snadno prostřednictvím médií, televize, reklamy, časopisů a internetu. Bohužel z těchto zdrojů mohou získat informace neúměrné k jejich věku, což často vede k nepochopení a negativnímu postoji (negativní pocit ze sebe, negativní vzor chování aj.). Proto je nesmírně důležité, aby škola a rodina přistupovaly k sexuální výchově zodpovědně, systematicky a pomohly dětem objasnit nesrozumitelné či je varovat před nebezpečím a nástrahami, jako je zneužívání, týrání, prostituce aj. Poskytnutím informací dětem od útlého věku můžeme předejít dezinformaci a předsudkům.

Téma diplomové práce jsem si vybrala, neboť mě osobně zajímá a považuji ho za velmi přínosné pro rozvoj dětí, jejich pochopení sebe samých a jejich budoucího působení ve společnosti. I když je výuka sexuální výchovy začleněna do školního vzdělávání již od prvních tříd, myslím si, že se pedagogové tématům sexuální výchovy spíše vyhýbají, což není správný přístup. Též mě velmi zajímala spolupráce školy a rodiny, která je velmi důležitá pro realizaci.

Cílem mé diplomové práce je zmapovat problematiku sexuální výchovy obecně, její historický kontext a současné nastavení pro první stupeň základní školy. Následně tyto znalosti využít jako východisko pro tvorbu konkrétního projektu na Základní škole Světlá, jež je postaven na zmapování ukotvení této výchovy a na přístupu rodičů a pracovníků školy.

V teoretické části je předložen souhrn historického vývoje sexuální výchovy, se zaměřením na první stupeň základní školy, z pohledu vymezení pojmů. Nejvíce je tato část orientována na poslední období od roku 1989 a na současnou koncepci, tzn. na její cíle, etické zásady, principy, právní zastoupení, negativní aspekty lidské sexuality, realizaci a obsah. Též je zde zmíněna inspirace ze zahraničí, především pak z Norska, kde jsem působila rok jako asistent pedagoga a měla jsem možnost být přítomna tamní

výuce sexuální výchovy. V teoretické části nechybí i kapitoly o úloze rodiny a primární školy, jež charakterizují vzájemnou souvislost a provázanost.

Následuje praktická část, ve které je objasněn cíl vlastního šetření, výzkumné otázky, je zde charakterizována cílová skupina, metody získávání dat a průběh výzkumného šetření zajištěný dotazníky pro rodiče a strukturovaným rozhovorem s třídními učitelkami. Na základě sběru dat, je v praktické části předloženo vyhodnocení závěrů z orientačního šetření, jsou zde zhotovené jednotlivé návrhy výukových jednotek na rodiči schválená témata a seznam doporučené literatury. Následně je zde popsána a zdokumentována hodina zaměřená na sexuální výchovu v rámci prvouky na Základní škole Světice, v rámci které byla ověřena právě jedna z výukových jednotek.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 HISTORIE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY A VYMEZENÍ POJMŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH DO ROKU 1989

Sexuální výchova je neoddělitelnou součástí lidského vývoje. Na její současné podobě se nejvíce podílely změny provedené během 20. století. Šulová (2001) tvrdí, že Česká republika hraje významnou roli jako jeden z průkopníků osvěty se zaměřením na sexuální výchovu, výchovu k manželství a rodičovství a na výchovu ke zdravým partnerským vztahům.

Podle Janiše a Markové (2007) lze nalézt ucelenou koncepci sexuální výchovy již na konci 18. století. To je totiž období, kdy dochází k pozvolnému odtabuizování lidské sexuality. Sexuální výchova v průběhu 20. století prošla mnohými koncepčními změnami včetně hledání adekvátního názvu, který se změnil například z pohlavní výchovy, výchovy k rodičovství, výchovy k manželství a rodičovství, rodinné a sexuální výchovy, až na současný název sexuální výchova (Rašková, 2008).

Jako první se v české škole v období 20. – 30. let 20. století prosadila tzv. výchova pohlavní, která však přímo necílila na všechny věkové stupně dnešní primární školy, ale jen na žáky kolem 12. roku života (Rašková, 2008). K problematice pohlavní výchovy se v této době vyjádřil i pan prezident T. G. Masaryk v knize *Mravní názory* z roku 1923, jejímž cílem je demonstrovat čisté manželství postavené na základech mravní čistoty (Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovy [online], 2007). Podobný názor vyjádřil i Karel Štech ve svém díle *O pohlavní výchově*. Z hlediska koncepce pohlavní výchovy právě tento autor uvádí, že žáci by měli být „*poučeni o biologických rozdílech mezi ženou a mužem, seznámit se s anatomíí pohlavního ústrojí a péčí o ně*“ (Rašková, 2008, s. 23). V tomto období by měli mít pohlavní výchovu na starosti lékaři, kteří ji ve školách na požádání přednášeli chlapcům či děvčatům. Pohlavní výuka se vedla odděleně. Lidé si již uvědomovali, že zamlčováním informací přispívají k tomu, že děti získávají nesprávné, nejasné a neadekvátní poznatky z pohlavní výchovy nevhodnou cestou (Rašková, 2008). Dalším představitelem této doby byl Miloslav Skořepa, který vydal *Pohlavní výchovu naší mládeže* (1932). Kniha

pojednává o výchově ke zdravému, normálnímu pohlavnímu životu a popisuje tři důležité úkoly pohlavní výchovy: usměrňování pohlavního pudu, poučení o pohlavních věcech a náprava pohlavních poklesků (Skořepa, 1932).

Druhá světová válka byla pro sexuální výchovu obdobím tzv. stagnace. Až po ní Rašková (2008) popisuje začínající snahu o institucionalizaci výchovy jak v zahraničí, tak i u nás. To se jako jediné zemi podařilo Švédsku, které již od roku 1942 začlenilo sexuální výchovu do školního vzdělávání.

Začátek 60. let 20. století považuje Rašková (2008) za základní vývojovou linii zařazení sexuální výchovy do školního vzdělávání. Základní devítileté školy obdržely roku 1960 pokyn od ministerstva školství k realizaci tzv. výchovy k rodičovství (Svobodová, Vodrážka, 1977). Autoři doplňují, že podle tohoto nařízení měly školy v průběhu šedesátých let ve spolupráci se zdravotníky pořádat besedy a přednášky pro žáky a rodiče. Proto v rámci obsahu především převládalo poučení o anatomii, fyziologii a hygieně, jak tomu bylo dříve. „*Tento rámcový pokyn však nebyl dostatečně znám a v praxi respektován*“ (Svobodová, Vodrážka, 1977, s. 9).

V 70. letech 20. století došlo ke zvýšení zájmu o sexuální výchovu, který přispěl k zamyšlení se nad její koncepcí a k rozhodnutí o vypracování zásad výchovy k rodičovství pro všechny stupně základní školy. Tak došlo roku 1970 k zavedení *Koncepce výchovy k rodičovství na Základní devítileté škole (ZDŠ)*. Změny však nenastaly jen v obsahu výchovy k rodičovství, ale promítly se též do využití forem a metod výuky a změnila se i věková hranice žáků. Poprvé se totiž týkala i dětí mladšího školního věku (Rašková, 2008, Janiš, 2008). Sexuální výchova se členila do tří etap, kdy první stupeň ZDŠ spadal do první etapy výchovy k rodičovství (1. – 5. ročník), druhou etapu tvořil 6. – 7. ročník a třetí 8. – 9. ročník (Svobodová, Vodrážka, 1977). Obsahově byla zpracovaná metodika obohacena o význam a funkce rodiny, o vytváření správných vztahů mezi jejími členy, o seznámení se s tělesným a duševním vývojem v době dospívání a o sexuální problematiku (Janiš, 2008). Avšak do učebních osnov prvního stupně základní devítileté školy metodika výchovy k rodičovství zařazena v konkrétní podobě nebyla. Ředitelé škol byli vyzváni se jí řídit, ale vše zůstávalo v kompetenci učitele, jakou formu a kdy výchovu zařadit. Ta měla být

uplatňována na základě principu koedukace (oddělená výuka chlapců a děvčat) a spolupráce s rodinou, která zaujímala prioritní postavení (Rašková, 2008). Myšlenku o zařazení principů sexuální výchovy do školních osnov rozvedla i Jaroslava Pondělíčková-Mašlová ve své pokrokové knize *O sexuální výchově bez rozpaků* (1973), kde tvrdí, že cílem je vychovávat mladé lidi a děti k potřebě lásky a citu, nikoli jen poučovat. Dále je zde vyzdvížena role rodiny, která dítěti, jež ještě není schopno zralé pohlavní a erotické lásky, poskytuje atmosféru důvěry a první příklady, jak by se mělo chovat. Myšlenky autorky jsou velmi nadčasové a jsou uváděny i v současných publikacích.

V kontrastu 70. let byla 80. léta pro vývoj sexuální výchovy opět považována za období stagnace v primárním školství, kdy nedošlo k výrazným koncepčním a obsahovým změnám a neobjevily se ani jiné nové formy a metody sexuální výchovy (Rašková, 2008). Jediné velké změny se v podstatě dočkal jen název. Vznikla tzv. výchova k manželství a rodičovství. Nedošlo k vymezení učiva v učebních osnovách, o kterém se výrazně hovořilo v souvislosti s jeho zařazením do školního vzdělávání již od prvních ročníků na základě principu koedukace (Rašková, 2008). Příčina této regrese se dává za vinu nedostatku vhodné literatury a potřebných učebních pomůcek (Svobodová, Vodrážka, 1977).

Nutnost změny postoje k sexuální problematice vznikl koncem 80. let s vypuknutím epidemie HIV/AIDS. Lidé začali více hovořit o otázkách sexuality a byly provedeny výzkumy zaměřené na prevenci pohlavně přenosných nemocí (Weiss, Zvěřina, 2001).

2.2 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA OD ROKU 1989 PO SOUČASNOST

Průlomovým mezníkem doby pro sexuální výchovu na primárním stupni základní školy v českém školství byla až 90. léta 20. století. Výrazně k tomu přispěli autoři Mellan a Brzek, kteří se nechali inspirovat tzv. *Minnesotskou rukověť* (Guidelines for Comprehensive Sexuality Education od vydavatele SIECUS – Sex Information and Education Council of U.S. 1991), kterou přeložili do češtiny a vytvořili tak „systematický přehled k obsahu rodinné a sexuální výchovy (viz MELLAN, BRZEK, 1994), který byl doporučen k implementaci do systému českého školního vzdělávání pro

všechny stupně škol“ (Rašková, 2008, s. 27). Tento dokument Mellan a Brzek (1994, s. 15) představili jako tzv. teze soustavné sexuální výchovy, které „představují komplexně pojatou sexuální výchovu“. Podle nich by sexuální výchova měla zahrnovat nejen základní biologické informace (sexuální anatomii, fyziologii, hygienu, antikoncepci aj.), ale měla by současně utvářet osobnost dítěte. Mellan a Brzek jsou dosud jedinými autory, kteří představili veřejnosti systematicky vypracovaný soubor témat týkající se sexuální výchovy na všech stupních základní školy. Jejich témata jsou rozdělena do tří stupňů, kdy jádro výuky na prvním stupni základní školy spočívá v ovládnutí sexuálního slovníku, zbavení žáků vulgarizmů, zvládnutí anatomických a fyziologických základů puberty a reprodukční funkce. To vše Mellan a Brzek (1995) uvádějí, aby v pozdějším věku byla žákům srozumitelná regulace početí. Teze jsou dle nich rozpracovány v šesti okruzích: Člověk, Vztahy mezi lidmi, Osobní dovednosti, Sexuální chování, Sex a zdraví a Sex a kultura, jež obsahují třicet šest základních témat. Täubner (1996) podotýká, že okruhy nejsou závaznou osnovou, ale nabídkou pro učitele, kteří jsou zodpovědní za výuku sexuální výchovy. Témata nejsou vždy koncipována na celou vyučovací jednotku, u některých Mellan a Brzek (1995) uvádějí, že postačí pouhá zmínka v rozsahu zmíněné teze.

Až v druhé polovině 90. let 20. století se výchova dočkala změny v názvu, ale i koncepčních změn, na jejichž základě se stala nedílnou součástí výchovy ke zdraví a zdravému životnímu stylu. Její výuka měla probíhat již od prvního ročníku základní školy v rámci jiných předmětů (Rašková, 2008). Náplň výchovy ke zdraví v primární škole byla sepsána ve *Standardu základního vzdělávání* (viz 1995, s. 41 – 42) do okruhů kmenového učiva: rodina, domov a rozvoj osobnosti; základy duševní a tělesné hygieny, režim dne; zdravá výživa; prevence zneužívání návykových látek; osobní bezpečí a základy sexuální výchovy.

V návaznosti na *Standard základního vzdělávání* byly dle Spilkové (2005) schváleny tři vzdělávací programy pro základní vzdělávání – Obecná škola (1996), Základní škola (1996) a Národní škola (1997), které nahradily dosavadní učební osnovy a plány. V jednotlivých vzdělávacích programech pak byly vymezeny základy rodinné a sexuální výchovy v rámci okruhů výchovy ke zdraví (Rašková, 2008). Obsah výše

zmíněné výchovy byl rozvrhnut do uceleného bloku a byl integrován především do předmětů prvouky, přírodovědy a vlastivědy (Rašková, 2008).

2.2.1 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM OBECNÁ ŠKOLA (1993) Z POHLEDU SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

Vzdělávací program obecná škola (1996) rozděluje pětiletou obecní školu do tří fází a to na 1. a 2. ročník, 3. ročník, 4. a 5. ročník. V prvních dvou letech se má dítě stát školákem, poznat prostředí školy a osvojit si návyky a dovednosti spojené se školní prací. V této fázi vystupuje jeden učitel, který pracuje se všemi dětmi najednou a má možnost si činnosti rozdělit podle potřeby. Předměty i časové rozvržení vyučovacích hodin nejsou striktně ustálené. Sexuální výchova je zastoupena jak v prvouce, přírodopisu, tak i ve vlastivědě, viz níže zpracovaná tabulka dle učebních osnov Obecné školy. Nejsou zde stanoveny specifikované cíle a témata jsou napsaná spíše rámcově. Záleží tedy na osobnosti učitele, jak a kdy je prakticky ve výuce použije.

1. ROČNÍK – JSEM ŠKOLÁK	
Témata:	Obsah:
Okolí školy a domova	- bezpečnost cesty do školy a ze školy, opatrné chování při setkání s neznámými lidmi, dopravní výchova
Domov	- rodina: členové, vztahy mezi členy, úcta v rodině a projevy citu
Péče o živé	- péče o bližní a sebe, chránění se před nemocí a úrazem, správná životospráva
2. ROČNÍK – PROSTŘEDÍ MÉHO ŽIVOTA	
Témata:	Obsah:
Lidé kolem nás	- člověk blízký a cizí, příbuzní – známí – kamarádi – spolužáci; - rozdílnosti ve věku a pohlaví; - vztahy k lidem (soucit, láska, obdiv, úcta k ženě a ke stáří, nenávisť, závist); - společenské chování a komunikace mezi lidmi
Zdraví a péče o ně	- lidské tělo, jak vypadá zdravý člověk; - prevence svého zdraví: čistota, zdravý způsob života a očkování, opatrnost; - jak se chovat při úraze – první pomoc
Doprava a cestování	- cesta do školy a ze školy

3. ROČNÍK – UČÍME SE POZOROVAT A POPISOVAT	
Témata:	Obsah:
Svět kolem nás	- člověk a příroda
Člověk a příroda	- ovlivňování přírody člověkem a člověka přírodou, pozitivní a negativní důsledky lidské činnosti
4. ROČNÍK – UČÍME SE NASLOUCHAT A SETKÁVAT	
Témata:	Obsah:
Život na zemi	- co je živé a co neživé - množení jako jeden ze znaků života
5. ROČNÍK – UČÍME SE UČIT A PŘEMÝŠLET	
Témata:	Obsah:
Člověk ve společnosti	- jaká jsou společenství a výskyt člověka v nich; - psaná a nepsaná pravidla soužití, etické a právní zákony; - jak se lidé sdružují: rodina

2.2.2 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM ZÁKLADNÍ ŠKOLA (1996)

Z POHLEDU SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

Rodinná a sexuální výchova se ve *Vzdělávacím programu Základní škola* (1996) objevuje v předmětech prvouka, 1. – 3. třída, a výchova ke zdraví, 4. – 5. třída. Výchova ke zdraví se vyučuje v rámci časové dotace vymezené pro přírodovědu a vlastivědu a je neodmyslitelnou součástí vzdělávání žáků na prvním stupni základní školy. v dokumentu je detailněji popsáno učivo a očekávání toho, co by každý žák měl umět, viz tabulka.

1. – 3. ROČNÍK – PRVOUKA	
Témata:	Obsah:
Jsem školák	- vytváření nových vztahů ke spolužákům, k učitelům a jiným pracovníkům školy; - bezpečná cesta do školy a ze školy; - patřičné chování k chlapcům a dívkám
Moje rodina	- rodina: příbuzenské vztahy a vztahy mezi členy rodiny (pomoc, úcta, ochrana atd.); - rodina a její řád, pravidla, role aj.; - slavnostní události v rodině (příchod na svět nového člena rodiny); - problémy v rodině (neshody rodičů vyústěné až v rozchod, rozvod aj.)

Domov	- domov a vše co je s ním spojeno – pocit domova, ochrana, soukromí
Člověk	- biologické rozdíly mezi lidmi (vrozené); - popis a určování jednotlivých částí těla, které jsou vidět; - pozorování lidí (rozdíly a podobnosti); - lidská postava, stavba těla a jeho části; - vývoj lidského života a jeho etapy; - základní životní potřeby člověka a jeho projevy
Lidé a čas	- fáze života od narození po stáří (rytmus)
Práce a volný čas	- jak člověk využívá volný čas
Člověk mezi lidmi	- v čem se lidé podobají a v čem odlišují; - jaké mohou být vztahy mezi lidmi – neutrální, přátelské, nepřátelské; - pravidla společenského chování a jejich nácvik
Člověk a zdraví	- zdraví, nemoc, denní režim, osobní hygiena, první pomoc; - výživa a zdraví; - návykové látky a zdraví; - základy rodinné a sexuální výchovy: - o lidská rodina a rodina zvířat – biologické a sociální funkce; kdo do ní patří, funkce, typy lidských rodin, atmosféra; - o vztahy mezi jedinci – láska, nepřátelství, kamarádství; - o tělesný vzhled – zastoupení mužského a ženského pólu v přírodě, anatomické odlišnosti mužů a žen (jejich těla), správné názvosloví pro jednotlivé části těla, včetně pohlavních orgánů; - o vznik a vývoj jedince – elementární informace o početí, narození a chování novorozence; - o pozorování rodin živočichů při shánění potravy pro své mláďata, péče o jejich zdraví a bezpečí; - o situační hry na členy rodiny v základních rolích a vztazích; - o interakční hry k osvojení přátelského chování ve třídě – ke kamarádům, k dívkám a mimo ni – k těhotným ženám, novorozencům, starým lidem atd. a osvojování asertivního chování; - o jak se projevuje sexuální chování mezi lidmi, např. mazlení, líbání, objímání, aj.; - o poučení o sexuálním zneužití, zásadách bezpečného chování na veřejných místech; - o umění říci „NE“ vůči nabídkám neznámých lidí, a nepříjemnému chování a dotýkání – modelové situace; - osobní bezpečí

4. – 5. ROČNÍK – VÝCHOVA KE ZDRAVÍ	
Témata:	Obsah:
Zdraví, osobní hygiena, režim dne, první pomoc	- osobní a intimní hygiena chlapců a dívek v jejich dospívání a prostředky k ní; - duševní hygiena; - posuzování reklam na prostředky osobní hygieny; - jak přivolat lékařskou pomoc, aj.
Základy rodinné a sexuální výchovy	- rodina – funkce, vývoj rodiny, jak je pojímaná dnes a výchovný vliv, komunikace v ní; náhradní rodinná péče a její formy; - mezilidské vztahy – pozitivní stránka: kamarádství, láska, manželství, rodičovství a její negativní stránka: konflikty – hádky, rozvody, rozpory mezi přáteli aj.; - etika v dospívání – anatomicko-fyziologické a psychosociální změny v pubertě, tělesný vzhled, menstruace, poluce; - vznik života, vývoj a narození dítěte, jak se starat o novorozence a kojení; - sexuální chování – představy, pocity, touhy, láska a její přirozené projevy; - pohlavně přenosné choroby – cesty přenosu, původce, příklady – HIV/AIDS a ochrana; - sexuální zneužití – ochrana, linky důvěry, krizová centra a zobrazování sexuality ve sdělovacích prostředcích; - umět diskutovat o vztazích mezi dětmi a dospělými; - umění kultivovaně komunikovat v rámci sexuálních vztahů chlapců a dívek; - být otevřený a umět hovořit o intimních záležitostech jak s rodiči, tak i s učiteli a s vrstevníky; - nácvik jak odmítnout cizího člověka, s ohledem na ochranu vlastní osoby
Prevence zneužívání návykových látek	- rizika zneužívání legálně a nelegálně návykových látek; - kam se obrátit v případě podezření na zneužívání látek atd. - centra odborné pomoci – linky důvěry, pedagogicko-psychologické poradny aj.; - ovládnutí asertivního chování, aj.
Osobní bezpečí	- nácvik způsobů tísňového volání; - cvičení, jak se chovat v různých krizových situacích, aj.

2.2.3 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM NÁRODNÍ ŠKOLA (1997) Z POHLEDU

SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

Národní škola zdůrazňuje, aby obsah učiva měl praktický význam pro život člověka v současnosti a hlavně pak pro budoucnost. Na základě toho *Vzdělávací*

program *Národní škola* (1997) představuje program *Výchova k zdravému životnímu stylu*, který je na prvním stupni základní školy realizován v předmětech prvouka a přírodověda a na druhém stupni prostřednictvím občanské a rodinné výchovy, přírodopisu, chemie aj. Do tohoto učebního programu je začleněná i sexuální výchova, která se věnuje tématům: „*sexuální aktivity jako přirozená součást života, sexualita z hlediska plánovaného rodičovství, antikoncepční metody, zásady bezpečného sexu – rizikové faktory (pohlavní nemoci, AIDS, promiskuita, rizikové chování, sebeúcta)*“ (Vzdělávací program Národní škola, 1997, s. 29). V jednotlivých předmětech se sexuální výchova ve vzdělávacím programu objevuje takto:

1. ROČNÍK – PRVOUKA	
Témata:	Obsah:
Moje rodina	- rodina a vztahy v ní
Části lidského těla	- poznávání svého těla a péče o něj, názvy vnějších částí těla včetně intimních částí, vyzdvižení důležitosti částí lidského těla, odmítání hanlivých názvů částí lidského těla a znalost správných výrazů
Pečujeme o své zdraví	- osobní hygiena, nemoc, prevence, úraz
Jsem chodec	- bezpečná cesta do školy a ze školy
2. ROČNÍK – PRVOUKA	
Témata:	Obsah:
Žiji mezi lidmi	- základy slušného chování jak v rodině, ve škole, tak i jinde ve společnosti, osvojení si ohleduplnosti vůči ostatním lidem, např. kamarádům
Pečujeme o zdraví	- poučení o škodlivosti kouření, prevence (nemoci, úrazy), základy duševní hygieny
3. ROČNÍK – PRVOUKA	
Témata:	Obsah:
člověk	- volba oblečení, péče o zdraví
4. ROČNÍK – PŘÍRODOVĚDA	
Témata:	Obsah:
člověk	- základní ústrojí lidského těla a jejich funkce v závislosti na podmínkách života, první pomoc při úrazu, péče o zdraví (prevence)
5. ROČNÍK – PŘÍRODOVĚDA	
Témata:	Obsah:
člověk	- stavba lidského těla, zodpovědnost za své zdraví, etapy života a původ jedince a druhu

Přijetím výše zmíněných školských programů v platnost vstoupila rodinná a sexuální výchova oficiálně do primárního vzdělávání a stala se tak neoddělitelnou složkou výuky, „*kteřa se historicky uzavřela ve školním roce 2006/2007 a stala se základem pro koncipování sexuální výchovy v primárním školství v následujícím (novodobém) období*“ (Rašková, 2008, s. 28).

Na konci 90. let 20. století též začaly vznikat nové publikace k problematice sexuální výchovy v primární škole a učební pomůcky, které byly dosud velmi omezené. Na trhu se do této doby vyskytovaly například publikace *Petr, Ida a miminko* (Fagerströmová, 1992), která je určena jak předškolním, tak školním dětem, dále *Encyklopedie pohlavního života 7 – 9 let* a *Encyklopedie pohlavního života 10 – 13 let* (Cehen, Kahn-Nathan a kol., 1994). Mezi nově vzniklé publikace můžeme řadit například: *Moje první knížky o sexu* (Díaz Morfa, 2009); *Jsem kluk: sexuální výchova pro nejmenší* (Giommi; Gobbo, 2010); edice *Knihovnička sexuální výchovy* (Migallón Lopezosa a kol., 2013); *Maminčino břicho* a *Máme doma miminko* (Masaracchiová, 2008); *Jak jsem přišel na svět* (Janouchová, 2004); *Břicho, břicho, kdo v tobě bydlí?* (Pešková, 2008) aj.

2.2.4 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Na základě schválení nového školského zákona roku 2004 došlo na počátku školního roku 2007/2008 ke změnám v kurikulární dokumentaci (Spilková, 2005, MŠMT, 2008). Školy pozvolna upouštěly od starých centrálně předepsaných učebních osnov a začaly učit dle rámcových, na jejichž základě byly vytvořeny školní vzdělávací programy, tzv. ŠVP (MŠMT, 2008). Tak vznikla nová koncepce vzdělávání. Rámcový vzdělávací plán pro základní vzdělávání (RVP ZV) je závazný pro všechny školy vzdělávající žáky v rámci povinné školní docházky a jsou v něm popsány cíle, očekávané výstupy, základní učivo a pravidla a podmínky pro realizování ŠVP na základě určených kompetencí (viz MŠMT [online], 2013). Dále je zde vymezeno devět vzdělávacích oblastí a tzv. průřezová témata (MŠMT, 2008).

V nové koncepci RVP ZV je sexuální výchova, jak se její název zkrátil, zařazena do systému primárního vzdělávání, jako neoddelitelná součást *Výchovy ke zdraví* pro druhý stupeň ZŠ a v oblasti *Člověk a jeho svět* pro stupeň první (MŠMT [online], 2010). Tato diplomová práce se zabývá pouze sexuální výchovou na prvním stupni základní školy, ke kterému se vztahují všechny níže uvedené informace.

Cíle, očekávané výstupy a učivo oblasti *Člověk a jeho svět* jsou vymezeny v tematických okruzích: *Místo, kde žijeme*, *Lidé kolem nás*, ale nejrozsáhleji v okruhu *Člověk a jeho zdraví* (MŠMT [online], 2013). V prvním tematickém okruhu, *Místo, kde žijeme*, se učivo týká především prostředí domova a školy, například jaká je bezpečná cesta do školy a jaká riziková místa a situace se na ní mohou vyskytnout. Druhý okruh, *Lidé kolem nás*, se zabývá učivem o rodině, jejími funkcemi a členy a jejich rolí. Dále se orientuje na postavení jedince v rodině a příbuzenské a mezigenerační vztahy. Také se učivo tohoto okruhu zaměřuje na etické zásady, zvládání vlastní emocionality, lidská práva a práva dítěte a protiprávní jednání některých lidí. Nejvíce se však sexuální výchova realizuje v okruhu *Člověk a jeho svět*, kde se žák učí o stavbě lidského těla, o základních funkcích a projevech životních potřeb, též se dozvídá o pohlavních rozdílech mezi ženou a mužem, o základech lidské reprodukce a vývoji jedince. Žák je veden k tomu, aby uplatňoval základní hygienické, zdravotně preventivní a režimové návyky. Dále by měl být schopen pečovat o své zdraví, měl by chápat, co to je partnerství, manželství, rodičovství a jaké jsou etické stránky vztahů a sexuality. Vše samozřejmě přiměřeně věku dítěte. V rámci tohoto okruhu by učitel měl dále usilovat, aby žák dbal o své osobní bezpečí v krizových situacích, aby rozpoznal nebezpečí různého charakteru a uměl si přivolat pomoc. Též je zde zahrnuto poučení o nebezpečí komunikace prostřednictvím elektronických médií. To velmi úzce souvisí s průřezovým tématem *Mediální výchova*, která je též nedílnou součástí sexuální výchovy a její prevence. Další průřezová témata, která se na sexuální výchově podílejí, jsou *Osobnostní a sociální výchova* a *Multikulturní výchova* (MŠMT [online], 2013).

Učivo v RVP ZV pro 1. stupeň ZŠ je napsáno pro 1. – 5. ročník dohromady a proto umožňuje volbu, kdy a jak sexuální výchovu realizovat. Velkou roli tedy hraje učitel, na kterého jsou kladeny požadavky teoretické a metodické připravenosti. V roce

2009 vznikla příručka *Sexuální výchova – vybraná témata*, určená pro učitele základních škol. V této příručce je například sepsán návrh učiva sexuální výchovy do jednotlivých ročníků vzhledem k věkovým zvláštěnostem žáků (viz Fifková a kol., 2009). Příručka byla velmi kritizována veřejností, především pak rozhořčeným rodiči z *Výboru na obranu rodičovských práv* (VORP), tvořený především konzervativně laděnými rodiči.

2.3 INSPIRACE Z EVROPY

Sexuální výchova jako součást kurikula škol má v Evropě dlouholetou tradici. Za průkopníka této výchovy je považováno Švédsko, kde byl tento předmět oficiálně zařazen do školního vzdělávacího systému v roce 1955. Na to navázaly v průběhu 70. – 80. let 20. století Skandinávské země a další země západní Evropy, jako Německo (1968), Rakousko, Nizozemsko a Švýcarsko (1970). Vybudování systému a dotvoření integrace výchovy do kurikula trvalo však delší dobu (WHO Regional Office for Europe and BZgA, 2010).

V Norském království (dále Norsko) byla sexuální výchova zavedena povinně od roku 1970. Dnes je především začleněna do kurikula předmětu přírodní vědy, ale může se vyskytnout i v předmětech náboženství a společenských vědách, které se na prvním stupni základní školy také vyučují, ale výchova není v rámci nich přesně formulovaná (National Foundation for Educational Research [online], 2009). Sexuální výchova je povinná pro žáky od šesti do šestnácti let, tzn. od 1. – 10. třídy, pod hlavní předmětovou oblastí *Tělo a zdraví*. V Norsku mají stanovené výstupy po 2., 4., 7. a 10. třídě, kdy jejich první stupeň základní škola končí 7. ročníkem, ve třinácti letech dítěte, a druhý stupeň končí 10. ročníkem, tj. v šestnácti letech. (Utdanningsdirektoratet [online], 2013). Níže jsou uvedeny očekávané výstupy jednotlivých ročníků na prvním stupni ZŠ (Utdanningsdirektoratet, 2013).

Očekávané výstupy na konci 2. ročníku, žák:

- pojmenuje a popíše funkce některých vnějších a vnitřních částí těla,
- diskutuje o limitech svého těla a těl druhých, chápe je a respektuje je,

- popisuje a diskutuje o svých smyslech a používá je s rozvahou v průběhu vnitřního/ vnějšího pozorování a činností.

Očekávané výstupy na konci 4. ročníku, žák:

- popíše obecně strukturu lidského těla,
- sleduje a popisuje, jak tělo reaguje v různých situacích, mluví o různých emocionálních reakcích a vztahu mezi fyzickým a duševním zdravím.

Očekávané výstupy na konci 7. ročníku, žák:

- mluví o vývoji lidského těla od početí do dospělosti,
- vysvětlí, co se děje v průběhu puberty a mluví o rozdílech mezi muži a ženami a o rozdílech v sexuální orientaci,
- shromažďuje informace, statistické údaje a diskutuje o nebezpečí pro lidské zdraví, která mohou vyplynout z užívání návykových látek.

Stejně jako v České republice i v Norsku má na starosti sexuální výchovu na 1. stupni ZŠ především třídní učitel. Pouze na některá velmi intimní témata má škola k dispozici zdravotní sestru, či do výchovy mohou občas zasahovat i nevládní organizace (Parker, Wellings, Lazarus, 2009). Autoři tvrdí, že jsou v Norsku v rámci sexuální výchovy zastoupena všechna hlavní biologická, psychosociální, etická a osobní témata týkající se partnerských vztahů. Dále uvádějí, že metody a přiměřenost sexuální výchovy se velmi různí mezi školami, ale i mezi učiteli. Někteří pedagogové preferují rozdělit třídu do skupin dle pohlaví, jiní mluví o sexuální tematice s celou třídou.

Osobně jsem působila rok jako asistentka pedagoga v Norsku na základní škole Granly skole v Hortenu. Učitelé si na tamní škole volili témata ze sexuální výchovy do ročníků dle svého uvážení s oporou ve školních plánech. S první systematickou výukou se však žáci setkali až v pátém ročníku. Ta byla vedena zvlášť pro chlapce a pro dívky. Díky svému působení na škole, jsem se oné besedy mohla účastnit jako pozorovatel. Obě sezení vedla zdravotní sestra formou prezentace. Na konci každé z nich byly rozdány brožury *Hva skjer? 11 – 13* (Kristiansen, Voktor, 2013) v překladu *Co se děje? 11 – 13*, ve kterých byla shrnuta všechna témata, která se během setkání probírala.

Chlapcům zdravotní sestra představila témata: přátelé a přátelství, mobbing, mobil a internet jako zdroj informací, zamilovanost, puberta a co se v rámci ní děje s chlapeckým tělem – vnější změny, mutace, ukázka a popis vnější a vnitřní stavby mužských pohlavních orgánů, poluce, informace o ženském těle a jejích částech, sexuální akt, akné a péče o své tělo – hygiena, energie a radost, zdravá strava. S dívkami probírala to samé, ale více se zaměřila na změny v ženu – pubické znaky, vnější a vnitřní stavba ženských pohlavních orgánů, menstruaci – užívání vložek a tampónů s názornou ukázkou, sexuální akt a graviditu.

WHO Regional Office for Europe and BZgA (2010) zmiňuje, že představování a zapojování sexuální výchovy do konceptů škol v Evropě pokračovalo během posledního desetiletí dvacátého století a v prvním desetiletí dvacátého prvního století, a to především ve Francii, v Nizozemsku, ve Spojeném království Velké Británie a v dalších zemích západní Evropy. Postupně se dostávala výchova i do povědomí jižních zemí Evropy, obzvláště Portugalska a Španělska. Dokonce se stala dle WHO dokumentu povinná na základních školách od roku 2003 v Irsku, které je proslulé silnou náboženskou tradicí. V centrální a východní Evropě se sexuální výchova začala více prosazovat až po pádu komunismu, který prosazoval spíše přípravu k manželství a rodičovství, tzn. s dvacetiletým až třicetiletým zpožděním od západní Evropy. WHO Regional Office for Europe and BZgA (2010) dále podotýká, že pouze některé země, především pak Česká republika a Estonsko uchopily sexuální výchovu v moderním stylu a tak se odklonili od tradičního pojetí rodinné výchovy.

2.4 SOUČASNÉ POJETÍ SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

V dnešní společnosti se názory na téma sexuální výchovy velmi liší. Sexuologové se shodují, že její realizace zasahuje člověka ve všech oblastech lidského života. Měla by tedy začít v útlém věku dětství, v rodině, dále by měla pokračovat v mateřských školách, na základních školách až do dospělosti jedince (WHO Regional, Office for Europe and BZgA, 2010). Ve videu *Studijní materiál pro studenty a učitele* (Katedra primární a preprimární pedagogiky [online], 2015) hovoří sexuolog Radim Uzel o lidských představách o sexu, jako o něčem nemravném a neslušném. Kamil Janiš ve stejnojmenném videu dodává, že hodně lidí především pak rodičů má zkreslenou

představu o tom, co to sexuální výchova je a co je její náplní. Představují si většinou fyziologii, biologii člověka a reprodukci a proto ji také odmítají. Rašková (2007) však namítá, že i mimo předávání informací tato výchovy zahrnuje postoje k sexuální morálce a podpoře osobní autonomie. Existují nejrozličnější celosvětové studie, které prokazují, že poučené děti začínají pohlavní život později, vyskytuje se mezi nimi daleko méně sexuálně přenosných nemocí i nechtěných těhotenství. To vše hovoří o pozitivním aspektu institucionální výchovy (Katedra primární a preprimární pedagogiky [online], 2015).

Sexuální výchova patří mezi nepostradatelné integrální součásti edukačního procesu žáků již prvního stupně základní školy (Rašková, 2008). Není však realizovaná jako samostatný předmět, má interdisciplinární charakter tzn., že zasahuje do všech předmětů, především je pak neoddělitelnou součástí složek výchov (Průcha, Walterová, Mareš, 2003). Sexuální výchova je dlouhodobé, záměrné, cílevědomé a systematické působení na dítě, které pomáhá rozvíjet pozitivní lidské cítění a mezilidské vztahy a formuje jeho osobnost v otázkách rodiny a lidské sexuality (Rašková, 2008, 2007).

Lidé na ni mohou nazírat z různých hledisek. Jedna z možností je kladení důrazu na formování mezilidských vztahů, kde sféra emocionální a duchovní předchází projevům fyzického a sexuálního konání (Borrmann, Schille, Druzgalová, 1977, Augustyn, 1995). Borneman (1994) a Steinberg (2010) naopak upřednostňují poskytování informací o fyziologii a biologii člověka a jeho reprodukci, tzn. informace o sexu, pohlavních orgánech, rozmnožování těhotenství, antikoncepci aj. Dnes je sexuální výchova pojímána v širších souvislostech, tzv. komplexně (Rašková, 2008, 2007, Pondělíčková-Mašlová, 1973, Janiš, Marková, 2007, WHO Regional, Office for Europe and BZgA, 2010, Täubner, 1998, Pšenička, 1995 aj.). Blíže je nám představena v níže nabídnutých definicích.

„Jedině sexuální výchova jako výchova komplexní zahrnuje vedle předání informací i postoje k sexuální morálce a podporu osobnostní autonomie. Komplexní sexuální výchova vštěpuje dítěti morální principy, formuje jeho jednání a postoje

k sexuální problematice, rozvíjí citovou oblast v návaznosti na jeho budoucí sexuální touhy a potřeby.“¹

„Sexuální výchova – záměrná, plánovitá a dlouhodobá činnost vychovatele (učitel, rodič, vychovatel) vůči vychovávanému a v součinnosti s ním, ve které vychovávaný získává subjektivně i společensky žádoucí vědomosti, postoje a chování z nejširší oblasti sexuálního chování. Sexuální výchova současně pedagogicky kultivuje i dispoziční sexuální chování.“²

„Sexuální výchova znamená vštípení morálních principů a formování lidského jednání a postojů k sexuální problematice. Vyžaduje rozvíjet citovou oblast jedince v návaznosti na jeho budoucí sexuální touhy a potřeby.“³

Harris (1974) prohlašuje, že sexuální výchova není identická s procesem instrukce, trénováním či indoktrinací (slepé převzetí názorů a postojů), ale její cíle souvisí s učením a pochopením. Souhlasí s názorem, že sexuální výchova není pouze jen o předávání faktů, ale má konkrétně zahrnovat postoje k sexuální morálce a k sexuálnímu chování. Čím je totiž více člověk vzdělaný a má více možností, jak se rozhodnout, tím zodpovědnější volby dělá (Harris, 1974). V Pedagogickém slovníku sexuální výchovu Průcha, Walterová, Mareš (2003, s. 211) definují jako: „*Výchova směřující k získávání návyků, dovedností znalostí, hodnot, norem a postojů v oblasti sexuálních vztahů mezi mužem a ženou.*“ Sexuální výchovu charakterizuje též Světová zdravotnická organizace, jako soustavné poučení o emočních, sociálních, psychických a fyzických aspektech sexuality, jež má mít pozitivní vliv na děti a mládež z hlediska poznávání a získávání informací, utváření názorů a postojů k oblasti jejich vlastní sexuality. Dále má podporovat navazování optimálních mezilidských vztahů s lidmi stejného či opačného pohlaví (WHO Regional, Office for Europe and BZgA, 2010).

¹ RAŠKOVÁ, Miluše. *5 otázek k sexuální výchově dětí předškolního a mladšího školního věku (3-11 let): informativní příručka o sexuální výchově nejen pro studenty, učitele, vychovatele a rodiče*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 10. ISBN 978-80-244-1737-0.

² TÄUBNER, Vladimír. Sexuální výchova a její problémy. In STŘELEČEK, Stanislav. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Paido, 1998. s. 140. ISBN 80-85931-61-3.

³ PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, Jaroslava. *O sexuální výchově bez rozpaků*. Praha: Avicenum, 1973, s. 34

Současné pojetí sexuální výchovy má své cíle, etické zásady, principy, právní zastoupení, ale i negativní aspekty, před kterými je nutné děti chránit. Je to totiž výchova, která je provází od útlého věku až do dospělosti a je určena pro jejich život současný, ale i budoucí. Měla by vést ke spokojenému partnerskému, manželskému i rodinnému životu.

2.4.1 CÍLE SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

Cíle sexuální výchovy úzce souvisí s její definicí. V každém případě vychází dle Raškové (2008, 2007) a Täubnera (1996) z věkových a individuálních zvláštností cílové skupiny. Täubner (2012) dodává, že jsou odvozeny od stavu a potřeb dané společnosti a lidí žijících v ní. Za základní cíle výchovy lze považovat předávání přiměřených znalostí k věku dítěte o anatomii, fyziologii, psychologii a etice sexuality, dále o poskytování předpokladů pro utvoření osobního hodnotového systému a pro zodpovědné vedení vlastního života (Rašková, 2008, 2007). Též autorka (2008, s. 19) zmiňuje, že je velmi důležité „*naučit děti pojímat sexualitu jako nedílnou součást lidského života a respektovat složitost a pestrost různých stanovisek.*“ Sexuální výchova si bere také za cíl zajistit bezpečí dětí před sexuálním obtěžováním, zneužíváním a týráním (Šulová, Fait, Weis a kol., 2011). Je tedy nutné, aby žáci byli upozorněni na možnost nebezpečného chování některých jedinců vůči nim, neboť jsou v předškolním a mladším školním věku velmi důvěřiví a naivní. Toto poučení nemá děti zastrašovat, ale upozornit na nástrahy, které na ně ve světě dospělých mohou čekat. Měly by být připravené na to, že ne všichni lidé se k nim budou vždy chovat tak, jak by měli (Šulová, Fait, Weiss a kol., 2011).

2.4.2 ZÁKLADNÍ PRINCIPY A ETICKÉ ZÁSADY SEXUÁLNÍ VÝCHOVY A JEJICH PROVÁZANOST

Komplexní rovina sexuální výchovy vedle obecných cílů potřebuje i určitá pravidla, neboli principy, díky kterým ji je možné realizovat. Principy jsou tzv. nezakladnější zásady, které vznikly na základě současné úrovně vědeckého poznání a zároveň vyjadřují zobecněnou společenskou zkušenost a přispívají konkrétně

k efektivitě výchovy ve vztahu k jednotlivým věkovým kategoriím dětí (Mittlöhner, 1992, Janiš, Marková, 2007, Janiš, 2008, Rašková, 2008).

Täubner (2012, s. 123) uvádí, že: „*Specifičnost sexuální výchovy vyžaduje tvorbu i specifických principů. V sexuální výchově respektujeme tradiční pedagogické principy didaktické (jako např. princip názornosti, postupnosti, atd.) a principy výchovy mravní (jako např. identifikace – uvědomělost, úcta k žákovi, atd.). V principech sexuální výchovy je vyjádřeno velmi těsné propojení výchovy a výuky.*“

Mezi principy didaktické mnozí autoři, jako Pondělíčková-Mašlová (1990), Mittlöhner (1992), Täubner (1995, 1996, 2012), Janiš, Marková (2007), Rašková (2007, 2008) a další, řadí následující například principy.

1. Spolupráce rodičů a školy, jenž spočívá v informovanosti rodičů o konání sexuální výchovy, o významu, průběhu, metodách a cílech. Učitel by měl respektovat postoje rodičů a uplatňovat individuální přístup, pokud je potřeba.
2. Začlenění sexuální výchovy do obecného projektu výchovy dítěte, což znamená prezentaci výchovy jako jedné ze složek globální výchovy a promítání tematiky do všech vyučovacích předmětů.
3. Vědeckost v sexuální výchově, jež by měla být zajištěna pravdivostí poznatků na současné úrovni vědeckého poznání dle úrovně a míry poznání žáka.
4. Aktuálnost, latentnost a projekce budoucnosti v sexuální výchově jsou považovány za velmi užitečné složky výchovy. Dítě je připravováno na možné a správné užití informací v současnosti či v budoucnosti. Včasnost zavedení sexuální výchovy se nerovná předčasnosti.
5. Koedukovanost v sexuální výchově, jenž znamená vzájemné vzdělávání chlapců a dívek a nevymezování rozdílných témat mezi nimi.
6. Etičnost v sexuální výchově vede k mravnímu ideálu chování, s kterým je spojena i odpovědnost za něj. Lze sem řadit i náhled na rovnocennost mužů a žen v sexuální morálce, odmítání rasové diskriminace a respektování pozic homosexuálů ve společnosti atd.

7. Aktivita žáka a spolupráce se žákem by měla být podnícena v hodinách sexuální výchovy. Napomáhají tomu vhodné aktivizační metody a prostředky.
8. Komplexnost a harmonie v sexuální výchově je velmi důležitá, neboť zaručuje rozvoj všech oblastí sexuální výchovy najednou se spirálovitým efektem ve všech rovinách.
9. Osobnost sexuálního pedagoga, jako garanta sexuální výchovy, má mít odpovídající vzdělání v této oblasti.
10. Priměřenost v sexuální výchově hraje obrovskou roli. Uplatňují se zde hlediska biologické, psychologické a sociální zralosti žáka a jedná se o priměřenost v rovině metod a prostředků, obsahu a cílů.

Toto však není konečný výčet. Postupně se škála, jak Janiš, Marková (2007) zmiňují, doplňovala o další specifické didaktické principy jako například laskavosti a přátelskosti ve výuce; empatie a zbavování se strachu; princip budování odpovědnosti a ochrany sebe i druhých; práva na omyl a individuální přístup či princip tolerance k právům a názorům druhých aj.

Z výše zmíněného vyplývá, že etické (morální) zásady spadají pod tzv. principy výchovy mravní a tudíž tyto dvě složky nelze od sebe oddělovat. Je nutné podotknout, že by se vychovávající, tj. učitel či rodič, měl řídit etickými zásadami vůči vychovávanému, neboť je pro dítě vzorem (Zvěřina, 1991). Velmi se doporučuje, aby byl v rámci sexuální výchovy předáván dětem vzor pozitivně hodnotící partnerskou věrnost, tzn., že sexualita zastoupená v partnerském vztahu se cení mnohem více než příležitostný sex (Zvěřina, 1991). Autor také dodává, že je potřeba, aby se společnost vymanila z vnímání tradičních sexuálních rolí, neboť to má negativní vliv na sexuální partnerské vztahy. Zvěřina (1991) dodává, že i sexuální výchova má své meze a některé typy chování nejsou přijatelné, jako například sexuální zneužívání či sobecké uspokojování na úkor jiné lidské bytosti aj.

Principy se dle Janiše a Markové (2007, s. 21) „*podílejí na koncipování sexuální výchovy a v obecné rovině mají obecnou povahu.*“ Jejich respektování je jednou z podmínek k naplnění cíle výchovy a dokonce některé specificky pojímané principy

přispívají k jeho dosažení (Janiš, Marková, 2007). Je důležité podotknout, že souvisí s psychickými potřebami dítěte, jako je například potřeba být milováno, akceptováno, mít pocit bezpečí a mít vhodné vzory, které lze napodobit a ztotožnit se s nimi (Rašková, 2008).

2.4.3 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V KONTEXTU PRÁVA

Výuka sexuální výchovy je právně nenapadnutelná, neboť každý člověk, bez rozdílu věku, pohlaví, barvy pleti, handicapu či vyznání má právo na informace. To je však podmíněno tím, že má výchova být diferencovaná a realizovaná s ohledem na věk příjemce informací (Mitlöhner, 2012).

Sexuální výchovou by se měla primárně zabývat rodina, avšak i škola v ní hraje nezastupitelnou roli a je na příslušném pedagogovi, jakým způsobem ony informace žákovi předá. Je pravda, že poskytnutím informací, především o prevenci před pohlavním zneužitím a sexuálním násilím, může školákům i zachránit život. Neznalost práva neomlouvá, především pak práva trestního ve vztahu k trestněprávní odpovědnosti za sexuální kontakty s dětmi pod patnáct let (Mitlöhner, 2012).

Mitlöhner (2012) uvádí, že v právních dokumentech České republiky neexistuje právo na uskutečňování sexuální výchovy. Avšak existuje ústavní právo na vzdělání, které pokrývá i výuku sexuální výchovy. Tudíž se učitelé mohou legitimně odvolat na školský dokument RVP ZV a jeho oblasti Výchova ke zdraví pro 2. stupeň ZŠ a Člověk a jeho svět pro stupeň první. Odpůrci v České republice, především pak *Výbor na obranu rodičovských práv*, prohlašují, že sexuální výchova náleží pouze rodičům. Bohužel však podle Mitlöhnera (2012, s. 156) „v naprosté většině rodin se stále nerealizuje to, co by se dalo vážně považovat za sexuální výchovu.“ Stížnosti nespokojených rodičů v zahraničí dokonce došly až k orgánu Evropské úmluvy o lidských právech a následně k Evropskému soudu pro lidská práva, který dal za pravdu Evropské úmluvě. Soud se vyjádřil ve prospěch Evropské úmluvy, která zastává názor, že rodiče nemají právo zasahovat do školní výuky, a to v případě, pokud je prováděna objektivně a nesnaží se žáky násilně převychovávat v etických a náboženských otázkách (Mitlöhner, 2012). Dále soud dle autora argumentoval tím, že

děti získávají informace o sexuálním životě z různých neadekvátních zdrojů, a proto je nutné, aby škola tyto informace poskytla správně a objektivně, včetně informací o antikoncepci, která zamezuje nežádoucímu otěhotnění. Evropská úmluva je součástí českého práva, proto se tyto požadavky vztahují i pro Českou republiku.

Dalším právním dokumentem, kde jsou sepsaná práva týkající se dětí, je *Úmluva o právech dítěte* (Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online], 1991). Ta byla přijata Organizací Spojených národů v roce 1989 a představuje soubor základních práv každého dítěte. Česká republika ji přijala do svého právního řádu roku 1991 na základě zákona č. 3/1993 Sb. V rámci ní jsou definovaná práva, která obhajují výuku sexuální výchovy na školách. Je to například článek 3, který říká, že zájem dítěte je velmi důležitým hlediskem při jakékoli činnosti, dále podle článku 13 má dítě právo na vyhledávání, přijímání a rozšiřování informací všeho druhu, či dle článku 24 má mít dítě přístup ke vzdělání (Úmluva o právech dítěte, 1991).

K podpoře sexuální výchovy přispělo přijetí *Deklarace sexuálních práv* v roce 1997 na 13. světovém sexuologickém kongresu ve Valencii (Mitlöchner, 2012). Autor popisuje, že tato deklarace byla pokládána za výzvu, aby každá společnost začala vytvářet takové podmínky, které by přispěly k plnému rozvoji jednotlivce a respektovaly tak sexuální práva, jež byla definována v rámci této deklarace. Zde je uvedeno například právo na sexuální výchovu od narození po dobu trvání životního cyklu.

Problematikou sexuálních a reprodukčních práv se zabývala a zabývá i *Mezinárodní federace plánovaného rodičovství* (dále jen IPPF), která vydala dokument *Charta sexuálních a reprodukčních práv*, jež byl přijat roku 1995 (Rašková, 2008). Autorka popisuje, že v chartě bylo sepsáno dohromady dvanáct práv (viz Charta sexuálních reprodukčních práv, 1997, s. 13 – 28), která jsou součástí mezinárodních dokumentů o lidských právech. Od přijetí Charty jsou IPPF a všechny členské asociace dle Mitlöchner (2012) povinovány snahou o zavedení práv do života všech lidí. I v České republice vznikla roku 1991 nevládní nevýdělečná organizace *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovy* (SPRSV), jejímž cílem je podpora populačního zdraví a podpora plánování rodiny jako lidského práva. Organizace se stala plnoprávným

členem IPPF roku 1997 a hlásí se k plnění závazků vyplývajících z *Charty sexuálních a reprodukčních práv* (Rašková, 2008). SPRSV je v České republice velmi aktivní, každoročně pořádá kongresy a semináře, díky kterým pomáhá připravovat odborníky, učitele, psychology, lékaře, rodiče a další laiky v oblasti sexuální výchovy a plánování rodiny. Dále nabízí poradenství na svých webových stránkách.

2.4.4 LIDSKÁ SEXUALITA A JEJÍ NEGATIVNÍ ASPEKTY VE VZTAHU K DÍTĚTI

S etickými zásadami a právním hlediskem sexuální výchovy úzce souvisí negativní aspekty lidské sexuality ve vztahu k dětem. Děti bývají totiž velmi snadným terčem týrání či zneužívání, neboť se neumí dostatečně bránit a jsou velmi důvěřivé. Trojan (1994) uvádí, že dle amerických studií jedna ze čtyř dívek, jeden z deseti chlapců bývají do třináctého věku svého života sexuálně zneužiti. Autor dále dodává, že je-li tomu tak v Americe, nemáme žádnou záruku, že se tak neděje i u nás. Nadace na ochranu dětí – *Naše dítě* – si vede statistiky týraných a zneužívaných dětí v České republice a potvrzuje, že počty zneužívaných dětí jsou stále vyšší a vyšší. Do roku 2012 bylo v České republice zjištěno 31 653 týraných, sexuálně zneužívaných či zanedbávaných dětí, což je alarmující (Nadace Naše dítě [online], 2012). Toto číslo nám však pouze říká, kolik těchto případů bylo dokázáno, ve skutečnosti jich bude pravděpodobně daleko víc.

Vaničková, Provazník a Hadj-Moussová (1999) zmiňují, že nejvíce zneužívaných dětí je osmiletých či mladších. Je šokující, že v mnoha případech není obtěžovatel cizí člověk, který dítě láká na nejrůznější sladkosti, ale člověk z blízkého sociálního prostředí, nejčastěji heterosexuální muž (Trojan, 1994). Viz momentálně aktuální kauza potenciálně zneužívané Lucinky (5) z Nýrska svým otcem. Proto je velmi důležité mluvit s dětmi o sexuálním zneužití brzo a velmi jasně.

Co to ale vůbec týrání a sexuální zneužití je? Mufsonová, Kranzová (1996) vysvětlují, že tělesné týrání nastává tehdy, kdy člověk působí fyzickou bolest druhému. Psychické či emocionální týrání se projevuje cíleným podrýváním sebedůvěry jedince či urážením jeho osoby. Sexuální zneužití může být dle autorek kontaktní i bezkontaktní

a je to neadekvátní vystavení pohlavnímu kontaktu, chování či činnosti. Bezkontaktní zneužívání může mít podobu například pornografického natáčení či fotografování. Kontaktní zahrnuje například dotýkání se pohlavních orgánů, pohlavní styk aj. O výše definovaném ubližování dětí můžeme slyšet také pod názvem *Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – Child Abuse and Neglect*, ve zkratce CAN (Marádová, 1998). Dle autorky je sexuální zneužití jev skrytý a občas i velmi těžko prokazatelný. Agresor si mlčenlivost dítěte vynucuje vyhrožováním, vydíráním či naopak odměnami. Proto je velmi důležité být otevřený a všímavý k jakékoli změně chování dítěte.

Právě sexuální výchova je jedna z možností, která zaštiťuje prevenci sexuálního zneužívání. Stretti, Kaňák (2004) tvrdí, že je velmi důležité o sexu v rodině otevřeně hovořit od raného dětství, na které pak může postupně navázat škola. Marádová (1998) doporučuje v rámci školní sexuální výchovy poskytovat dětem dostatečné množství informací, které jim pomohou chápat nebezpečí spojená se sexuálním zneužitím. Dále je dle autorky nutné si povídat s dětmi o změnách jejich těla, aby tak porozuměly svému tělu a získaly silné emocionální postoje k sobě samým, ke svým blízkým, k právům dítěte a nabízené pomoci. Další dovednosti, které by se dítě mělo naučit je umět odmítnout nepatřičné chování, vyjádřit nahlas své pocity, umět vyhledat pomoc a bránit se aj. (Marádová, 1998).

Je velmi obtížné s dětmi o sexuálním zneužívání a týraní hovořit, proto jsou k tomuto tématu doporučeny didaktické hry. Skrze ně a různé diskuse lze vyvodit a nacvičit způsoby chování k zajištění osobního bezpečí (Marádová, 1998).

2.4.5 PRŮBĚH SEXUÁLNÍ VÝCHOVY A JEJÍ ROVINY

Sexuální výchova začíná pro dítě hned po jeho narození (Marádová, 1998) a provází ho celým životem. Člověk je od přírody velmi zvědavý tvor a v období dětství je jeho zvědavost umocněna. Děti rády zkoumají své tělo, všímají si ostatních kolem sebe, pozorují vztahy mezi nimi atd.... Matějček (1995, 1996) popisuje, že sexuální výchova probíhá ve třech rovinách, vztahu – vzoru – poučení. První dvě roviny se dějí nevědomky během výchovy dítěte v rodině, proto jsou to také jedny z nejdůležitějších

rovin sexuální výchovy. V rámci nich rodiče předávají dětem určité postoje a vzorce chování, které pak děti přejímají do budoucna. Autor popisuje, že se rovina vztahu rozvíjí hned po narození a je to úroveň citového naladění dítěte, umění přijímat druhé a pěstovat k nim důvěru atd. Pocit bezpečí a jistoty hraje obrovskou roli pro prvotní citovou vazbu dítěte k jeho nejbližším lidem, ale také pro tvoření budoucích vztahů. Rovinu vzoru, neboli sociální, Matějček (1995, 1996) líčí tak, že děti přejímají chování podle toho, jak to viděly u lidí, jež jsou pro ně zdrojem emocionální jistoty. Jsou v ní zahrnuty právě vzory, ale také zkušenosti, vztahy a napodobování. Třetí rovina, tzv. rozumová, je nejvíce kritizovaná společností a zaměřuje se na vědomosti, znalosti, techniky a praktiky. Zde je klíčové, kdy a jak se informace mají děti dozvědět. Matějček (1995, 1996) dodává, že první dvě roviny jsou především v režii rodiny, bez které by ani sexuální výchovu realizovat nešlo. Do té třetí již zasahuje instituce školy, která by měla být na sexuální výchovu připravena a vybavena. Žádná rovina nemůže existovat izolovaně či být vynechána úplně (Matějček, 1995, 1996, Rašková, 2007).

2.4.6 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA A ŽIVOT DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO A MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Venglářová, Brožová (2009) a Rašková (2007) prohlašují, že v období předškolního věku (3 – 6 let) jsou děti velmi zvědavé a ptají se svých rodičů, ale i učitelů v mateřské škole na všemožné otázky a to i na ty týkající se sexuální tematiky. Na oplátku pak čeká od dospělé osoby řádnou odpověď. Jejich otázky jsou často směřované na vznik života a rozdílnost pohlaví. Venglářová, Brožová (2009) tvrdí, že není potřeba objasňovat dětem složité anatomicko-fyziologické funkce lidského těla, ale je nutné kultivovat jejich mluvu a volbu vhodných názvů pro pohlavní orgány. Dále je dle autorek důležité pěstovat v dětech zdravé postoje, zájem, toleranci a ohled k druhým lidem. Je totiž dokázané a rodiči i ozkoušené, že zakazování a napomínání vede děti k vyhledávání informací jinde.

Pro žáky mladšího školního věku (6 – 11 let) se s nástupem do první třídy mnohé věci mění. Stále však zůstávají velmi důvěřiví ke svému okolí a nedokáží rozeznat nebezpečné situace vůči jejich osobě (Rašková, 2008). Dochází u nich k rozvoji tzv.

aspektů osobnosti (například paměti, intelektu, sebeovládání aj.) a pohlavní motivace dočasně ustupuje do pozadí (Rašková, 2007, 2008). To znamená, že z hlediska biologického a psychologického se děti mladšího školního věku ocitají v tzv. období klidu nebo období asexuálním, jež trvá do nástupu puberty (Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovy [online], 2006). Z toho ovšem nevyplyvá, že prvky sexuálního chování úplně vymizely, ale že jsou pouze utlumeny. Venglářová, Brožová (2009) konkrétně vysvětlují, že zájem o své tělo, jako tomu bylo v předškolním věku, ustupuje do pozadí a děti se začínají více orientovat na druhé. Děti se na počátku tohoto období zajímají o intimní tělesné části ostatních, které zkoumají při přetrvávajících sexuálních hrách, a též napodobují sexuální chování dospělých (Machová, Hamanová, 2009). Přímých sexuálně orientovaných otázek však v tomto období ubývá. Rašková (2007, 2008) uvádí, že se u šestiletých dětí vyvine tzv. signál, který jim říká, že některá témata k hovoru jsou pro dospělé nepříjemná či dokonce nepřijatelná. Autorka však namítá, že nepokládání otázek neznámá, že se o tato témata děti vůbec nezajímají. Je tedy potřeba vyvolávat diskuze týkající se sexuálních témat, které by měly být přiměřené k věku a znalostem žáků. Problém však nastává tehdy, kdy dospělí nejsou ochotni a zdráhají se vést otevřený rozhovor a být dětem tak v tomto ohledu partnerem. To může mít negativní následky v období puberty, kdy mladiství kvůli nedůvěře v rodiče raději vyhledávají informace z jiných zdrojů.

Děti s nástupem do školy se dostávají do etapy tzv. prepuberty, která je most mezi dětstvím a dospíváním. V tomto období je důležité, jak již bylo řečeno, aby rodiče či učitelé diskutovali s dětmi a dostatečně je připravili na změny jak fyzické, tak psychické, které nastanou v období puberty (Rašková, 2008). Též by měli krotit a kultivovat vulgární výrazy, které se zaručeně ve škole objeví. Většina žáků výrazy někde slyšela, ale nevědí, co znamenají. Proto je nutné je definovat a vysvětlit a upozornit na jejich nevhodnost užití.

Sexuální výchova přispívá k rozvoji celé osobnosti a jednou z podmínek je, že musí mít pozitivní vliv na dítě, z hlediska poznávání a získávání informací, formování postojů a názorů, utváření dovedností, návyků aj. Marádová (1998) prohlašuje, že by

sex v rámci sexuální výchovy měl být představen jako dar, který člověku umožňuje předávat život.

2.4.7 CO VŠE PATŘÍ DO OBSAHU SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

Vymezení a rozvržení obsahu sexuální výchovy pro žáky prvního stupně základní školy do jednotlivých ročníků je velmi obtížné. Dosud se neobjevil žádný návrh, který by uváděl, v jakém ročníku by se měla probírat daná témata. Učitel se může opírat o RVP ZV, kde jsou formulovány očekávané výstupy a učivo, ale kdy, co a jak záleží pouze na něm. Částečně se může opřít o teze soustavné sexuální výchovy od Mellana a Brzka z roku 1994, které jsou stále považovány za nejpokrokovější zpracovaný dokument týkající se sexuální výchovy. Učitelé by měli být otevření k jakémukoli podnětu od žáků, kteří čas od času zmíní nepřímo sexuální témata, jež je zajímají. Úkolem učitele je těchto návnad od dětí využít ve svůj prospěch k zavedení diskuse, či pouhé vysvětlení termínu.

Názory odborníků (psychologů, lékařů a pedagogů) na to, co by se mělo učit, se velmi různí. Zároveň se však shodují v tom, že obsah výuky by měl vycházet z dosavadních zkušeností a poznatků dítěte a další poskytnuté informace a dovednosti by se dále měly systematicky prohlubovat, doplňovat a upřesňovat (Rašková, 2007).

Děti by se měly naučit být zodpovědné za to, jak se chovají, umět rozpoznat nebezpečí a vědět, jak se zachovat v různých situacích. Dále by si měly osvojit základní pravidla společenského chování a pochopit význam rodiny a domova v jejich životě. Mimo informací o částech lidského těla, reprodukčních orgánech, o psychosociálních a anatomicko-fyziologických aspektech lidské sexuality by děti měly být vedeny k tvorbě etických postojů k sexualitě a k vyvarování se rizikových forem sexuálního chování (Rašková, 2007).

Mezi vhodná témata pro děti mladšího školního věku patří například téma rodiny, projevy citu a lásky, etické a právní normy, vztahy mezi lidmi, kamarádství, kulturní slovník, rozdíly mezi mužem a ženou, zamilovanost, láska, sexuální chování mezi lidmi, ochrana před sexuálním a jiným zneužitím, lidské tělo, tělesná a duševní hygiena,

puberta a změny v pubertě, základy lidské reprodukce, početí, HIV/AIDS a další (viz Rašková, 2007, 2008).

2.5 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA JAKO SOUČÁST VÝCHOVY V RODINĚ A V PRIMÁRNÍ ŠKOLE

Někteří rodiče si mohou klást otázky, proč se sexuální výchovou zabývat, jaký má význam, zda není v podstatě zbytečná. Někteří mohou zastávat názor, že informací o sexu a sexualitě je kolem nás dostatek a jsou snadno dostupné, proto svou roli v sexuální výchově podceňují. Avšak je důležité mít na paměti, že kvalitní sexuální výchova se odehrává právě v rodině a až poté ve škole. V ideálním případě pak na obou místech zároveň, a že nespočívá jen v informovanosti o pohlavním styku a antikoncepci (Šilerová, 2003).

Rašková (2007) tvrdí, že v dnešní společnosti by neměly být žádné základní, přiměřené a pravdivé informace nikomu upírány. Rodiče, učitelé a další vychovatelé by si měli uvědomit, že sexuální výchova je potřebná pro rozvoj celé osobnosti dítěte, a proto by měla mezi nimi vzniknout spolupráce.

2.5.1 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA A ÚLOHA RODINY

Rodina hraje vždy prioritní roli v předávání poznatků o sexuální tématice, neboť právě rodiče nesou odpovědnost za výchovu svých dětí (Rašková, 2007). Rodina je, dle Šilerové (2003), nejideálnějším prostředím pro sexuální výchovu, neboť by se v ní dítě mělo cítit nejpřirozeněji. To se však děje za předpokladu, že je rodina fungující a poskytuje tak dítěti citové zázemí a důležité životní vzory. Pro dítě jsou právě rodiče prvními vzory ženy a muže, proto by v nich mělo mít oporu, ochranu a zdroj životní jistoty (Rašková, 2007).

Pšenička (1995) vyzdvihuje nutnost blízkosti rodičů s dětmi. Čím větší sblížení a navození atmosféry důvěry, tím pravděpodobněji se děti svěří rodičům s problémy své sexuality. Autor vyzývá rodiče v navázání rozhovorů a vzbuzování zájmu u dětí na dané téma. Pasivní vyčkávání na jejich otázky není vždy nejvhodnějším řešením, mohlo by se totiž stát, že se rodič nedočká. Důvěra, blízkost, intimita, navození přirozené situace, to vše přispívá k realizaci sexuální výchovy (Šilerová, 2003).

Bohužel jsou tu stále někteří rodiče, kteří mají obtíže a zábrany přirozeně hovořit se svými dětmi o sexualitě, pohlavním dospívání a tematicky souvisejících otázkách (Šilerové, 2012). Nejčastějšími obavami, zábranami a argumenty, proč se sexuální tematice vyhnout, jsou například neznalost faktických informací, rodiče jsou přesvědčeni o zbytečnosti sexuální výchovy či zastávají názor, že se o sexualitě nemluví. To se především dle autorky týká starších generací. Jako další důvody rodiče uvádějí věkovou nepřipravenost dětí, podněcování zájmu o sexualitu či strach z předčasného zahájení sexuálního života (Šilerové, 2012).

Pšenička (1995) vysvětluje, že tyto zábrany nejsou nutné, neboť dětem nesdělujeme cosi ošklivého či nevhodného, ale jde o věci naprosto přirozené a lidské. Právě mladší školní věk je dle autora charakterizován otevřeností dětí k rozhovoru, jež se v pozdějším období vytrácí. Proto by se rodiče neměli vyhýbat odpovědím či tématům, ale měli by být upřímní a podat dětem vysvětlení vhodným způsobem, které by bylo jednoduché, stručné, pravdivé a uměřené jejich věku (Pšenička, 1995, Šilerová, 2003). Zbytečné zabíhání do detailů není nutné, pokud se dítě dále neptá. Rodiče se mohou při vysvětlování opřít o různé dětské knihy, encyklopedie či příručky, které se sexuální tematikou zabývají, jako například naučná obrázková kniha *Petr, Ida a miminko* (1992) od G. Fagerströmové aj.

Pšenička (1995) zmiňuje, že s nástupem do školy by měly být děti poučeny od rodičů o základních projevech sexuality, například o pohlavním spojení ženy a muže, o těhotenství, porodu, menstruaci a pučení prsů u děvčat. Autor však také dodává, že rozhodnutí kdy a jaké informace svým dětem předat zůstává do nástupu do školy pouze v jejich kompetencích. Je v zájmu rodičů nepodceňovat či nevyhýbat se sexuální výchově, neboť jejich role v ní je neodmyslitelná a je důležité brát na zřetel, že nelze ve školním prostředí dohnat to, co bylo zanedbáno (Rašková, 2007).

2.5.2 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA A ÚLOHA ŠKOLY

Úloha rodiny v sexuální výchově je nenahraditelná, avšak Rašková (2008) tvrdí, že její realizace s nástupem dítěte do školy nelze ponechat jen na svobodné volbě rodičů. Z mnoha uvedených důvodů je potřeba, aby sexuální výchova byla odborně

garantovaná školou s ohledem na specifické zvláštnosti dětí a nutnost respektování etických zásad a humanizačních kritérií (Rašková, 2008). Sexuální výchova se v rodinách uskutečňuje jak Matějček (1996) říká někdy dobře, někdy špatně, ale vždy jsou jí děti vystaveny. Nelze bohužel zaručit, že každé dítě získává z rodiny žádoucí subjektivní, společenské vědomosti či postoje a chování související se sexuální oblastí (Rašková, 2008).

Dalším argumentem pro sexuální výchovu na školách je, že ne všechny děti přicházejí do škol ze stejných sociálních podmínek a ne všechny byly vystaveny počáteční sexuální výchově v rodině. Jedná se například o děti z dětských domovů či z pěstounských péčí, které neměly možnost získat patřičné vzory a poučení od svých rodičů a tudíž je jejich prvotním zdrojem těchto informací škola.

Vzájemná spolupráce školy a rodiny by při realizaci sexuální výchovy neměla chybět (Mayer, 1997, Rašková, 2008, Štefflová, 2012). Jak již bylo zmíněno výše, rodiče mají neodmyslitelné právo znát, co se budou jejich děti učit ve škole, jak výuka bude probíhat, to znamená, jaké metody učitel využije a jaké cíle si stanoví (Štefflová, 2012). Pro zajištění efektivní sexuální výchovy autorka potvrzuje, že je potřeba si získat rodiče na svou stranu. To spočívá ve vysvětlení a popřípadě v názorné ukázce, že sexuální výchova nespočívá jen v poskytování informací o sexualitě, ale klíčovým momentem je podle Mayera (1997) výchova k dobrým vztahům, lásce, ke slušnosti a prevenci. Jako jedno z vysvětlení týkající se prevence HIV Štefflová (2012) uvádí, že by děti měly vědět, že rukavice jsou naprosto nezbytné při poskytování první pomoci u krvácejících pacientů. Dále by měly vědět, že se nemají dotýkat injekčních stříkaček a v případě poranění by měly okamžitě kontaktovat dospělou osobu.

Některé rodinné tradice se mohou lišit od postojů školy. Avšak toho může učitel využít v prospěch a poukázat na toleranci k názorům druhých (Štefflová, 2012). Děti mají právo vědět, že existují i jiné názory, jiná etnika a náboženství, která uznávají jiná pravidla.

Informování rodičů v předstihu není učitelovou povinností, ale je to jeden z principů správně prováděné sexuální výchovy (Marádová, 1998). Učitel tak dává rodičům najevo, že informace, které chce poskytnout žákům, nejsou cílené proti nim.

Může se totiž stát, že ne všichni rodiče odtajní učitelům svou rodinnou situaci a mohl by proto nastat konflikt. Pokud rodič na svém negativním postoji k sexuální výchově stále trvá, je možné, aby byl žák na dané hodiny uvolněn či přesunut do jiné místnosti. Otázka však spočívá v tom, jaký dopad by to na onoho žáka mělo mít.

Úspěšná sexuální výchova se vyznačuje specifickými metodami (JAK), formami (KDE) a prostředky (CO), které napomáhají k jejímu naplňování (Rašková, 2008). Mayer (1997, s. 6) sděluje, že „*rozhodujícími metodami sexuální výchovy jsou tedy metody interaktivní, komunikační, činnostní.*“ Autor dodává, že by učitel měl s žáky vést otevřené rozhovory s celou třídou, s malými skupinkami dětí či rozhovor mezi čtyřma očima, pokud je to opravdu nutné. Pro menší žáky je přístupná forma didaktické hry či práce s obrázky.

A) ROLE UČITELE V SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ

Učitel na prvním stupni základní školy hraje obrovskou roli v edukačním procesu dítěte. Je to právě on, který žáka jako první začíná formovat na jeho počáteční cestě za vzděláním (Rašková, 2008). Samo dítě si vytváří k učiteli citové pouto, které by nemělo být zničeno ztrátou důvěry v něj. Proto Mayer (1997) a Štefflová (2012) nabádají učitele k naprosté otevřenosti a pravdivosti ve vztahu k dětem, neboť jen tak je možné vytvořit a udržet si ovzduší důvěry. Je to totiž základní podmínka pro úspěšnou realizaci sexuální výchovy. Učitel by se měl chovat jako profesionál a tudíž by neměl sdělovat žákům své zkušenosti z osobního života. Měl by jim přiznat určité hranice, za které nepůjde, aby předešel konfliktům a neadekvátnímu ukončení debat. Štefflová (2012) dodává, že by učitel měl též zohlednit, koho a kde učí, neboť i lokalita školy má svá specifika. Dále by měl zohlednit věk a složení třídy a s žáky by měl především diskutovat a poslouchat, jaká témata žáky právě oslovují. Není totiž nutné na výklad určitých témat čekat, pokud jsou pro žáky momentálně aktuální.

Rodiče by měli k učitelům přistupovat jako k odborníkovi, který své práci rozumí a je za ni zodpovědný. Spolupráce školy a rodiny je velmi důležitá, a proto z obou stran by měla pramenit úcta a pochopení.

B) VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ V OBORU SEXUÁLNÍ VÝCHOVY

Štefflová (2012) sděluje, že se objevují různé námitky ohledně nedostačujícího vzdělání učitelů v oboru sexuální výchova. Na to Rašková (2008) reaguje, že v současnosti je připravenost učitele považována za jednu z priorit pro úspěšnou realizaci sexuální výchovy v primární škole.

Starší generace učitelů mohou čerpat z dlouholeté praxe, neboť se obsah sexuální výchovy v průběhu času moc nezměnil. Dále se mohou profesně rozvíjet skrze semináře a konference, které jsou často organizovány Společností pro plánování rodiny a sexuální výchovy. Začínající učitelé se mohou již dle Štefflové (2012) opírat o vzdělání z vysoké školy, kde absolvovali výchovu ke zdraví, která byla dle vládního usnesení *Zdraví 21* fakultám předložena k plnění. Všeobecně by se dobrý učitel měl konstantně vzdělávat, doplňovat si aktuální informace k dané problematice a mít přehled o legislativě aj.

V souvislosti s výukou sexuální výchovy se u učitelů nejedná až tolik o dostatečné vzdělání a informovanost, ale o postoj k tomuto tématu. Učitelé při realizaci sexuální výchovy nemají jednoduchou úlohu. Není až tolik těžké nalézt kvalifikovaného pedagoga jakožto pedagoga, který by byl ochotný sexuální výchovu vyučovat. Rašková (2008, s. 30) potvrzuje, že *„asi třetina učitelů není schopna tuto výchovu realizovat pro nevhodné osobnostní předpoklady (tj. různé zábrany, vlastní negativní životní zkušenosti apod.).“* Nemělo by se však pohlížet na pedagoga s těmito problémy, jako na špatného učitele.

Učitel by měl vystupovat vždy jako profesionál a měl by být v problematice sexuální výchovy podle Raškové (2008) připraven jak po stránce odborné, tak především i po stránce osobnostní. To znamená, že by učitel měl být zralou, stabilní a klíčovou osobností, která je pro žáka vzorem jeho chování a hierarchie hodnot. Osobou, která je kvalifikovaná, rozumí problematice sexuální výchovy po stránce možných vyučovacích strategií a metod a také která ovládá znalosti spojené s pedagogicko-psychologickými zvláštnostmi žáků mladšího školního věku a to nejen s ohledem na sexuální výchovu (Rašková, 2008).

2.6 SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Sexuální výchova nikdy nebyla a nikdy nebude tabu pro lidskou společnost, neboť je její součástí od nepaměti. Vyvíjela se v průběhu 20. století, až se stala povinnou součástí vzdělávání primární školy, jako je tomu i v mnoha dalších zemích Evropy, například v Norsku. Nutno podotknout, že se nevyučuje jako samostatný vyučovací předmět, ale je implementována do všech vyučujících předmětů a to dokonce včetně náboženství. Sexuální výchova v primární škole je dle dokumentu RVP ZV na druhém stupni začleněna do tzv. *Výchovy ke zdraví*. Na stupni prvním je zapojena především do vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět*. Chlapci a dívky se v rámci ní vyučují dohromady a učitel by měl mít na paměti věkové a individuální zvláštnosti jednotlivých žáků. Měl by také podle toho určit konkrétní metody, formy a prostředky.

Sexuální výchova má všeobecně za úkol seznamovat žáky podrobněji s vývojem lidského života. Obsahem této výchovy není jen anatomicko-fyziologický aspekt pohlavního života, ale jedná se též o aspekt psychosociální. V rámci sexuální výchovy na prvním stupni základní školy, by se měly zmínit hodnoty rodinného života, partnerského soužití, vzájemné úcty k lidem a další. Děti by si tedy měly odnést do života komplexní škálu hodnot k soužití s ostatními lidmi a způsoby prevence v rizikových situacích.

Odborníci doporučují začít se sexuální výchovou co nejdříve, tj. od útlého věku, neboť to má podle nich pozitivní vliv na formování názorů a morálních hodnot jedince. Jak bylo zmíněno v teoretické části, prioritní roli v sexuální výchově hraje vždy rodina. Někteří rodiče k sexuální výchově přistupují pozitivně, někteří s obavami, ale setkáváme se i s jejím odmítáním. To můžeme připisovat tomu, že rodiče nevědí, co vše se pod termínem sexuální výchova skrývá. Ať tak či onak, podíl na ní mají podle Matějčka (1996) vždycky.

V případě, že se dítě nachází ve fungující rodině, škola by měla pouze rozvíjet, doplňovat a obohacovat již získané informace. Bohužel ne každé dítě má štěstí přijít do školy se správnými návyky a představami o vztazích v rodině. Je velmi důležité navázat spolupráci mezi učitelem, jenž je garantem vzdělání a rodinou, jejíž požadavky musí s ohledem na ŠVP učitel respektovat.

Na učitele jsou kladeny čím dál větší požadavky ohledně jejich odbornosti a připravenosti k výuce sexuální výchovy. S tím jim mohou pomoci vysoké školy, které již vzdělávají studenty ve výchově ke zdraví a další různé organizace, společnosti (SPRSV⁴), speciální centra, nadace a síť poradenských zařízení skrze semináře a kongresy aj.

Školy mají za úkol realizovat sexuální výchovu s oporou o školský dokument RVP ZV, na jehož základě jsou detailněji zpracovány školní vzdělávací plány. V rámci navázání pozitivních vztahů mezi rodinou a školou by rodiče žáků měli vyjádřit svůj souhlas či nesouhlas s výukou sexuální výchovy. Každá škola, rodiče i žáci v ní jsou totiž úplně jiní, jejich pohled na dané téma se liší, a proto není možné přijmout výuku sexuální výchovy, aniž bychom si byli jistí, že o ni jeví zájem. Škola by měla postupovat vstřícně a nejdříve zjistit, například dotazníkovou sondou do řad rodičů, viz praktická část této diplomové práce, jaký postoj k sexuální výchově rodiče zaujímají, zda ji na škole chtějí a zda by byli ochotní se popřípadě do výuky zapojit. Dále by se škola měla zajímat o pohled učitelů na toto téma. V případě souhlasu z obou stran a domluvení se na vhodných tématech, může konkrétní škola zahájit realizaci sexuální výchovy.

⁴ SPRSV: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovy

3 PRAKTICKÁ ČÁST

Teoretická část diplomové práce vnáší otázku, jak je to ve skutečnosti s realizací sexuální výchovy na základních školách. Je patrné, že je tato výchova neodmyslitelná součástí lidského života a dle práv dítěte a opory v RVP ZV by se měla realizovat již od prvních tříd základní školy. Nemůžeme pochybovat o tom, že součástí ideální sexuální výchovy je navázání spolupráce školy a rodičů. Její absence může vyvolat nežádoucí konflikty. Nejsem si zcela jista, zda se tak ve všech případech českých škol děje. Je možné, že učitelé oddalují začátek sexuální výchovy do vyšších ročníků základní školy, aby se tak vyhnuli případným potížím či nepříjemným okamžikům s rodiči. To však není správné.

V rámci praktické části je zhotoven projekt zaměřující se právě na postoje rodičů a učitelů k sexuální výchově na vybrané škole, ZŠ Světice. Ty byly zjištěny dotazníkovým šetřením pro rodiče a strukturovaným rozhovorem s učiteli. Na základě výsledků byly zhotoveny tři výukové jednotky na vyžádaná témata. Jedna z nich byla dokonce ověřena v praxi při hodině prvouky. Následně byl zhotoven seznam doporučené literatury pro rodiče.

3.1 CÍL PRAKTICKÉ ČÁSTI

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak se k otázkám sexuální výchovy staví rodiče a učitelé školy, na níž se orientační šetření uskutečnilo. Jednalo se o míru souhlasu či nesouhlasu s realizací sexuální výchovy na škole, především pak od 1. ročníku základní školy, jak je to stanovené v kurikulárních dokumentech českého školství. Toto vše mělo napomoci spolupráci školy a rodiny v konkrétních otázkách sexuální výchovy a k jejímu zlepšení na vybrané škole vůbec. Na základě provedené sondy do řad rodičů, bylo následně realizováno ověření jedné výukové jednotky na domluvené téma.

3.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

- a) Do jaké míry jsou rodiče a učitelé otevření k výuce sexuální výchovy na základní škole?

- b) Jaká témata by měla být zahrnuta do sexuální výchovy na prvním stupni základní školy?
- c) Souhlasí rodiče a učitelé s koncepcí sexuální výchovy na ZŠ Světice?
- d) Byli by rodiče ochotni se do sexuální výchovy zapojit, a jak by tuto pomoc uvítali učitelé?

3.3 CÍLOVÁ SKUPINA

Orientační šetření bylo provedeno na Základní škole Světice, U Hřiště 151, 251 01 Světice, což je malá venkovská základní škola. Do provozu byla uvedena minulý školní rok, tj. 2013/2014. Momentálně do ní dochází 49 žáků, 14 a 15 žáků je ve dvou prvních třídách a 20 žáků je v druhé třídě, přičemž dva žáci mají individuální vzdělávací plán pro mimořádně nadané žáky (IVP MN) a čtyři žáci mají individuální vzdělávací plán pro žáky se speciálními poruchami učení (IVP SPU). Mezi žáky s IVP SPU patří žák trpící autismem, který vyžaduje přítomnost asistentky. Pedagogický tým tvoří osm pracovníků, tři třídní učitelky, jedna asistentka, dva pomocní učitelé a dvě vychovatelky. Tuto školu jsem si vybrala k ověření výzkumných otázek z důvodu, že zde působím jako pomocná učitelka. Vyučuji anglický jazyk ve všech ročnících a v druhém ročníku vypomáhám s výtvarnou výchovou a pracovními činnostmi. Na uvedené škole jsem též vykonávala zimní *Souvislou pedagogickou praxi I* a v letním semestru budu pokračovat v *Souvislé pedagogické praxi II*. Zároveň zde mám od 1. září 2015 přislíbenou pozici učitelky budoucích prvňáčků. I z tohoto důvodu se o způsob výuky sexuální výchovy na základní škole zajímám.

V rámci výzkumného šetření jsou cílovou skupinou rodiče žáků momentálně docházejících na Základní školu Světice a dále všichni třídní učitelé.

3.4 METODY ZÍSKÁVÁNÍ DAT

S ohledem na cíl praktické části byly zvoleny dvě metody k získání potřebných dat a to strukturovaný dotazník a strukturovaný rozhovor.

Dotazník je možno považovat za jednu z nejrozšířenějších technik získávání dat, při jehož tvorbě musí autor brát v úvahu určité požadavky, které jsou od něho

očekávány. Jedním z nich je například vzhled, který je podmíněn grafickou úpravou a velikostí písma. Dále by dotazník měl mít pro respondenty přijatelnou délku, neboť jsou pak vstřícnější s jeho vyplněním (Reichel, 2009).

Existuje více způsobů jak distribuovat vytvořené dotazníky. Pokud však uvažujeme, že v dnešní době má většina lidí doma počítač, nejjednodušší varianta jejich šíření, je prostřednictvím internetu. K tomu dopomáhají servery, které nabízejí vytvoření vlastního dotazníku, jeho šíření a mnohdy i jeho vyhodnocení, jako je například *Survio*⁵ či *Vyplňto.cz*⁶. Díky těmto možnostem mohou respondenti pohodlně vyplnit dotazník doma. V tomto případě nejde o zjištění znalostí respondentů, ale jde především o získání individuálního názoru a postoje na dané téma, k čemuž je zapotřebí i určitého pohodlí a nestresových situací.

Připravený dotazník obsahoval dohromady 24 položek (viz příloha č. 1), přičemž čtyři z nich sloužily k identifikaci rodičů, a dalších dvacet jedna otázek se vztahovalo přímo k danému tématu. V dotazníku byly zastoupeny uzavřené, ale především pak otevřené otázky.

Strukturovaný rozhovor, je další z technik sběru dat v rámci sociálního výzkumu. Řízený rozhovor je charakteristický tím, že má tazatel dopředu připravené otázky, které pokládá každému respondentovi podle pevně zvoleného pořadí (Reichel, 2009). Odpovědi jsou dle autora doslova zaznamenány do dotazníku. Ačkoli je tento rozhovor velmi formální, tzn., že v rámci něho nejsou akceptovány žádné zvláštnosti informanta a tazatel nemůže reagovat na vzniklou situaci. (Reichel, 2009). Získaná data se dobře vyhodnocují, což je podmíněno pevnou strukturou rozhovoru. V porovnání s dotazníkem, je rozhovor časově náročnější na realizaci (Reichel 2009).

Připravený rozhovor obsahoval dohromady 15 položek (viz příloha č. 3). Čtyři z nich opět sloužily k identifikaci tentokrát třídních učitelek a dalších jedenáct se vztahovalo přímo k dotazovanému tématu. V rozhovoru byly zastoupeny pouze otevřené otázky.

⁵ SURVIO: internetový nástroj pro tvorbu online dotazníku, www.survio.com/cs

⁶ VYPLŇTO.CZ: internetový nástroj pro tvorbu online dotazníku, www.vyplnto.cz

3.5 PRŮBĚH VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Výzkumné šetření probíhalo ve dvou fázích sběru dat. V první fázi byl zpracován dotazník, který jsem umístila na internet do výše zmíněného dotazníkového portálu *Survio*⁷. Odkaz na vytvořený dotazník jsem připojila k e-mailu, který jsem s prosbou o jeho vyplnění do určitého data (na vyplnění bylo stanoveno 7 dní) poslala ve skryté kopii všem rodičům Základní školy Světice, tj. dohromady 66 rodičů.

Respondenti byli ujištěni, že dotazník je čistě anonymní a je určen pouze k akademickému účelu. Jediné identifikační položky byly: rok narození, pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání a třída, do které dochází jejich dítě.

V průběhu sběru dat na internetovém portálu bylo možné sledovat již získané odpovědi od respondentů, které se zobrazovaly pod jednotlivými otázkami. Uzavřené odpovědi se formovaly do grafů a odpovědi na ty otevřené byly vypsány vedle sebe. Celkem jsem zpět získala 30 vyplněných dotazníků.

V druhé fázi sběru dat, jsem na základě zhotoveného dotazníku vytvořila strukturovaný rozhovor určený pro učitele, v němž jsem zjišťovala, zda mají podobný názor jako rodiče. Rozhovor jsem vykonala se třemi učitelkami základní školy a jeho doslovný přepis je možné nalézt v příloze č. 5.

3.6 ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Nejprve jsem se zabývala dotazníkovým šetřením získaným od rodičů, tj. identifikací cílové skupiny a vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníků. Následně jsem vyhodnotila odpovědi učitelek ze strukturovaného rozhovoru na základě jejich srovnání. V závěru výzkumného šetření jsem uvedla porovnání obou dvou fází a zhodnotila jejich efektivitu.

3.6.1 DOTAZNÍK PRO RODIČE

Z celkového počtu 30 respondentů bylo 8 mužů a 22 žen ve věku od 30 do 47 let. Nadpoloviční počet rodičů (20) uvedlo vysokoškolské vzdělání jako své nejvyšší dosažené, dalších 8 zaškrtnulo střední vzdělání s maturitou a po jednom bylo uvedeno

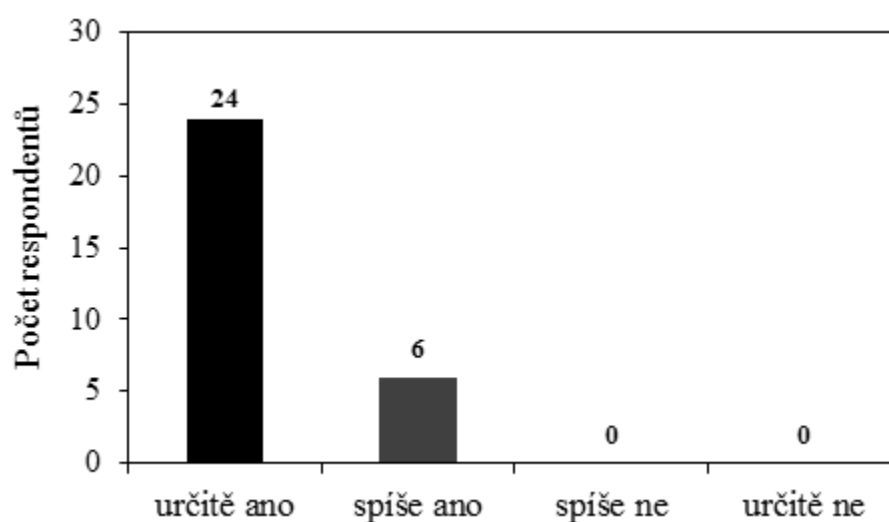
⁷ SURVIO: internetový nástroj pro tvorbu online dotazníku, www.survio.com/cs

u středního a základního vzdělání. Dotazníky byly vyplněny rodiči žáků z prvních a druhých tříd v počtu 17 a 13.

Následující odpovědi byly vyhodnoceny ve formě grafu nebo textového shrnutí a jsou zde uvedeny ve stejném pořadí, jako v dotazníku (viz příloha č. 1). Grafy znázorňují odpovědi respondentů na jednotlivé otázky uvedené v nadpisu. Rodičům jsou v textovém shrnutí přidělena písmena abecedy, aby bylo patrné, kteří z nich s danými otázkami souhlasili, kteří o nich pochybovali a kteří byli zásadně proti. Pokud písmena v odpovědích chybí, znamená to, že respondenti buď na otázku neodpověděli vůbec, nebo uvedli, že otázce neporozuměli, či na ni neznali odpověď.

Zástupce vyplněného dotazníku od rodiče **K** je k nahlédnutí v příloze č. 2.

Graf 1: 1. Souvisí sexuální výchova s životem dítěte?

Svou odpověď z otázky č. 1, prosím, zdůvodněte.

Z grafu 1 je patrný většinový souhlas rodičů s faktem, že sexuální výchova více či méně souvisí s životem dítěte. Argument, že je tato výchova přirozenou součástí života, použilo v odpovědích 14 respondentů (**C, D, H, I, J, L, M, R, U, V, W, X, z a Ž**). Šest rodičů vyjádřilo názor, že sexuální výchova, sex, sexualita by neměly být tabu (**A, M, N, Q, Ř a T**) a že je zcela přirozené, že se o tato témata děti zajímají. Rodiče **B** a **Č** uvádějí, že je dnes velmi zrychlená doba a že se děti setkávají se sexuálními tématy

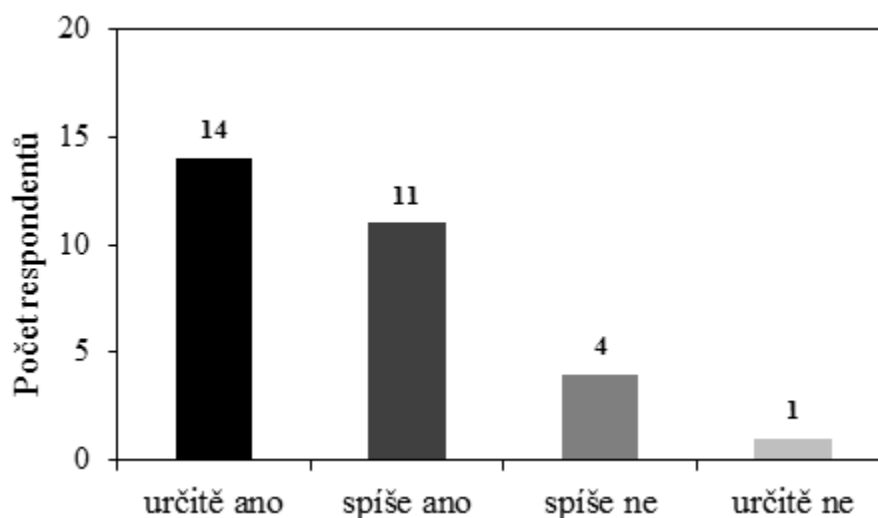
téměř všude, v televizních reklamách, v časopisech, v hovoru se starším sourozencem či s kamarádem, někdy i dokonce v náznamech dětských filmů. S existujícími negativními vlivy okolí souhlasili rodiče **H, J** a **Š**. Mnozí rodiče (**A, Č, E, M, Ř, U** a **X**) se odkazovali na to, že je velmi důležité brát ohled na věk dítěte a podle toho volit témata a vhodnou formu k předání informací (rodič **K**), což odpovídá podmínkám a principům sexuální výchovy. Dle respondentů **A, H, K, P** a **S** řádně prováděná sexuální výchova ovlivňuje náhled dítěte na sebe, jeho sebevědomí, vztahy k druhým lidem a spoluutváří jeho sexualitu. Zbývající rodiče obhajovali svůj názor následovně: děti potřebují být poučeni do budoucna (**O**), děti by měly mít dostatek informací (**Š**), děti ve věku šesti a sedmi let nekriticky přebírají veškeré informace, které pochytí z okolí (**Y**) a sexuální výchova nesmí být tabu, nicméně by měla probíhat primárně v rodině (**T**). Ačkoli respondenti **F** a **G** na otázku č. 1 odpověděli „určitě ano“, svou odpověď dále nezdůvodnili.

2. Kdy se podle Vás dítě poprvé setkává se sexuální výchovou?

Tato otázka je položena spíše obecně. Respondenti na ni však odpovídali především ze své zkušenosti. Každá rodina a její členové jsou jiní, a proto i odpovědi se liší. Z reakcí rodičů vyplývá, že se děti setkávají poprvé s touto problematikou právě v rodině (**A, Č, G, M, P, Q, R, S, T, Y, Z**) ještě před nástupem do školky a školy. v dotaznících je nejčastěji uvedeno věkové rozmezí mezi jedním až třetím rokem života dítěte (**D, J, K, O, Ř, Š**), vyskytují se však i odpovědi s prvním setkáním se sexuální výchovou ve věku pěti (**E**), sedmi (**F**) a osmi let (**B**).

Respondenti uvádějí, že podnětem k tvoření otázek ohledně sexuální výchovy je moment, kdy děti začínou vnímat odlišnosti mezi mužem a ženou (**C, Č, J, L, O, U, V, W, Ž**), nahotu (**L, P**), či rozdílnost rozložení hraček (**Š**). Další popud může vzniknout s příchodem nového sourozence (**H, K, L, N**). Respondent **I** sdělil, že se dítě setkává poprvé se sexuální výchovou v komunikaci s rodiči a sourozencem.

Graf 2: 3. Myslíte si, že je důležité vzdělávat žáky v oblasti sexuální výchovy již od první třídy základní školy?

Svou odpověď z otázky č. 3, prosím, zdůvodněte.

Graf 2 potvrzuje, že jsou názory rodičů na danou otázku různé. Avšak většina souhlasí, že sexuální výchova by se již od 1. třídy realizovat měla.

Respondenti, kteří se vyjádřili pozitivně, předkládají následující argumenty. Děti jsou podle nich velmi zvědavé, všímavé (**B, Č, E, I, N, Q**), a proto když se zeptají, měly by dostat uspokojivou odpověď adekvátní jejich věku (**Č, Š, Z**). Rodič **Č** uvádí, že „*Lhaní, vyhýbání se odpovědi či dělání si legrace z dotazu dítěte může postupem času vyvolat v dítěti pocit, že tyto otázky jsou nevhodné, že se dospělý bude zlobit nebo, že se o těchto věcech nesmí mluvit. Bývá to pak začátek cesty k hledání informací z nevhodných zdrojů, které mohou dítěti naopak uškodit z důvodu nevhodnosti způsobu či vysvětlení (internet, pubertální sourozenci, porno časopisy aj.).*“ Děti již mají v tomto věku určité představy z rodiny, a pokud snad ne, v kontaktu s dalšími dětmi si je velmi rychle vytvoří (**C, L**). Pokud se o tématech sexuální výchovy nemluví doma, rodič **L** si myslí, že škola je dobré místo k získání těchto informací. S tím souhlasí i rodič **C**, který napsal, že „*Škola je širší společenské prostředí, kde se dítě může v tématu sexuality projevovat zdravě, kde fantazie z komunikace mezi vrstevníky mohou získávat racionálnější kontury, a kde může dostávat možnost verifikovat, případně*

rozporovat přístup k sexualitě, který přijímá v rodině.“ Rodič **Ř** potvrzuje a přidává, že ve výchově určitě pomáhá to, „*když stejné informace slyší dítě doma i ve škole*“.

Rodiče často zmiňovali, že záleží na tématech sexuální výchovy (**A, Ř, U, W, Y, Ž**), resp. obsahu a na formě sdělení (**E, G, H, K, S, Š, U**), které pedagog zvolí. Jeden z dotazovaných (**Y**) napsal, že by sexuální výchova měla být zařazena do témat *rodina a zdraví*, které na škole probíhají. V dotazníku se objevily i názory, že sexuální výchova je důležitá součást ostatních výchov (**W, R**) a neměla by být proto tabuizována (**Q, V, Y, Z**). Zároveň by ale neměla na sebe strhávat přílišnou pozornost (**Y**). Rodič **F** již má zkušenost u svého dítěte s výukou sexuální výchovy, a proto ji i nadále podporuje. Rodič **X** si nedovede představit výuku již od 1. ročníku základní školy, ale nestaví se k ní negativně.

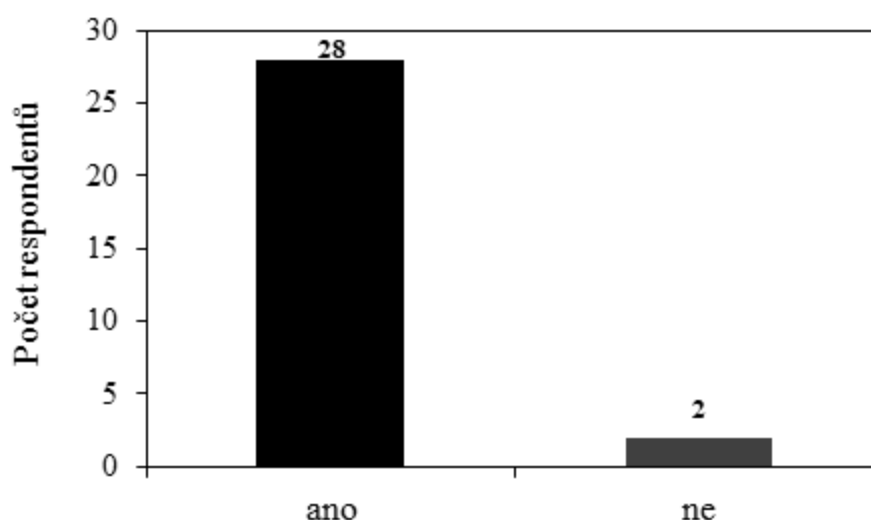
V neposlední řadě rodiče (**Č, D, H, I, K, M, N, P, Ž**) zmiňují pozitivní dopad sexuální výchovy v rámci prevence a bezpečnosti jejich potomků vůči negativním aspektům sexuality. Rodiče si přejí, aby děti dovedly rozlišovat vhodné a nevhodné chování vůči jejich osobě, uměly reagovat na sexuální podněty a naučily se správně vyhodnocovat situace.

K negativnímu postoji se někteří rodiče klonili proto, neboť si myslí, že by se sexuální výchova měla odehrávat pouze v rodině (**J, O, T**). Respondent **O** to zdůvodňuje tak, že v takto nízkém věku dítě o tyto témata zájem ještě nemá. Proto si ani rodič **P** nepřeje, aby se v první třídě mluvilo o sexu či o biologii rozmnožování. Dále tento rodič uvádí, že popisu života rodiny, zneužívání a osobní hygieně v rámci sexuální výchovy se nebrání. Též respondent **J** sdělil, že pokud by se výchova probírala vhodným způsobem, asi by podle něj nebyla na škodu. Rodič **Y**, ačkoli v dotazníku zaškrtl odpověď „spíše ne“, se vyjádřil podle svého názoru pozitivně, viz výše. Rodič **T** je úplně proti sexuální výchově ve škole. Jako jediné přijatelné téma uvedl šikanu, které by se učitel měl věnovat jak teoreticky, tak prakticky.

4. Kdo by podle Vás měl být primárním zdrojem informací o sexuální výchově?

Jak bylo zmíněno v teoretické části, prvotní roli v sexuální výchově hraje rodina. Tento fakt se promítl i v odpovědi na otázku č. 4, kdy se respondenti jednohlasně shodli právě na rodině jako primárním zdroji informací k této výchově.

Graf 3: 5. Máte již osobní zkušenost se sexuální výchovou u svého dítěte?

5a. Kdy jste zaznamenal/a u svého dítěte, v kolika letech, že se o tuto problematiku zajímá?

Majoritní podíl respondentů má již zkušenosti se sexuální výchovou u svého dítěte a to buď u momentálně docházejícího na první stupeň Základní školy Světice, nebo již u staršího potomka. Rodič **X** odpověděl, že u svého dítěte nezaznamenal žádné otázky týkající se tohoto tématu, tudíž se k otázce 5b, nevyjadřoval. Rodič **U** sice odpověděl na otázku č. 5 záporně, zároveň však uvedl, že si s dítětem o různých tématech povídá, jako například o rozdílech v pohlaví či o početí dítěte, na základě vnějšího podnětu.

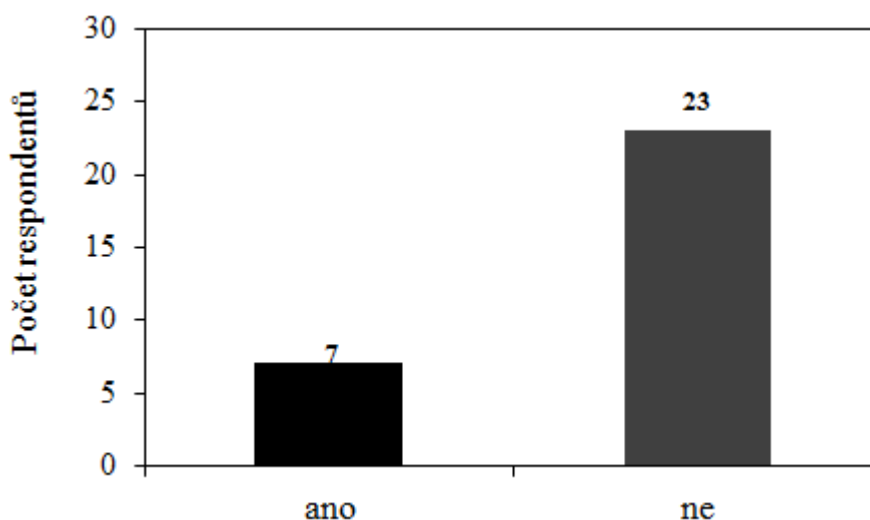
Každé dítě je jiné a je vystaveno jiným podnětům. První dětské otázky se podle mnoha rodičů objevily v rozmezí 2 až 7 let dle vyspělosti dítěte (**A, B, C, D, E, F, H, J, M, O, P, R, Ř, T, Y, Z, Ž**). Konkrétně se nejvíce vyskytly kolem třetího roku života (**Č, G, I, K, L, N, Q, S, Š, V, W**).

5b. Jaká témata Vaše dítě nejvíce zajímala?

Mezi nejzajímavější témata pro děti ve věkovém rozmezí 2 až 7 let rodiče uvádějí níže zmíněné náměty. Ty jsou zde seřazeny podle frekventovanosti od nejčastějších po nejméně časté. Někteří respondenti napsali více než jedno téma. Respondent **F** odpověď proškrtl a rodič **O** si nevzpomíná, jakých témat se dětské otázky týkaly.

Jak jsem přišel/přišla na svět – porod (**A, Č, D, H, I, L, N, P, Q, R, Ř, S, Š, V, W, Y, Ž**), fyzické a psychické rozdíly mezi mužem a ženou (**A, C, Č, G, I, L, Q, Ř, S, Š, W**), početí dítěte (**A, B, I, J, K, Q, Š, T, W**), viditelné pohlavní rozdíly (**D, K, N, Q, R, Ř, Y**), menstruace (**Č, E, N, Ž**), vývoj plodu (**I, Q, Y, Z**), jak dítě u maminky v bříšku přijímá potravu (**K, Y**), velikost pohlavních orgánů (**N, W**), masturbace (**E, Ž**), funkce prsou (**Č, N**). Po jednom rodiči byla uvedena tato témata: hygiena (**Ž**), kondomy (**M**), pohlavní styk (**M**), pohlavní choroby (**M**), adopce (**Ž**), baby box (**Ž**), jaké je to mít svatbu (**Ž**), co bude až člověk umře (**Ž**).

Graf 4: 6. Ptalo se Vás dítě na otázky, na které Vám bylo nepříjemné odpovědět?

6a. Čeho se otázky týkaly? Uveďte příklady dětských otázek.

Jak uvádí graf 4, respondenti spíše nemají problémy s odpovědí na intimní otázky dětí.

Nepříjemný pocit z odpovědi měli rodiče **B, E, H, N, Q, S** a **Y**. Ti uvedli, že se otázky týkaly například: *Jak jsem se dostal do bříška maminky?* (**B, S**), *Proč jsou potřeba dva, aby vznikl život?* (**B**), *Co jsou to vložky?* (**H**), *Co to je erekce a masturbace?* (**E**), *Proč máš jiné tělo než táta? Proč máš menstruaci? Na co jsou tvoje prsa? Co mám v „kuličkách“?* (**N**), *Proč se dospělí stydí, když jsou nazí?* (**O**), *Jak to mají holky mezi nohama?* (**S**), *Proč nechceš, abych tě lechtala na přirození?* (**Y**). Respondent **Č** uvádí, že nepříjemný pocit z odpovědi je především problém rodičů, nikoli dítěte. Jedná se o jejich nepřipravenost na takové otázky odpovídat. Rodič **Q** prohlásil, že je pro něj těžké zformulovat jednoduchou odpověď a nepříjemné jsou mu jakékoli otázky, na které nezná odpověď. Proto není nic špatného přiznat, že odpověď momentálně nevíte a společně si ji dohledat.

Ostatním dotazovaným otázky nepříjemné nebyly a týkaly se především následovného:

C: *Jak čůrají holky, když nemají „pindiky“? Proč jsou holky slabší? Znamená to, že jsou taky hloupější?*

D: *Proč ti teče krev při menstruaci? Proč mají kluci „pindiky“? Kterou dírkou vylézají děti ven?*

I: *Proč jsou holky a kluci odlišní? Jak se narodí dítě?*

K: *k čemu jsou moje kuličky? Co jsou spermie? Kudy vyleze miminko? Jak miminka jedí u mámy v bříšku?*

L: *Proč vypadám jinak než moje sestra/ bratr? Jak a proč se narodí miminko?*

M: *Musí se kondom nosit pořád, od kdy a proč?*

O: *Kde jsem se vzal na světě? Odkud jsem přišel a proč?*

T: Proč má tatínek „pindíka“ a nemá prsa? Proč já nemám prsa a kdy je budu mít? Jak se dostane miminko do bříška?

V: Jak se dostane miminko mamince do bříška? Jak přišlo na svět?

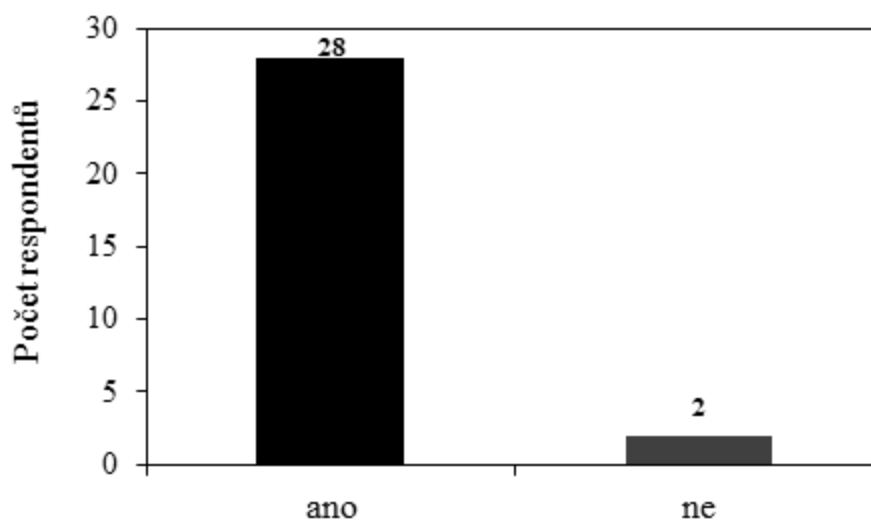
W: Mami, proč nemáš „pindíka“? Proč mám „pindíka“ menšího než táta? Jak se na svět dostane miminko? Proč mamince teče občas krev? Co to je děloha, placenta, spermie, vajíčko, pupeční šňůra, pupík, varlata? Jak se dostane spermie od tatínka k vajíčku?

Z: Jak se miminko dostalo do bříška a jak se z něj dostane?

Ž: Kde se bere krev při menstruaci? Bolí to? Můžu si dávat tampón? Proč trvá menstruace tak dlouho (tj. od dětství do přechodu)? Kde se tvoří spermie a jak jdou ven? Když spolu žijí dva muži, kdo z nich dělá ženu? Co jsou to buzeranti? Homosexuálové, kteří se milují, se jmenují gayové?

Rodiče **A, G, P, R, Ř, Š** odpověděli stručně, že jim otázky nebyly nepříjemné. Rodič **F** opět neodpověděl a rodiče **J, U a X** si dětské otázky nevybavují.

Graf 5: 7. Myslíte si, že by se škola měla podílet na sexuální výchově?

Pokud je Vaše odpověď v otázce č. 7 ANO, napište, prosím, jakým způsobem.

Naprostá většina rodičů souhlasí s tím, že by se škola měla podílet na realizaci sexuální výchovy (viz graf 7). Respondent **E** říká, že je dobré, aby výchova probíhala na

obou místech, neboť to někdy rodina prostě nezvládne. Rodiče **E** a **R** tvrdí, že by škola měla doplňovat a rozšiřovat již získané informace z rodiny. Je podle nich důležité správně rozvrhnout kdy, co a jak sdělit dětem (**A, Č, G, H, R, Ř, S**) a nebát se o tom otevřeně, ale opatrně mluvit (**B, D, L, Q, Ř, X**). Kromě toho rodiče **Q, W, Y, Z** souhlasí, že by sexuální výchova měla být součástí jiných předmětů, například prvouky, nikoli jako samostatný předmět. Nebrání se ani vysvětlení v rámci jiných předmětů, pokud dané téma či otázka jsou v onu chvíli pro žáky aktuální (**Z**).

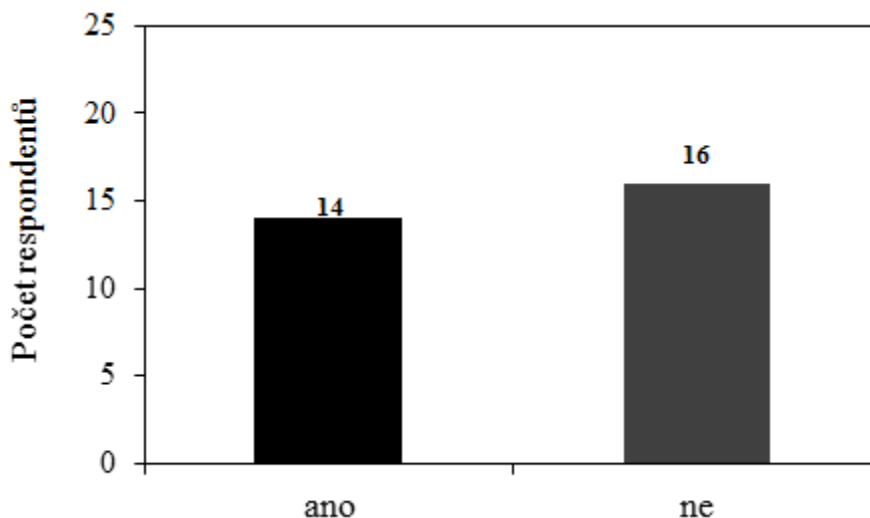
Respondent **C** zdůvodňuje svou pozitivní odpověď tím, že škola může nabídnout žákům širší a možná i trochu jiný pohled na témata, než s jakými se setkávají v rodině (viz jeho odpověď v otázce č. 1). Další rodiče konstatují, že je škola jedním z míst, kde se může přijít na sexuální zneužití (**E, I, L, M, Š, W**), předejít mylným představám (**S**) a kultivovat dětský slovník (**D, S**).

Pro rodiče by byl nejlepší způsob podání sexuální výchovy ve formě jednorázových diskuzí s dětmi (**Č, I, K, N, O, U, V**). Jako další postup uvedli například konání besed s odborníkem na předem zvolené téma (**H, Ž**) nebo uskutečnění exkurzí (**Ž**). K tomu byl respondentem **Ž** v dotazníku doporučen i *Světový týden respektu k porodu*, v rámci něhož se uskutečňují programy a výstavy pro školy. Další možnosti k předání informací rodiče volili zařazení příběhů (**K**), dramatizaci modelových situací (**K**) a užití různých názorných pomůcek s vysvětlením (**N**).

Pokud je Vaše odpověď v otázce č. 7 NE, prosím, zdůvodněte.

Pouze dva rodiče **J** a **T** odpověděli negativně na uvedenou otázku č. 7 (viz graf 5). Oba dva zástupci se odkazují již na odpověď v otázce č. 3. Respondent **J** vysvětluje, že v zásadě není proti a že záleží na konkrétní podobě sexuální výchovy. Myslí si, že pokud je rodina funkční, zvládne ji právě ona. Pokud však rodina funkční není, souhlasí s dopomocí školy. Druhý respondent (**T**) prohlašuje, že čistě sexuální výchova by měla náležet pouze rodině. Učitel by však měl být připraven na případné dotazy od žáků a měl by umět na ně odpovědět. Ve škole se totiž mohou střetávat názory jednotlivých rodin a jejich odlišnosti životních stylů (např. náboženství, jiný úhel na morálku a výchovu dítěte aj.). Rodič **T** by sexuální výchovu podpořil tehdy, pokud by sám nevěděl, jak s dítětem o problematice hovořit.

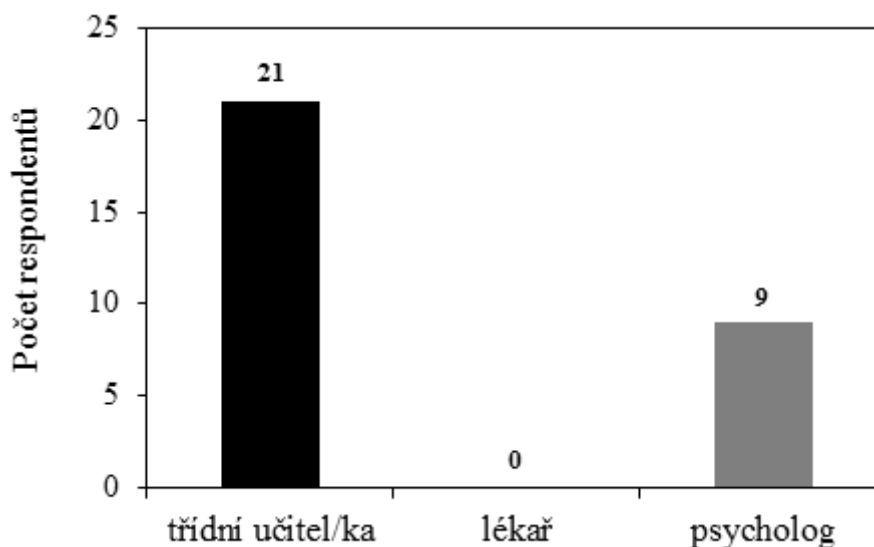
Graf 6: 8. Byli byste ochotní se zapojit do sexuální výchovy ve škole?

Pokud je Vaše odpověď v otázce č. 8 ANO, napište, prosím, jak byste se mohli zapojit.

Z grafu 6 je zřejmé, že odpovědi na otázku týkající se osobního zapojení rodičů do sexuální výchovy jsou velmi vyrovnané. Převládá negativní postoj respondentů. Ne všichni, co odpověděli pozitivně, mají jasnou představu, čím by mohli přispět k realizaci sexuální výchovy (C, Č, L, U, V, W). Dotazovaní zmiňovali především sdílení osobních zkušeností a názorů s dětmi (A, Č, D, E, I, P, T). Rodič T zvolil v otázce č. 8 negativní odpověď, neboť mu nepřísluší učit jiné děti, ale v případě zájmu se rád podělí o své názory, jež jsou konzervativnější než u většinové společnosti. Dva rodiče K a M nabídli pomoc s přípravou materiálů a jednotlivých aktivit. Velmi mne zaujala nabídka respondenta Ž, který dle dotazníku dokáže připravit a zároveň realizovat strukturované drama na dané téma. Zmiňuje zde například šikanu, zneužívání dětí, ohrožování dětí cizími lidmi, první pomoc či homosexualitu. Má osobní zkušenosti s dvěma dramaty *Ošklivé káčátko* a *Vlk a kůzlátka*. Obě představení již byla prezentována v mateřské školce.

Graf 7: 9. Kdo by měl vést sexuální výchovu na 1. stupni základní školy?

10. Jaká témata by podle Vás měla škola, resp. 1. stupeň ZŠ, v sexuální výchově zaštitřovat? Jedná se o řáky 6 – 11 let.

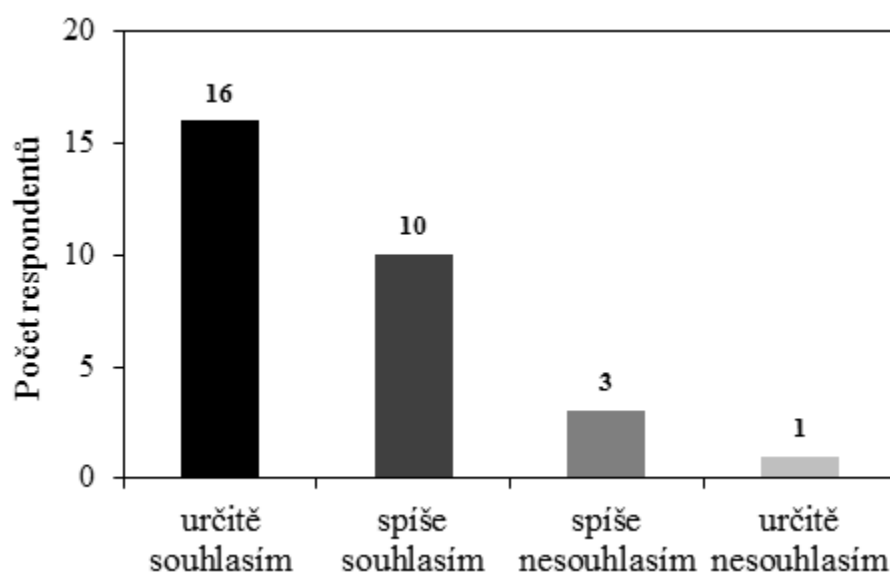
V dotazníku byl vyjádřen názor respondenta **K**, ře by se určité informace neměly rozebírat zbytečně do hloubky, pokud se děti spokojí s vysvětlením a nevyřadují další podrobnosti. Při práci se skupinou by dle výře zmíněného rodiče měl učitel brát ohled především na méně připravené děti. To znamená, ře by měl upozadřovat ty zralejší z důvodu, ře určité informace mohou být pro některé jedince řokující.

Mnoho rodičů si myslí, ře je důležité děti upozornit na rizikové situace ve vztahu k cizím lidem, na sexuální zneužití (**Č, H, I, K, M, R, S, ř, ř**), se kterým je spojena prevence a způsob, jak se zachovat, pokud se do takové situace dítě dostane (**A, Č, D, K, L, N, P, ř, S**). Téř si rodiče přejí, aby se škola zabývala stavbou těla člověka (**A, M, R, ř, S**) a rozdílly mezi mužem a řenou (**D, N, O, ř, S, ř**). Následují témata: mezilidské vztahy (**K, P**), správné chování mezi muži a řenami (**Č, H**), vztahy v rodině (**A, H, J, P, R, V**), funkce a změny rodiny (**ř**) a osobní hygiena včetně intimity (**A, N, O, ř**). Dotazovaní považují také za důležité si povídat o lásce a jejích formách (**U, V**). Dále by se sexuální výchova měla zabývat etikou a morálními hodnotami (**G, V**), pubertou a změnami (**M, N, O**), které s ní přicházejí, otázkou bezpečného internetu (**I, L, M, R, ř, ř**), vniku a vývoje miminka (**J, N, ř, S, U**). Kromě toho by se na škole

měla probírat práva jedinců (**K, Ž**), otázky homosexuality (**M**), měl by být zajištěn kultivovaný slovník (**A, D, S**) a vedení k toleranci a péči o druhé (**J, K**). V neposlední řadě rodiče zmínili prevenci šikany (**Ř, Š, Ž**), nácvik přivolání pomoci, například volání na tísňové linky (**K, R, Ž**) a prevenci HIV (**Ž**).

Někteří rodiče již zde odkazovali na souhlas s koncepcí sexuální výchovy na Základní škole Světlá (C, E, G, I, L, Q, Š, T, U, W, Y, Z).

Graf 8: 11. Souhlasíte s tímto začleněním učiva dle ročníků?

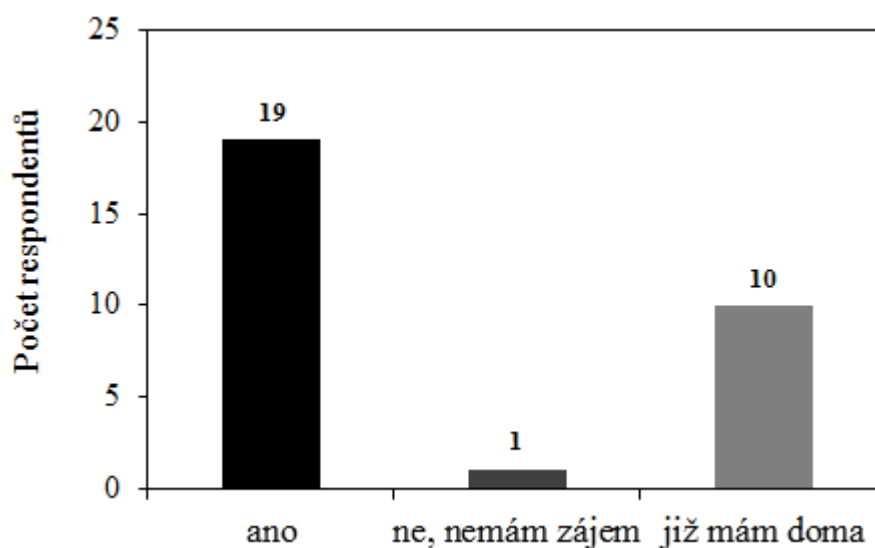
Míru souhlasu či nesouhlasu s otázkou č. 11, prosím, zdůvodněte.

Nadpoloviční většina dotazovaných na základě přečtení koncepce sexuální výchovy na Základní škole Světlá vyjádřilo souhlas s jejím momentálním nastavením (**C, Č, E, G, H, I, L, M, N, O, Q, S, Š, U, W, Y, Z**). Rodič **Ž** si myslí, že je skvělé pojmout tuto výchovu komplexně od první do páté třídy, nikoli jen jako odpovědi na náhodné otázky či situace vzniklé ve škole. Další respondenti **C** a **S** dodávají, že témata v ročnících by na sebe měla přirozeně navazovat vzhledem k věku dětí. Někteří sdělují, že opět záleží na formě podání a na práci s celou skupinou (**K, Ř**). V pěti odpovědích u dotazovaných **A, G, R, W** a **Y** se vyskytly pouze drobné námitky, doporučení k vylepšení této koncepce či žádosti vysvětlení některých bodů. Rodiče nebyli upozorněni, že body v koncepci školy jsou řazeny náhodně, a proto byl v odpovědi

vznesen návrh respondenta **G**, že by bylo dobré se nejdříve věnovat pozitivní stránce sexuality a pak teprve jejím poruchám, zneužívání apod. Další dotaz se týkal hodinové dotace sexuální výchovy (**Y**). Rodič **a** se ohradil proti výuce prevence HIV a rodič **W** vůči homosexualitě ve druhého ročníku ZŠ. Respondent **R** s koncepcí spíše souhlasí, ale myslí si, že některá témata, jako je například početí, patří na druhý stupeň ZŠ.

Nesouhlas s koncepcí vyjádřili dotazovaní **J**, **P**, **V** a **T**. Respondent **J** lpí na roli rodiny jako primárním a klíčovým zdroji informací. Respondentu **P** se nelíbí zařazení biologie, homosexuality/ heterosexuality již od 2. ročníku ZŠ. Oba však uznali, že záleží především na formě podání těchto informací. Respondent **T** většinu témat v koncepci akceptuje, avšak tradiční model rodiny, čistě sexuální témata, pohled na sexualitu (tj. sexuální orientaci, pornografii, masturbaci) by chtěl probírat s dítětem pouze doma.

Graf 9: 12. Uvítali byste ze strany školy materiály či doporučenou literaturu, kterou byste doma mohli použít?

3.6.2 STRUKTUROVANÝ ROZHOVOR S UČITELI

Během sběru dat od rodičů byl proveden strukturovaný rozhovor s třídními učitelkami Základní školy Světice. Paní učitelce, Janě D., z první třídy je 43 let, paní učitelce Věře K., také z první třídy je 52 let a paní učitelce, Pavle Ž., z druhé třídy je 35 let. Všechny tři vystudovaly obor učitelství pro 1. stupeň ZŠ na Karlově univerzitě

v Praze. Již mají dlouholetou zkušenost jako učitelky prvního stupně. Jana učí 7 let s přestávkou na mateřskou dovolenou a Věra působila 5 let na postu vychovatelky a teď je již 23. rokem učitelkou. Obě na Základní škole Světlava začaly pracovat od září 2014. Pavla učí celkem 10 let. Na Základní škole Světlava vykonává funkci ředitelky a zároveň druhým rokem působí jako učitelka dnes již druhé třídy.

Odpovědi všech učitelek jsou zpracovány dohromady v textovém shrnutí a jsou zde uvedeny ve stejném pořadí, jak byly položeny respondentům (viz příloha č. 3 a 5).

Všechny tři učitelky souhlasí, že sexuální výchova souvisí s životem dítěte. Jana tvrdí, že tato výchova ovlivňuje pohled dítěte na sebe samo a zároveň jeho vztahy s ostatními lidmi. Též může pomoci kultivovanosti vyjadřování a k získání přirozeného přístupu ke svému tělu a sexualitě. Pavla s Věrou zmiňují, že dítě potřebuje porozumět vývoji člověka, početí a narození, mezilidským vztahům, vztahům v rodině atd., neboť se s tím setkává každý den. Věra dodává, že je zcela správné si s dětmi od útlého věku povídat na rovinu, nic nezatajovat, nezesměšňovat a nemlžit.

Jana, Pavla i Věra potvrzují, že je potřeba se sexuální výchově věnovat již ve škole, neboť v dnešní moderní době plné médií, počítačů a dostupné literatury to ani jinak nejde. Pavla dodává, že ne ve všech rodinách se děti dozvídají potřebné informace, tudíž škola může být jediný zdroj či místo, kde mohou své poznatky získat či sdílet. Na to navazuje i následující otázka týkající se výuky sexuální výchovy od první třídy, se kterou opět učitelky souhlasily. Jana i Věra konstatují, že děti dnes jsou více zvědavé a mají více informací než děti dříve. Proto je důležité, jak prohlašuje Pavla, na znalosti z rodiny plynule navázat a prohlubovat je. Děti jsou zvyklé si povídat o rodině, o početí, o rozdílech mezi muži a ženami, proč by se tedy tomu měla škola vyhýbat?

Za svou kariéru učitelek již všechny měly osobní zkušenost s výukou sexuální výchovy. Jana ji realizovala od první do třetí třídy a probírala především téma rodiny, vztahů v rodině, osobního bezpečí a rizik spojených se setkáním s cizími lidmi. Též se však zaměřila na stavbu lidského těla a rozdíly mezi mužem a ženou. Pavla se snažila v každém ročníku zařadit čas od času toto téma v rámci prvouky. Osobní zkušenosti má s 1. až 4. třídou, kde hovořila s žáky o početí, vývoji plodu, o vztazích mezi muži a ženami, o rozdílech v anatomii mužského a ženského těla, o rodině a chování v rodině,

o partnerství a vztazích, či hygieně. Pavla podotýká, že je velmi důležité brát na zřetel věk dětí. Věra má zkušenost s výukou sexuální výchovy v páté třídě, kde se v rámci přírodovědy dostali k tématu rozmnožování a následně k rozdílnosti ženských a mužských pohlavních orgánů a menstruaci.

Za témata sexuální výchovy prvního stupně základní školy Jana považuje například právě rodinu, lidské tělo, pohlavní rozdíly, vývoj plodu, bezpečnost a prevenci patologických jevů atd. Věra uvádí témata o těle, pohlavních orgánech, hygieně, rozmnožování, nebezpečí pohlavních chorob, sexuální orientaci, prevenci možného obtěžování a zneužívání či o plánovaném rodičovství. Pavla již témata zmínila výše a ta v koncepci školy, jí též připadají v pořádku.

Pouze Jana a Pavla mají zkušenost s tím, že se jich děti, z aktuálně vedené třídy, ptaly na otázky týkající se sexuální výchovy. Jana přiznává, že na ně odpověděla, ale necítila se při tom dobře. Mezi nepříjemné náměty řadí například popis vnějších a vnitřních pohlavních orgánů. Pavla se nepříjemně necítila a Věra zatím zkušenost nemá. Obě si myslí, že neexistují témata ze sexuální výchovy, které by nerady učily.

S koncepcí sexuální výchovy Základní školy Světlice všechny učitelky souhlasí. Jana vysvětluje, že je důležité mít určitý plán a normu, které se učitel drží. Je však nutné znát třídu a aktuální potřeby jednotlivých žáků. Pavla dodává, že záleží na zkušenostech a citlivosti učitele, jakým způsobem téma dětem předá.

Jana i Pavla by pomoc od rodičů uvítaly, pokud by se jednalo například o představení rodiny, mladších sourozenců, péče o novorozence. Věra by sama o pomoc zatím nežádala, avšak nebránila by se jí, pokud by nabídka přišla ze strany rodičů.

3.6.3 VYVOZENÍ ZÁVĚRŮ Z ORIENTAČNÍHO ŠETŘENÍ

Na základě výzkumného šetření bylo prokázáno, že většina rodičů momentálně docházejících dětí na Základní školu Světlice si přeje, aby sexuální výchova byla systematicky realizována a to již od prvního ročníku. S tím souhlasí i učitelé tamní školy.

Pouze pět rodičů (**J, O, P, T, Y**) se vyjádřilo negativně k zařazení sexuální výchovy od prvního ročníku, otázka č. 3. Během vyplňování dotazníku dokonce dva

rodiče (**O**, **Y**) změnili názor a s koncepcí sexuální výchovy Základní školy Světlce v otázce č. 11 spíše souhlasili. V rámci této otázky se však k negativnímu postoji respondentů **J**, **P** a **T** přidal i rodič **V**, jenž neuvedl žádný důvod pro svou změnu názorů. Rodiče **J**, **V** a **Y** mají potomka v druhé třídě a rodiče **O**, **P** a **T** mají potomka v první třídě. Rodiče **J** a **Y** sice zaujali spíše negativní postoj k realizaci sexuální výchovy, avšak zmínili, že záleží především na způsobu předání informací. Dle mého názoru negativní postoje k zařazení sexuální výchovy mohou vznikat z nevědomosti toho, co vše tato výchova obnáší. To potvrzují některé negativní odpovědi rodičů.

Na základě výsledků, je nutné podotknout, že i když jen malá část rodičů nesouhlasí s výukou sexuální výchovy na škole, je potřeba postupovat opatrně a ohleduplně k jejich názorům. Učitel by měl vysvětlit, co vše se pod sexuální výchovou skrývá a měl by se snažit přesvědčit rodiče, kteří zaujímají negativní postoj, tzn. ukázat jim co, kdy a jak se v sexuální výchově bude realizovat. Měl by jemně apelovat na změnu jejich názoru. V případě, že rodiče přetrvávají v negativním postoji, je nutné jej respektovat a zajistit alternativní řešení pro zvoleného žáka, například na danou hodinu ho poslat do jiné třídy.

V rámci šetření bylo zjištěno, že rodiče i učitelé se shodují na tématech, která by se měla probírat v rámci sexuální výchovy na prvním stupni ZŠ. Jsou to především témata: rodiny a její funkce, chování členů v rámci ní; vznik a vývoj plodu; porod a péče o miminko; anatomické i psychické rozdíly mezi mužem a ženou; pohlavní rozdíly; měnící se tělo a nástup puberty; bezpečnost a prevence (na ulici, před cizími lidmi, internet, HIV); osobní hygiena; kultivace slovníku; mezilidské vztahy, partnerské vztahy, láska; sexuální orientace. Rodiče dále uváděli téma šikany, získávání etických a morálních hodnot a práva jedinců. Učitelky ještě zmiňovaly nebezpečí pohlavních chorob a témata v koncepci školy, ke kterým se i většina rodičů přiklání.

Rodiče nejsou až tolik ochotní se zapojit do realizace sexuální výchovy. Negativně odpovědělo 16 respondentů a pozitivně 14, avšak ti většinou neměli konkrétní představu, jak by mohli k výchově přispět. Učitelé se staví k pomoci od rodičů otevřeně, ale nevyžadují ji.

Podle 21 respondentů by sexuální výchovu měla vést třídní učitelka, zbylých devět se přiklání k osobě psychologa (A, E, F, L, M, N, O, R, T). Na otázku týkající se materiálové podpory či návrhu na doporučenou literaturu odpovědělo kladně 19 respondentů (A, B, C, Č, D, F, G, H, I, L, P, R, Ř, S, U, W, X, Ž), deset jich má již materiály doma (E, J, M, N, O, Q, Š, V, Y, Z) a pouze jeden (T) o tuto podporu nemá zájem.

3.6.4 VLASTNÍ ZHODNOCENÍ

Výsledek výzkumného šetření hodnotím kladně. Dotazník pro rodiče byl poměrně časově náročný, a proto i jeho návratnost byla nižší. Některé otázky mohly být lépe formulovány, jako například podotázka č. 6a, na kterou někteří respondenti odpovídali, že jim děti nekladly nepříjemné otázky místo, aby uvedli příklady dětských otázek. V pár případech se stalo, že dotazovaní odpovídali více, než vyžadovala otázka a tudíž se pak v dalších jen odkazovali na výše zmíněné. To trochu komplikovalo vyhodnocování, ale ne tak zásadně.

Dotazník i strukturovaný rozhovor byl pro vyhodnocení přehledný. Výzkumné metody bych pro své orientační šetření neměnila.

3.7 NÁVRH VÝUKOVÝCH JEDNOTEK K REALIZACI SEXUÁLNÍ VÝCHOVY NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE SVĚTICE

Na základě potvrzeného zájmu rodičů o sexuální výchovu, jsem zpracovala tři výukové jednotky na témata, která byla pro rodiče žádoucí (viz dotazník či závěry z orientačního šetření). Za výukovou jednotku považuji návrh vyučovací hodiny, která je ve dvou případech obohacena o pracovní listy pro žáky. První z nich je *Vznik a vývoje plodu*. Tato vyučovací jednotka byla dokonce realizována na Základní škole Světice (viz kapitola 3.7.4). Druhá zpracovaná jednotka se týká *Porodu a péče o dítě*. Poslední návrh hodiny se jmenuje, *Jsme rozdílní – rozdíly mezi chlapci a dívkami, muži a ženami*, a obsahuje i pracovní list.

3.7.1 VÝUKOVÁ JEDNOTKA 1 – pro učitele a pro žáky

Vznik a vývoj plodu / pro učitele

1. EVOKACE

Přinesu ukázat obrázek rodiny a představit členy rodiny (maminka – těhotná, tatínek a Pavlík).

„Vidíte všichni toho chlapce uprostřed? Ten je starý asi jako vy a jmenuje se Pavel, ale doma mu říkají Pavlík. Pavlík si všiml, že mamince nějak rychle roste bříško, a proto se jí zeptal proč? Maminka mu ukázala černobílý obrázek a zeptala se, zda ví, co na obrázku je? Pavlík už to teď ví. Víte to také?“

Po kruhu koluje obrázky z ultrazvuku.

Obrázek 1

„Maminka Pavlíkovi vysvětlila, že je to obrázek malého miminka v jejím bříšku. A že bude mít brzy malého bratříčka nebo sestríčku. Pavel měl radost, že bude mít sourozence a moc se na něj těšil. Postupem času, ho ale také napadaly různé otázky, se kterými si sám nevěděl rady. Pavel své otázky sepsal a my se dneska společně pokusíme mu na ně odpovědět. “

Pavlíkův list:

1. Proč mamince roste bříško?
2. Jak se miminko dostalo do bříška maminky, jak vzniká?
3. Jak dlouho trvá, než se miminko dostane na svět?
4. Co pije a co jí, když je v bříšku?
5. Jak se pak zase dostane ven?

2. UVĚDOMĚNÍ:

Na začátek se žáků zeptáme, zda ví, jak se miminko dostalo do maminy bříška či jak miminko vzniklo. Následně ukáží obrázek vajíčka a spermie.

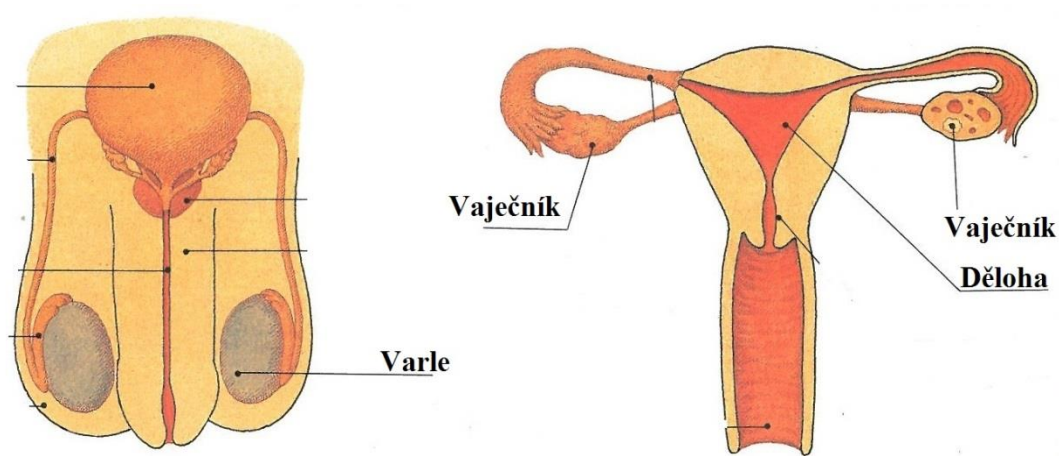
„Obrázky jsou zvětšené, abychom si je mohli dobře prohlédnout, ve skutečnosti jsou buňky mnohem menší, viděli bychom je jen s pomocí mikroskopu.“

„Spermie a vajíčko jsou pohlavní buňky, které vznikají a zrají v pohlavním ústrojí maminky a tatínka. Jejich pohlavní ústrojí se od sebe liší.“

Obrázek 2

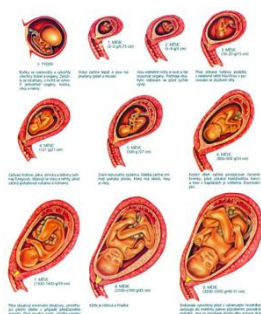
Na dalším obrázku, kde je znázorněn náčrtek mužského a ženského pohlavního ústrojí, dětem ukážeme, kde pohlavní buňky zrají. Vajíčko zraje u maminky ve vaječnících. Spermie zrají u tatínka ve varlatech. Do větších detailů nezabíháme.

Obrázek 3

„Když se muž a žena mají hodně rádi, důvěřují si a mají pevný a hluboký citový vztah, někdy se rozhodnou založit rodinu. Stvoření nového života, miminka, je tedy projevem jejich lásky. Aby miminko vzniklo, musí dojít ke spojení pohlavních orgánů. Tak se spermie dostanou k vajíčku. Vajíčko splyne se spermií a buňky se začnou dělit. Oplozené vajíčko doputuje až do maminy dutinky, kterou nazýváme děloha, kde se miminko vyvíjí. Postupem času vznikají jeho končetiny, orgány, oči, uši, rostou vlásky a také, miminko roste a proto se mamince bříško zvětšuje.“

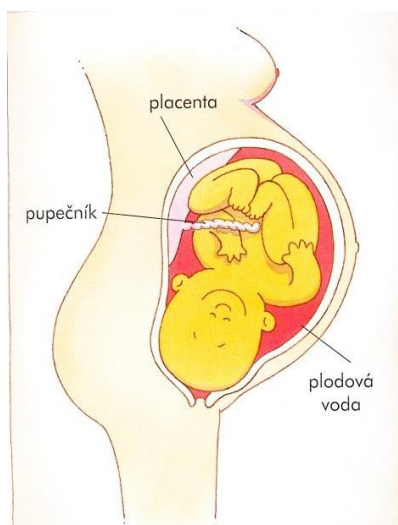
Práce ve dvojicích: Děti dostanou sadu obrázků. Jejich úkolem je pokusit se seřadit vývoj plodu, aby věděly, že miminko je ze začátku malinké a nevyvinuté a jak se vyvíjí v průběhu těhotenství.

Obrázek 4

Kresba: Jak to vypadá v mamčině bříšku v devátém měsíci?

Následně zhodnotit kresby a ukázat, jak to doopravdy je.

Obrázek 5

„Miminko je chráněno speciálním obalem, placentou, a je s maminkou propojeno pupeční šňůrou, na obrázku pupečník, díky němuž získává miminko výživu a také dýchá. Proto je důležité, aby maminka nekouřila ani nepila alkohol, neboť všechny tyto škodlivé látky jdou i k děťátku.“

„Víte, kolik měsíců se miminko vyvíjí?“

„Víte tedy, že jste vlastně o 9 měsíců starší, než si myslíte? To proto, že vývoj miminka před narozením v mamčině bříšku trvá právě 9 měsíců. Když je miminko plně vyvinuté a je připraveno přijít na svět, opustí tělo maminky. Víte, jak se tomu říká? (porod)“

„Když se děťátko narodí, je sice vyvinuté, ale pořád závislé na mamince. Nedokáže se o sebe samo postarat. Rodiče jsou jeho jedinou obranou před velikým a nebezpečným světem. Maminka ho krmí mateřským mlékem (kojí ho), přebaluje ho, umývá, dává spinkat. Novorozeně neumí chodit ani mluvit. To vše se musí teprve naučit. K tomu děťátko potřebuje starostlivou péči rodičů, pocit bezpečí a lásky.“

„Děje se toto i u zvířátek? Co myslíš?“

3. REFLEXE:

Pracovní list: **Vznik a vývoj plodu / pro žáky**

Zodpovězení Pavlíkových otázek:

1. *Proč mamince roste břicho?*
2. *Jak se miminko dostalo do břicha maminky, jak vzniká?*
3. *Jak dlouho trvá, než se miminko dostane na svět?*
4. *Co pije a co jí, když je v břichu?*
5. *Jak se pak zase dostane ven?*

ZDROJE:

Obrázek 1: Vývoj miminka podle ultrazvuku v I. trimestru. *Babyweb.cz*. [online]. 2012 [vid. 2015-02-18]. Dostupné z: <http://www.babyweb.cz/vyvoj-miminka-podle-ultrazvuku-v-i-trimestru>

Obrázek 2: Jak spermie pozná správný vejcovod?. *Přírodovědná fakulta Univerzity Karlovy v Praze* [online]. 2014 [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <https://www.natur.cuni.cz/fakulta/aktuality/jak-spermie-pozna-spravny-vejcovod-lidovky.cz-11.12.2014>

Obrázek 3: PARKER, Steve. *Lidské tělo*. 2. vyd., Martin: Osveta, 1991. s. 64. ISBN 80-217-0599-X.

Obrázek 4: Ontogeneze člověka. [prezentace]. *Slider Player* [online]. 2015 [vid. 2015-2-18]. Dostupné z: http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://images.slideplayer.cz/8/2025961/slides/slide_8.jpg&imgrefurl=http://slideplayer.

[cz/slide/2025961/&h=720&w=960&tbid=jWaNKtfxZqz4NM:&zoom=1&docid=FljsK2fdoYI9LM&ei=IF_kVPbrDMv4UPDbgZAP&tbm=isch&ved=0CFUQMygvMC8](http://www.google.cz/slide/2025961/&h=720&w=960&tbid=jWaNKtfxZqz4NM:&zoom=1&docid=FljsK2fdoYI9LM&ei=IF_kVPbrDMv4UPDbgZAP&tbm=isch&ved=0CFUQMygvMC8)

Obrázek 5: DÍAZ MORFA, José R. et al. *Moje první knížka o sexu*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009, s. 99. ISBN 978-80-7360-861-3.

1. Jak říkáme obrázku, který vidíte dole? K čemu slouží?

Obrázek 1

.....

.....

.....

.....

.....

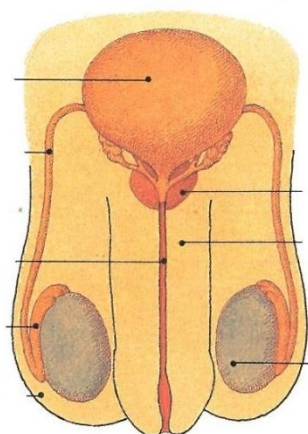
.....

.....

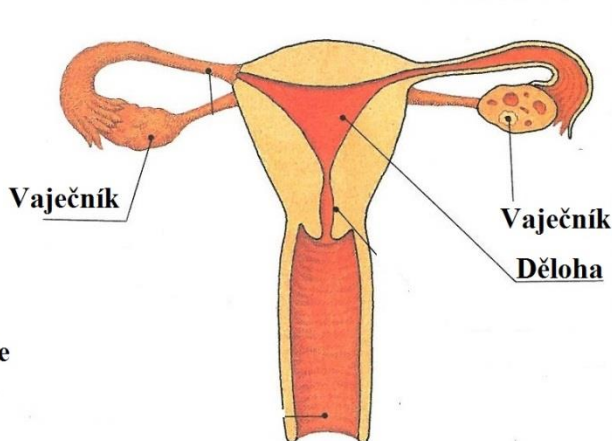
2. Dopln chybějící informace do textu:

Miminko vzniká splynutím dvou buněk, ... a spermie. v mamčině břišku se následně vyvíjí měsíců. Miminko je s maminkou propojeno, díky které dýchá a dostává živiny. v těhotenství maminka nesmí, ..., ..., aby miminku neublížila. Po porodu je dítě zcela závislé na svých rodičích. Neumí, ... Maminka ho krmí mateřským

3. Jaký z obrázků znázorňuje mužské a který ženské pohlavní orgány. Rozhodni se.

Varle

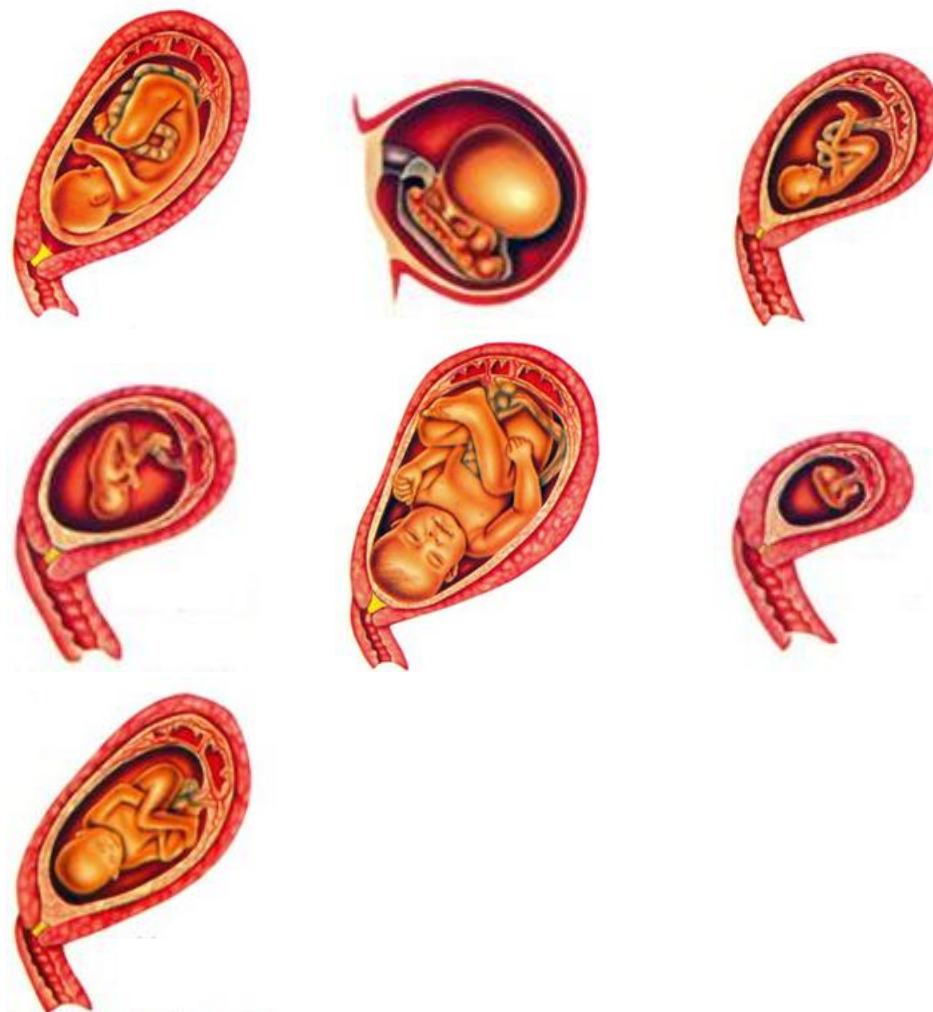

Vaječník

Vaječník
Děloha

Obrázek 3

4. Seřad' obrázky podle toho, jak se plod dítěte vyvíjí v mamčině břišku.
Obrázky očíslej.

Obrázek 4

ZDROJE:

Obrázek 1: Vývoj miminka podle ultrazvuku v I. trimestru. *Babyweb.cz*. [online]. 2012 [vid. 2015-02-18]. Dostupné z: <http://www.babyweb.cz/vyvoj-miminka-podle-ultrazvuku-v-i-trimestru>

Obrázek 3: PARKER, Steve. *Lidské tělo*. 2. vyd. , Martin: Osveta, 1991. s. 64. ISBN 80-217-0599-X.

Obrázek 4: Ontogeneze člověka. [prezentace]. *Slider Player* [online]. 2015 [vid. 2015-2-18]. Dostupné z: http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://images.slideplayer.cz/8/2025961/slides/slide_8.jpg&imgrefurl=http://slideplayer.cz/slide/2025961/&h=720&w=960&tbnid=jWaNKtfxzqz4NM:&zoom=1&docid=FljsK2fdoYI9LM&ei=IF_kVPbrDMv4UPDbgZAP&tbnm=isch&ved=0CFUQMygvMC8

3.7.2 VÝUKOVÁ JEDNOTKA 2 – pro učitele

Porod a péče o dítě

Pomůcky na hodinu: panenky, vaničky, plenky, ručník, hračky, dudlík, dečka, přebalovací pult

1. EVOKACE – PŘÍBĚH

Jak se dítě narodí

BEČKA, Karel. *Jak jsme přišli na svět: knížka pro zvědavé děti a jejich rodiče*. 1. vyd. Praha: SZdN, 1968, s. 32 – 34.

Zvědavá holčička z hájovny dlouho nemohla usnout, protože stále myslela na to, co jí tatínek vyprávěl. A když se jí konečně zavřela očka, zdál se jí náramně divný sen. Zdálo se jí, představte si, že spí v maminčině bříšku. Bylo tam jako v pokojíčku, ležela ve své postýlce a v náruči měla svou nejmilejší panenku. Moc krásně se jí tam spalo, a když se probudila, měla na stolečku snídani, nic jí tam zkrátka nechybělo. Jenom ven jít nemohla.

Až jednou ji probudilo takové zvláštní světlo. U postýlky stála stará babička, docela jako v pohádce, a povídala tichounkým hlasem: „Už je čas, abys přišla na svět, holčičko. Podej mi hezky ruku a pojď se mnou.“ Vzala holčičku za ruku a šly spolu devaterými dveřmi, a ty dveře se před babičkou otvíraly a za holčičkou zase zavíraly. Až se otevřely deváté dveře, uviděla holčička veliké světlo, květiny a stromy... Jen babičku už neviděla, ta někam zmizela, a holčička šla sama mezi sněženkami a fialkami, až najednou zahlédla svou maminku, a maminka se pořád přibližovala, holčička už viděla maminčin obličej a její krásné, velké oči...

A maminčiny oči se dívaly, jak se holčička pomalu probouzí ze spánku, jak mžourá, a najednou se holčička přitulila k mamince a povídá: „Představ si, maminko, co se mi dneska zdálo!“ a všechno mamince vyprávěla. Maminka si sedla k její postýlce a poslouchala. A když holčička skončila, maminka řekla: „Víš, holčičko moje, pohádka by to byla pěkná, jenže doopravdy to tak vůbec nebylo.“

„A jak to bylo doopravdy?“

„Když to chceš vědět,“ řekla maminka, „tak já to povím.

Než se děťátko narodí, opravdu spí v maminčině bříšku. Ale nemá tam pokojíček a postýlku, kdepak, to všechno by se dovnitř nevešlo, ani to není potřeba. Na začátku je děťátko malé, ještě menší než špendlíková hlavička, a stačí mu jen docela málo místa. Leží v malé, měkké dutince, kterou má maminka hluboko v bříšku, a tam pomaloučku roste. Nemůže ještě samo jíst, ani pít, ani dýchat, a tak dostává od své maminky všechno, co potřebuje k růstu. Děťátko je větší a větší, za nějakou dobu se začíná samo hýbat, a to pak maminka říká, že se jí děťátko v bříšku ozývá. Dutinka se zvětšuje, aby se tam děťátko vešlo a aby se mu nic nestalo.

A potom, ale o hodně později, je už děťátko tak veliké, že může přijít na svět. Všechno je velmi dobře zařízeno, na konci té dutinky je chodbička, a tou chodbičkou se začne děťátko tlačit ven. Samo by to nedokázalo, tak mu maminka musí pomáhat a je to pro ni velká práce. Aby na tu práci nebyla s děťátkem sama, odveze ji tatínek do porodnice. Tam se maminky ujme pan doktor nebo paní doktorka, sestřičky a společně jí pomáhají, aby se děťátko rychle dostalo chodbičkou ven z bříška.

A když je děťátko venku, pořádně se nadýchne a začne křičet, aby všichni, ale hlavně maminka, věděli, že už je na světě. A maminka si pěkně oddychne po té námaze a má velkou radost, když poprvé uvidí své děťátko, vždyť se na ně tolik těšila a tak dlouho je nosila ve svém bříšku. Maminka s děťátkem zůstanou pak ještě několik dní v porodnici. Maminka si trochu odpočine a děťátko se tam naučí pít maminčino mlíčko.

A pak si pro ně přijede tatínek a jedou všichni spolu domů.

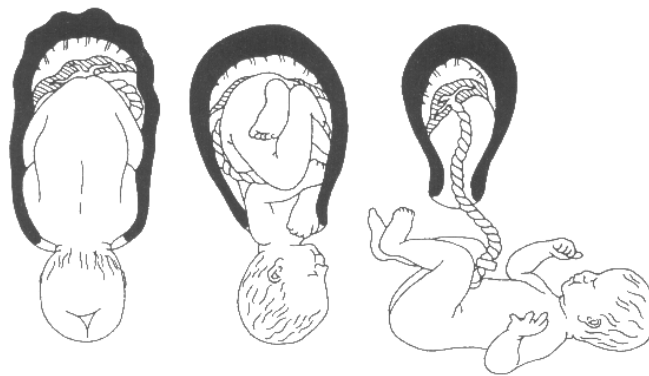
Tak vidíš, takhle ses narodila doopravdy, a není to žádná pohádka.“

„Hm,“ povídala holčička, „ale stejně se to dá poslouchat jako pěkná pohádka.“

„Já si to taky myslím,“ řekla maminka a pomohla holčičce zavázat tkaničku u boty, aby si mohla jít hrát s dětmi na písek.

2. UVĚDOMĚNÍ

a) Prohlédnutí si obrázků porodu.

Obrázek 6

- b) Hra na těhotné/ scénky: dívky si vycpou bříška polštáři a chlapci hrají starostlivé tatínky.
- c) Rozhovor nad tím, jak se chovat k těhotným ženám. Možné přejít k tématu, jak se chovat vůbec ženám.
- d) Kresba miminka v bříšku
- e) Přípravy na narození miminka: Nechat dětem vylosovat obrázky věcí, které takové miminko potřebuje a rodiče je proto musí pořídit. Úkolem bude vytvořit 3 skupinky, kde budou všechny potřebné věci (nesmí být 2 stejné věci v jedné skupince). Zdůvodnění, popis, co to je za pomůcku a jak s ní zacházet.
- f) Práce ve skupinách, práce s pomůckami: Děti si v rámci skupin mají zkusit krmení, přebalování, oblékání, mytí a utěšování, uspávání dětí.
- g) Možná návštěva maminky s miminkem.

3. REFLEXE

Řekni kamarádovi vedle sebe, co si z dnešní hodiny pamatuješ? Co bylo na hodině nejzajímavější? Dozvěděl ses něco nového?

ZDROJE:

Obrázek 6: FREMGENOVÁ, Laurie. Druhá doba porodní. *Na slovíčko* [online]. [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <http://pripravakporodu.atin.cz/druha-doba-porodni.html>

3.7.3 VÝUKOVÁ JEDNOTKA 3 – pro učitele a pro žáky

Jsme rozdílní – rozdíly mezi chlapci a dívkami, muži a ženami / pro učitele

1. EVOKACE

Jsme jedineční

MIGALLÓN LOPEZOSA, Pilar a kol. *Jak to tedy je se sexualitou?*. 1. české vyd. Praha: Svojtka & Co., 2013, s. 24. Knihovnička sexuální výchovy. ISBN 978-80-256-0997-2.

Mezi dětmi ve vaší třídě nebo mezi lidmi, které znáte, je určitě spousta rozdílů. Jistě jste už viděli blondáté děti, tmavovlasé i zrzavé. Třeba znáte i lidi různých ras z různých zemí. Na světě jsou lidé malí i velcí, tlustí i hubení. Možná jste někdy byli smutní, protože si myslíte, že některé děti jsou lepší než vy sami. To není pravda. Jsou holky a kluci, kterým jde dobře tělocvik, někteří zase umějí rychle vyřešit matematickou rovnici a jiní nádherně kreslí.

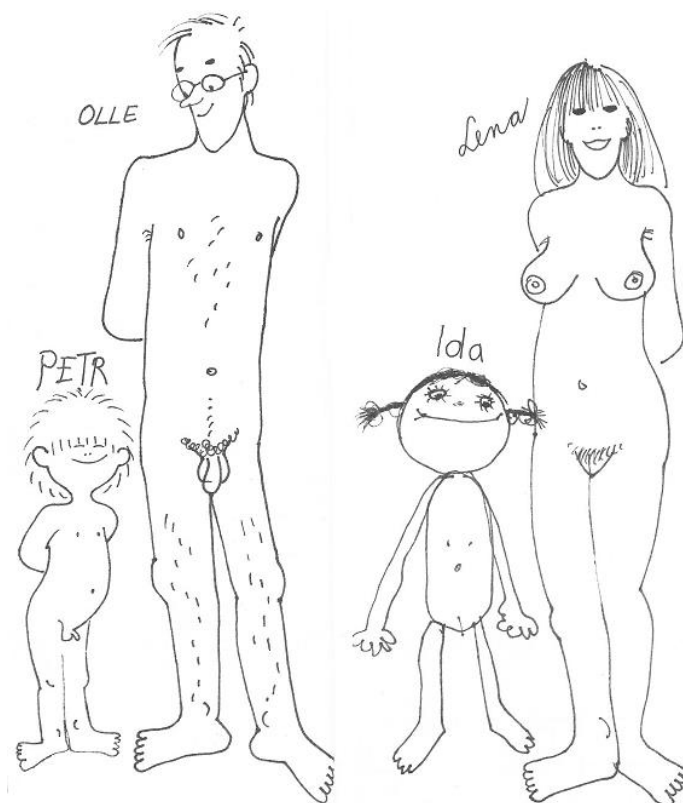
Ale to neznamená, že jsou lepší. Znamená to jen, že každý z nás je jiný. Každý člověk je jedinečný a zvláštní. Můžeš být malý nebo malá, můžeš mít potíže se zeměpisem, ale třeba krásně zpíváš. Někdo jiný zase možná neumí rychle běhat, ale je moc zábavný. Kdybychom všichni byly stejní, byla by to nuda. Umíš si představit třídu, kde by všichni mluvili stejným hlasem, vypadali stejně a měli by rádi stejné věci?

Každý z nás je jiný a ostatní nás mají rádi právě proto, že jsme takoví, jací jsme.

2. UVĚDOMĚNÍ

- a) Vylosovat si tři spolužáky a napsat o nich jednu hezkou věc, kterou pak přilepí na lavici či na smluvené místo. Lístičky si pak v kruhu s žáky přečteme a poděkujeme dohromady autorům.
- b) Jsme rozdílní muži a ženy – *myšlenková mapa* (co vše o rozdílnosti vím)
- c) Jsme rozdílní: Obkreslit dívčí a chlapeckou postavu dobrovolníků ze třídy na velký balicí papír.

- d) Vybarvení jednotlivých částí jednou barvičkou, které mají muži a ženy společné a druhou barvičkou, co mají odlišného. Je více těch společných znaků, nebo těch odlišných?
- e) Práce ve skupinách. Popis jednotlivých částí těla ženy a muže a přilepení jich na vytvořený plakát. HLAVA – KRK – RAMENO – HRUDNÍK – PRSA – BŘICHO – LOKET – PŘEDLOKTÍ – ZÁPĚSTÍ – RUKA – ŽENSKÉ POHALVNÍ ORGÁNY – MUŽSKÉ POHALVNÍ ORGÁNY – PRSTY – STEHNO – KOLENO – LÝTKO – HOLEŇ – KOTNÍK – CHODIDLO
- f) Vyzdvižení rozdílů mezi dětmi a dospělými na základě obrázků:

Obrázek 7

Dívka nemá chloupky na „pipince“, vulvě jako žena. Ta má větší prsa a chloupky v podpaží. Chlapec je bez ochlupení na rozdíl od muže. Tomu rostou chloupky v podpaží, kolem „pindi“, penisu, a na nohou. Také muži často rostou

chlupy na hrudníku. Není to však pravidlem. Muž je mohutnější a je zarostlejší v obličeji. Rostou mu na něm vousy.

- g) Diskuse o tom, co všechno mohou dělat ženy a co muži. Učitel říká různé činnosti a povolání (genderově rozlišné například pilotka, kosmonautka, učitel, malířka, opravář, aj.). Děti určují, zda je činnost určená pro muže či pro ženu, popřípadě, zda ji mohou dělat obě dvě pohlaví. Snažíme se navést děti k tomu, aby pochopily, že rozdělení na mužské a ženské práce není přirozené a že pro mnohé činnosti mají obě pohlaví stejné předpoklady.
- h) Divadlo: scénky na různé situace:
- a. Jak se chovat k ženě?
 - b. Jak se chovat k nadřízenému, ženě / muži.
 - c. Jak se chovat k těhotné ženě?
 - d. Základy společenského chování (vpouštění do dveří, zdravení, tykání/ vykání)

3. REFLEXE

Metoda pětilístek na téma *muž a žena*

Vyplnění pracovního listu: **Jsme rozdílní – rozdíly mezi chlapci a dívkami, muži a ženami / pro žáky**

ZDROJE:

Obrázek 7: FAGERSTRÖMOVÁ, Grethe. *Petr, Ida a miminko: kniha o soužití v rodině*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1992, s. 47. ISBN 80-00-00253-1.

Jméno: _____

Jsme rozdílní – rozdíly mezi chlapci a dívkami, muži a ženami / pro žáky

1. Rozhodni, zda je to pravda či ne. Podle toho zaškrtni ANO – NE.

Můžu si vybrat, jak budu vysoký. ANO – NE

Ženy i muži si mohou zvolit povolání, jaké se jim bude líbit. ANO – NE

Dívky si mohou hrát s autíčky. ANO – NE

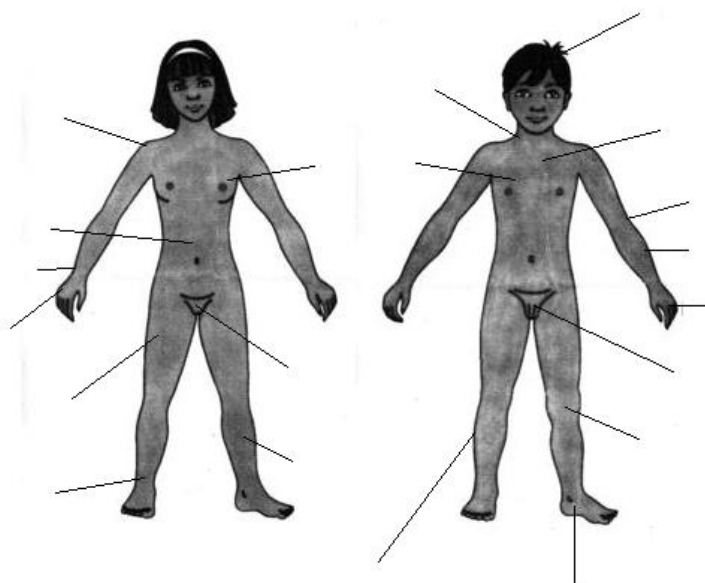
Chlapci si nemohou hrát s panenkami. ANO – NE

Chlapci a dívky, muži a ženy si jsou velmi podobní. ANO – NE

Všichni jsme stejní. ANO – NE

2. Popiš lidské tělo:

HLAVA – KRK – RAMENO – HRUDNÍK – PRSA – BŘICHO – LOKET –
PŘEDLOKTÍ – ZÁPĚSTÍ – RUKA – ŽENSKÉ POHALVNÍ ORGÁNY –
MUŽSKÉ POHALVNÍ ORGÁNY – PRSTY – STEHNO – KOLENO –
LÝTKO – HOLEŇ – KOTNÍK – CHODIDLO

Obrázek 8

3. Doplně do textu:

Nabídka slov: OBLIČEJ, SLUŠNĚ, POHLAVNÍCH, PRSA, JEDINEČNÝ, SILNĚJŠÍ, BOKY, PODOBNÍ

Každý jsme _____ a zvláštní. Je potřeba si sebe a ostatních okolo vážit. Chlapec i dívka by měli být stejně velcí a fyzicky zdatní. Kromě _____ orgánů jsou si fyzicky velice _____ a mají stejné možnosti. V dospělosti jsou muži _____ než ženy. Je potřeba se k ženám chovat _____ a s úctou. Muži jsou mohutnější a mají zarostlejší _____. Ženy jsou útlejší, mají širší _____ a větší _____.

ZDROJE:

Obrázek 8: Pracovní list - Muž a Žena. *Predskolaci* [online]. 2015 [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <https://predskolaci.wikispaces.com/PracovnC3%AD+list+-+Mu%C5%BE+a+%C5%BEena>

3.7.4 OVĚŘENÍ VÝUKOVÉ JEDNOTKY 1 V PRAXI

Dne 18. 11. 2014 se uskutečnila na Základní škole Světice beseda s miminkem, která proběhla v rámci kapitoly *Moje rodina*. Do druhé třídy a do jedné z prvních tříd (1. a paní učitelky Jany) byly pozvány maminky dětí, jež aktuálně docházejí na výše zmíněnou školu. Maminky přinesly své potomky do hodin prvouky a povídaly si s dětmi o tom, jak miminko přišlo na svět, co takové miminko umí, jí a co obnáší veškerá péče o něj. Maminka Mirka, která navštívila druháky, přinesla do hodiny výbavu věcí, které její miminko potřebuje, jako například, dečku, přebalovací pult, plínky, dudlík a šustivé knížky. Žáci se od ní dokonce dozvěděli, co to je monitor dechu a jak funguje. Na závěr besedy si mohli malého Filipa pochovat. Při sezení byly pořízeny fotografie, jako například tato.

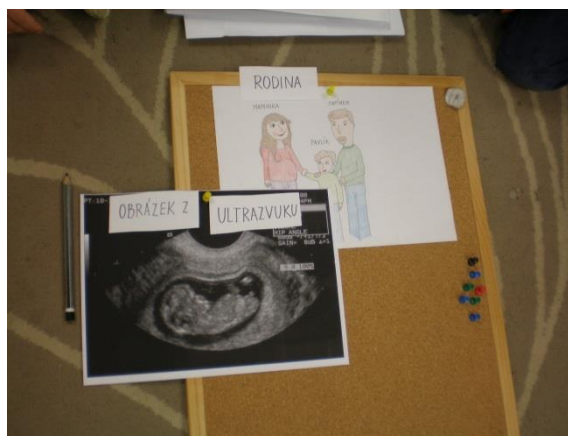
Dne 2. 3. 2015 se uskutečnila na stejné škole a ve stejné třídě, tj. druhé, výuka sexuální výchovy v rámci kapitoly *Zdraví* na téma *Vznik a vývoj plodu*. Tento blok byl zařazen do prvouky, která se dle rozvrhu konala druhou vyučovací hodinu. Z celkového počtu osmnácti žáků třídy se výuky zúčastnilo 14 žáků (11 chlapců a 3 děvčata). Rodiče byli dopředu informováni e-mailem o konání této hodiny a byli podrobně seznámeni s jejím plánem a obsahem. V rámci výuky byly pořízeny fotografie, které jsou vloženy do textu jako doklad průběhu vyučování.

Většina hodiny probíhala na koberci v kruhu formou diskuse, kterou jsem provázela připraveným příběhem o Pavlíkovi a jeho rodině. Na úplném začátku byl dětem ukázán obrázek rodiny (viz kapitola 3.7.1), jež jim byla představena. Žáci měli za

úkol uhodnout kolik je chlapci na obrázku let. Skoro všichni se shodli, že Pavlíkovi je osm roků.

Na základě Pavlíkova povšimnutí, že mamince roste rychle břicho, jsem ukázala dětem ultrazvukový snímek a vyzvala je k diskuzi, co to je za obrázek, kde a kým byl pořízen a kdo na něm je. Děti okamžitě poznaly, že na snímku je dítěátko, sdělily mi, že ho pořídil pan doktor a myslely si, že to je rentgen. Na název „ultrazvukový snímek“ přišel až po chvíli jeden z chlapců, Tomáš. Ten i popsal, jak se takový snímek u pana doktora pořizuje.

Následně jsme postoupili k Pavlíkovu listu otázek, se kterými si sám nevěděl rady. Požádala jsem jednotlivé děti, aby mi otázky přečetly nahlas a zeptala jsem se jich, zda již nyní neznají na některou odpověď. Poměrně hodně žáků se hlásilo, že ano.

Na základě odpovědí od dětí jsem ukázala zvětšeniny pohlavních buněk, spermie, vajíčka a mužského a ženského pohlavní ústrojí. Ty měli žáci nejprve sami pojmenovat, což se jim podařilo. Dále jsem žákům ukázala, kde se tvoří spermie a vajíčka. Více do detailu jsem zacházet nechtěla a ani žádný žák to nevyžadoval.

Informaci o spojení pohlavních orgánů a splynutí spermie a vajíčka jsem uvedla otázkou: *Co je potřebné k tomu, aby dítě mohlo vzniknout, když už víme, kde se tvoří spermie a vajíčka?* Pouze jeden chlapec, Miroslav, zmínil, že k tomu, aby vzniklo miminko, se musí mít muž se ženou rádi. To jsem následně velmi vyzdvihla a několikrát zdůraznila. Na základě informace o lásce, jsme postupovali, k oplození vajíčka a k jeho zanoření do dutinky, dělohy, kde se dále dělí a miminko roste. Děti velmi zajímal vznik jednovaječných a dvouvaječných dvojčat.

Následující aktivitou byla kresba již vyvinutého miminka v bříšku. Touto činností jsem sledovala, zda děti vědí, čím je miminko chráněno a co jí. Příklad dvou zhotovených kreseb je možné vidět v příloze č. 6.

Dále měli žáci poskládat etapy vývoje plodu chronologicky od momentu početí do plného vyvinutí dítěte v 9. měsíci. Pracovat mohli každý sám, či ve dvojici. Většina z nich si zvolila individuální práci. Výsledky byly zkontrolovány společně opět v kruhu na koberci. Ke každému období, měsíci, jsem dětem přečetla, co se s miminkem děje. Děti se velmi podivovaly, že jsou o devět měsíců starší.

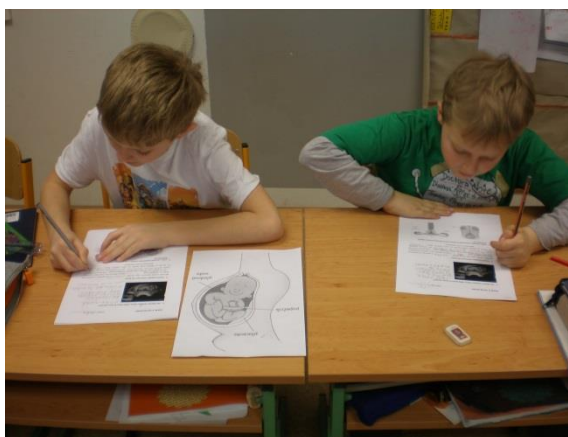

Po seřazení fotek vývoje plodu jsem rozprostřela kresby miminek v bříšku doprostřed kruhu, kam jsem umístila i obrázek mnou donesený. Děti porovnávaly svůj obrázek s mým a tak zjistily, že miminko leží v plodové vodě, je chráněné placentou a s matkou je spojeno pupeční šňůrou neboli pupečníkem. Vysvětlila jsem žákům funkce jednotlivých částí a pochválila je za kresby. Společně jsme přišli na to, co by

maminka v době těhotenství neměla dělat a jíst. Žáci uvedli, kouření, pití alkoholu (resp. konkrétní nápoje), též zmínili, že by maminka neměla pít tolik kávu a jíst cukr, pokud má například cukrovku. Ke zmíněným informacím jsem doplnila i konzumaci léků dle rad lékaře.

Technickým provedením porodu jsme se v hodině nezabývali. Co však děti velmi zajímalo, byli různé druhy porodů, jako je například porod přirozenou cestou, císařským řezem, ale také porod do vody, v kleče a v síti, jak uvedl jeden z žáků.

Na závěr hodiny jsme si společně řekli, co takové miminko umí, neumí a potřebuje. Podívali jsme se opět na Pavlíkovi otázky, a zjistili, že již na ně všichni známe odpovědi. Každý dostal na závěr hodiny k vyplnění pracovní list, kterým si měli utvrdit probrané učivo. Jeden z vyplněných pracovní list je vložen do přílohy č. 7.

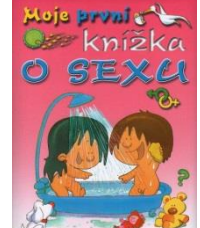

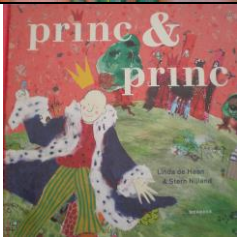
Hodina byla poměrně živá, neboť většina žáků se chtěla k tématu vyjádřit a podělit se o své informace. Nejvíce se do diskuse zapojoval Lukáš, Miroslav, Matyáš,

Maruška a Ema. Naopak Petr, Nicolas a Matěj se některým pasážím smáli a dělali si vtípky. Toto chování, po provedení reflexe s třídní učitelkou, která na hodině byla přítomna, přisuzuji především tomu, že na otevřený rozhovor o takovýchto tématech nejsou chlapci zvyklí a proto reagovali vyrušováním. Myslím si, že hodina plynula přirozeně, ve třídě panovala otevřená a uvolněná atmosféra. Žáky znám již delší dobu, což napomohlo tomu, že se přede mnou nestyděli a ani já před nimi necítila ostych.

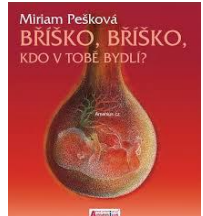
3.8 SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY A MATERIÁLŮ K REALIZACI SEXUÁLNÍ VÝCHOVY V RODINĚ

Na základě vyhodnocení otázky č. 15 v dotazníkovém šetření a dle výše zpracovaném grafu 9, bylo zjištěno, že více jak polovina rodičů, přesně 19 z 30, by uvítali ze strany školy materiální podporu či doporučenou literaturu, kterou by mohli využít při realizaci sexuální výchovy doma. Na základě tohoto výsledku byl zpracován seznam doporučené literatury s vizuální oporou, který byl rodičům zaslán elektronickou poštou. Seznam je abecedně řazen a je doplněn o obálky titulů, které jsou nafoceny z fyzických knih.

• CEHEN, Jean; KAHN-NATHAN, Jacqueline a kol. <i>Encyklopedie pohlavního života: 7-9 let</i>. 2. rev. vyd. Praha: Slovart, 1994, s. 39. ISBN 80-85871-20-3.	
• CEHEN, Jean; KAHN-NATHAN, Jacqueline a kol. <i>Encyklopedie pohlavního života: 10-13 let</i>. 2. rev. vyd. Bratislava: Slovart, 1994, s. 69. ISBN 80-85871-21-1.	
• DÍAZ MORFA, José R. et al. <i>Moje první knížka o sexu</i>. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009, s. 99. ISBN 978-80-7360-861-3.	

FAGERSTRÖMOVÁ, Grethe. <i>Petr, Ida a miminko: kniha o soužití v rodině</i>. 1. vyd. Praha: Albatros, 1992, s. 47. ISBN 80-00-00253-1.	
GIOMMI, Roberta; GOBBO, Chiara. <i>Jsem holka; Jsem kluk</i>. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2010. s. 51; 48. ISBN 978-80-204-2081-7.	
HAAN, Linda de; NIJLAND, Stern. <i>Princ & princ</i>. 1. vyd. Praha: Meander, 2013, s. 32. ISBN 978-80-87596-31-9.	
JANOUCHOVÁ, Kateřina. <i>Jak jsem přišel na svět</i>. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2006, s. 60. ISBN 80-204-1441-X.	
MASARACCHIOVÁ, Regina; TASCHNEROVÁ, Ute. <i>Maminčino břicho: knížka pro děti o těhotenství</i>. 1. české vyd. Praha: DharmaGaia, 2009, s. 45. ISBN 978-80-7436-000-8.	
MASARACCHIOVÁ, Regina; TASCHNEROVÁ, Ute. <i>Máme doma miminko</i>. 1. české vyd. Praha: DharmaGaia, 2009, s. 47. ISBN 978-80-7436-001-5.	

MIGALLÓN LOPEZOSA, Pilar a kol. <i>Jak přicházejí děti na svět?</i>. 1. české vyd. Praha: Svojtka & Co., 2013, s. 24. Knihovnička sexuální výchovy. ISBN 978-80-256-0795-4.	
MIGALLÓN LOPEZOSA, Pilar a kol. <i>Holka nebo kluk?</i>. 1. české vyd. Praha: Svojtka & Co., 2013, s. 24. Knihovnička sexuální výchovy. ISBN 978-80-256-0998-9.	
MIGALLÓN LOPEZOSA, Pilar a kol. <i>Jak to tedy je se sexualitou?</i>. 1. české vyd. Praha: Svojtka & Co., 2013, s. 24. Knihovnička sexuální výchovy. ISBN 978-80-256-0997-2.	
MIGALLÓN LOPEZOSA, Pilar a kol. <i>Co to dělají maminka s tatínkem?</i>. 1. české vyd. Praha: Svojtka & Co., 2013, s. 24. Knihovnička sexuální výchovy. ISBN 978-80-256-0890-6.	
PARKER, Steve. <i>Lidské tělo</i>. 2. vyd. Martin: Osveta, 1991, s. 64. ISBN 80-217-0599-X.	

• PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, Jaroslava. <i>Pohlavní život neboli odpovědi na otázky, které si kladeš</i>. 1. české vyd. Praha: Slovart, 2005, s. 55. ISBN 80-7209-702-4.	
• PEŠKOVÁ, Miriam. <i>Bříško, bříško, kdo v tobě bydlí</i>. 1. vyd. Jince : Amenius, 2008, s. 24. ISBN 978-80-903900-1-0.	
• SCHWARZOVÁ, Karolína. <i>Co chci vědět o sexu</i>. 1. české vyd. , Praha: Svojtka & Co., 2012. s. 171. ISBN 978-80-256-0900-2.	
• SMOLÍKOVÁ, Kateřina; HAJNOVÁ, Růžena. <i>Než se dítě zeptá... Program sexuální výchovy dětí předškolního věku</i>. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, s. 48. ISBN 80-7178-132-0.	
• TROJAN, Ondřej. <i>O čápech a vránách: jak nejlépe mluvit s dětmi o sexu</i>. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 1994, s. 88. ISBN 80-85768-48-8.	
• BEČKA, Karel. <i>Jak jsme přišli na svět: knížka pro zvědavé děti a jejich rodiče</i>. 1. vyd. Praha: SZdN, 1968, s. 43.	

3.9 SHRUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI

Praktická část této diplomové práce byla rozdělena do dvou oddílů. První z nich se týkal výzkumného šetření směrem k rodičům a učitelům Základní školy Světica. Druhá část byla tvorba návrhu výukových jednotek k realizaci sexuální výchovy na zmíněné škole a zároveň ověření jedné z nich v praxi. Z orientačního šetření bylo zjištěno, že většina rodičů (25 z 30) a všichni učitelé jsou nakloněni k realizaci sexuální výchovy. Shoda panovala i v rámci otázek na vhodnost témat, jejich zařazení do jednotlivých ročníků (souhlasilo 26 rodičů z 30) a podmínek za jakých by se sexuální výchova měla realizovat. Učitel by měl mít vždy připravené argumenty obhajující výuku sexuální výchovy a měl by přesně vědět co, kdy a jak žákům sdělovat. Na základě toho by se měl snažit přesvědčit rodiče, kteří s výukou nesouhlasí (jako by tomu bylo u čtyř rodičů na vybrané škole). Je nutné s nimi hovořit, vysvětlit jim, v čem sexuální výchova spočívá, popřípadě jim i předvést ukázkovou hodinu. Poskytnutí materiálů a informací dopředu je též pozitivní gesto vůči rodičům. Základní škola Světica seznamuje na začátku školního roku budoucí rodiče se školním řádem, koncepcí školy a ti svým podpisem stvrzují, že se seznámili i se Školními vzdělávacími plány, kde je sexuální výchova zahrnuta. I tento argument může učiteli pomoci.

Na základě kladného výsledku z výzkumného šetření bylo zhotoveno pět výukových jednotek. Jedna z nich, *Vznik a vývoj plodu*, byla na Základní škole Světica dokonce realizována v praxi, v druhém ročníku. Rodiče žáků byli s týdenním předstihem informováni e-mailem o této hodině, na jehož základě jsem obdržela tři kladné odezvy. Ostatní rodiče se nevyjádřili. Nebyla vznesena žádná negativní odezva od respondentů J, V a Y. Důvodem může být, že dotazovaní uznali, že naplánovaná hodina byla připravena v přijatelné formě, či se jejich děti nezúčastnily výuky, neboť výuce bylo přítomno 14 žáků z 18. Paní ředitelka byla potěšena mou iniciativou, hodinu hodnotí velmi kladně a těší se na další spolupráci.

Též byl na základě zájmu od rodičů sestaven seznam doporučené literatury (viz kapitola 3.8), který jim byl zaslán po vykonání orientačního šetření.

4 ZÁVĚR

Sexuální výchova je přirozená součást života každého člověka. Začíná na něj působit od dětství, a proto je důležité, aby se jí rodiče a následně i škola věnovali. Cílem diplomové práce bylo popsat sexuální výchovu v obecné rovině se zaměřením na její historický vývoj a současné pojetí v rámci prvního stupně základních škol. Na základě tohoto celkového obrazu vznikl konkrétní projekt na Základní škole Světice. Ten byl zaměřen na zjištění přístupu rodičů a učitelů k této problematice a vyústil vytvořením třech návrhů výukových jednotek a sepsáním doporučené literatury pro rodiče. Cíle byly, jak shrnuji níže, naplněny.

Z teoretické části práce vyplynulo, že v českém školství má sexuální výchova dlouholetou tradici, oficiálně však vstoupila do kurikulárních dokumentů rokem 2007. Je tak povinnou součástí školských dokumentů, respektive RVP ZV⁸, což znamená, že by se jí měla každá základní škola věnovat a to již od první třídy. I v zahraničních školách se tato výchova stala povinnou součástí kurikula a je realizována od počátku školní docházky. Příkladem země, kde je tak postupováno, je Norsko, v němž je hlavním poskytovatelem informací třídní učitel a zdravotní sestra. Dalšími pokrokovými zeměmi jsou například Nizozemsko a Velká Británie.

Jak bylo v práci zjištěno sexuální výchova je v současné době na školách pojímána jako výchova komplexní, která by neměla děti prvního stupně vést, aby se staly experty v rozlišení pohlavně přenosných chorob, v popisu vnitřních pohlavních orgánů či jak se technicky provádí soulož. Důležité je především nabytí znalostí, dovedností, postojů a názorů potřebných v současném a budoucím životě, aby děti uměly vytvářet dobré vztahy mezi sebou, dokázaly otevřeně komunikovat a aby dbaly na ochranu své osoby a zdraví. Výchova má za cíl též napomoci kultivovanosti slovníku dětí a mládeže, který se bohužel v současné době čím dál více zhoršuje.

⁸ RVP ZV: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Dále bylo zjištěno, že k výuce sexuální výchovy se veřejnost staví různě. Někteří ji podporují, například lidé z SPRSV⁹, jiní zauímají neutrální postoj a další jsou zcela proti její realizaci, jako zástupci z VORP¹⁰.

Z teoretické části je patrné, že nejen rodina, ale i škola hraje v sexuální výchově obrovskou roli. Především z důvodu toho, že bohužel ne všechny děti přejímají pozitivní vzory chování z rodiny či některé je nezískávají vůbec. Proto je podíl školy na realizaci sexuální výchovy neodmyslitelný. Učitelé by se dopředu měli informovat, jak se k danému tématu staví rodiče jejich žáků.

V rámci diplomové práce bylo uskutečněno výzkumné šetření na vybrané škole, ZŠ Světlá, kde byl mapován právě postoj rodičů a učitelů k výuce sexuální výchovy. Toto orientační šetření je dokladem toho, že škola a rodina hrají v této výchově obrovskou roli a že se ovlivňují a doplňují. Jejich vzájemná spolupráce je jedním z principů správně vedené sexuální výchovy. Většina rodičů momentálně docházejících žáků (25 z 30) se v dotaznících vyjádřila pozitivně. Objevily se však i negativních odpovědi.

Při řešení práce vyplynulo, že je velmi důležité brát ohled právě na rodiče, kteří jsou buď nerozhodní či s výukou nesouhlasí a snažit se je přesvědčit o pozitivním dopadu na dítě. V rámci ověření jedné výukové jednotky z vypracovaného návrhu v praktické části, nevznikla na vybrané škole situace, kdy bylo nutné přesvědčit rodiče o vhodnosti výuky či řešit případné vyjmutí dítěte z hodiny.

Vedení školy je velmi nakloněno k systematické realizaci sexuální výchovy, která je momentálně jen zběžně zpracovaná ve školním vzdělávacím plánu. Do budoucna je navrhováno její podrobné zařazení do dokumentu a vytvoření více výukových jednotek, které by mohli učitelé v hodinách používat.

⁹ SPRSV: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovy

¹⁰ VORP: Výbor na obranu rodičovských práv

5 SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

5.1 LITERATURA

- AUGUSTYN, Jozéf. *Sexualita v našem životě: průvodce při poznávání a formování vlastní sexuality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, s. 213. ISBN 80-85527-99-5.
- BORNEMAN, Ernest. *Encyklopedie sexuality*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 666. ISBN 80-85605-17-1.
- BORRMANN, Rolf; SCHILLE, Hans Joachim; DRUZGALOVÁ, Erna. *Sexuální výchova v rodině: k přípravě mladistvých na manželství a rodinu*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelství, 1977, s. 119.
- CEHEN, Jean; KAHN-NATHAN, Jacqueline a kol. *Encyklopedie pohlavního života: 10 – 13 let*. 2. rev. vyd. Bratislava: Slovart, 1994, s. 69. ISBN 80-85871-21-1.
- CEHEN, Jean; KAHN-NATHAN, Jacqueline a kol. *Encyklopedie pohlavního života: 7 – 9 let*. 2. rev. vyd. Praha: Slovart, 1994, s. 39. ISBN 80-85871-20-3.
- DÍAZ MORFA, José R. et al. *Moje první knížka o sexu*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009, s. 99. ISBN 978-80-7360-861-3.
- FAGERSTRÖMOVÁ, Grethe. *Petr, Ida a miminko: kniha o soužití v rodině*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1992, s. 47. ISBN 80-00-00253-1.
- FIFKOVÁ, Hana a kol. *Sexuální výchova: vybraná témata: výchova ke zdraví: příručka pro učitele*. 1. vyd. Praha: MŠMT ve spolupráci s VÚP v Praze, 2009, s. 76. ISBN 978-80-87000-29-8.
- GIOMMI, Roberta; GOBBO, Chiara. *Jsem holka; Jsem kluk*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2010, s. 51; 48. ISBN 978-80-204-2081-7.
- HARRIS, Alan. What does „Sex Education“ mean? In ROGERS, Rex Station (Ed). *Sex education – Rational and Reaction*. London: Cambridge University Press, 1974, pp. 18 – 23. ISBN 0-521-20477-1.

Charta sexuálních reprodukčních práv IPPF. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 1997, s. 63.

JANIŠ, Kamil. *Učební text k problematice rodinné a sexuální výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 117. ISBN 978-80-7041-898-7.

JANIŠ, Kamil; MARKOVÁ, Dagmar. *Příspěvek k základům sexuální výchovy*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, s. 77. ISBN 978-80-7041-621-1.

JANOUCHOVÁ, Kateřina. *Jak jsem přišel na svět*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2006, s. 60. ISBN 80-204-1441-X.

KRISTIANSEN, Anne; VOKTOR, Lise. Hva skjer? 11-13. *Miljømerket Trykksak: Helsedirektoratet*. 2013, s. 36. IS-1564.

MACHOVÁ, Jitka; HAMANOVÁ, Jana. Rizikové sexuální chování. In MACHOVÁ, Jitka; KUBÁTOVÁ, Dagmar a kol. *Výchova ke zdraví*. Praha: Grada, 2009, s. 149 – 151. ISBN 978-80-247-2715-8.

MARÁDOVÁ, Eva. Sexuální výchova jako součást výchovy ke zdravému životnímu stylu na základní škole. In KLEMENTA, Josef; MACHOVÁ, Jitka; MARÁDOVÁ, Eva a kol. *Výchova ke zdravému životnímu stylu: základy sexuální výchovy*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998, s. 81 - 83. ISBN 80-86039-63-3.

MARÁDOVÁ, Eva. Syndrom týraného a sexuálně zneužívaného dítěte. In KLEMENTA, Josef; MACHOVÁ, Jitka; MARÁDOVÁ, Eva a kol. *Výchova ke zdravému životnímu stylu: základy sexuální výchovy*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998, s. 57 - 63. ISBN 80-86039-63-3.

MASARACCHIOVÁ, Regina; TASCHNEROVÁ, Ute. *Maminčino břicho: knížka pro děti o těhotenství*. 1. české vyd. Praha: DharmaGaia, 2009, s. 45. ISBN 978-80-7436-000-8.

MASARACCHIOVÁ, Regina; TASCHNEROVÁ, Ute. *Máme doma miminko*. 1. české vyd. Praha: DharmaGaia, 2009, s. 47. ISBN 978-80-7436-001-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co kdy a jak ve výchově dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996, s. 144. ISBN 80-7178-085-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. Vztah, vzor, poučení. *Učitel'ské noviny*. 1995, roč. 98, č. 22, s. 12. ISSN 0139-5718.

MAYER, Ivo. Cíle a prostředky sexuální výchovy na 1. stupni základní školy jako příklad rozvíjení postojů (osobní zkušenosti učitele). *Ratolest: časopis na podporu zdraví v našich základních a mateřských školách*. 1997, č. 4, s. 5-11. ISSN 1210-6216.

MELLAN, Jiří; BRZEK, Antonín. Návrh náplně soustavné sexuální výchovy na základních a středních školách. *Učitel'ské noviny*. 1995, roč. 98, č. 22, s. 15-19 a č. 23, s. 11 – 18. ISSN 0139-5718.

MELLAN, Jiří; BRZEK, Antonín. *Soustavná sexuální výchova na základních a středních školách*. Praha: Křesťanské sdružení mladých lidí (YMCA), 1994, s. 73.

MIGALLÓN LOPEZOSA, Pilar a kol. *Jak přicházejí děti na svět?*. 1. české vyd. Praha: Svojtka & Co., 2013, s. 24. Knihovnička sexuální výchovy. ISBN 978-80-256-0795-4.

MIGALLÓN LOPEZOSA, Pilar a kol. *Holka nebo kluk*. 1. české vyd. Praha: Svojtka & Co., 2013, s. 24. Knihovnička sexuální výchovy. ISBN 978-80-256-0998-9.

MIGALLÓN LOPEZOSA, Pilar a kol. *Jak to tedy je se sexualitou?*. 1. české vyd. Praha: Svojtka & Co., 2013, s. 24. Knihovnička sexuální výchovy. ISBN 978-80-256-0997-2.

MIGALLÓN LOPEZOSA, Pilar a kol. *Co to dělají maminka s tatínkem?*. 1. české vyd. Praha: Svojtka & Co., 2013, s. 24. Knihovnička sexuální výchovy. ISBN 978-80-256-0890-6.

MITLÖHNER, Miroslav. *Helga aneb učitelům do kapsy*. Praha: R 3, 1992, s. 46. ISBN 80-85364-26-3.

MITLÖHNER, Miroslav. Sexuální výchova jako předmět sexuální pedagogiky. In ŠTĚBERKOVÁ, Dana; RAŠKOVÁ, Miluše; PROCHÁZKA, Ivo; PROUZOVÁ, Zuzana (eds.). *Sexuální výchova – multidisciplinární přístup: medicína, psychologie, pedagogika, právo, demografie*. 1. vyd. Ostrava: Kovář Petr – CAT Publishing, 2012, s. 155 – 163. ISBN 978-80-904290-5-5.

MŠMT ČR. *Na startu školské reformy Díl II. Vzdělávání v roce 2007 v tématech*. Praha: ÚIV – divize Nakladatelství TAURIS, 2008, s. 51. ISBN 978-80-211-0559-1.

MUFSON, Susan; KRANZ, Rachel. *O týrání a zneužívání*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, s. 131. ISBN 80-7106-194-8.

PARKER, Rachael; WELLINGS, Kaye; LAZARUS, Jeffrey V. Sexuality education in Europe: an overview of current policies. *Routledge*. 2009, roč. 9, č. 3, s. 227 – 242. ISSN 1468-1811.

PEŠKOVÁ, Miriam. *Bříško, bříško, kdo v tobě bydlí*. 1. vyd. Jince : Amenius, 2008, s. 22. ISBN 978-80-903900-1-0.

PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, Jaroslava. *Nezralá sexualita: o sexuální výchově a sexuálních projevech dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1990, s. 139. ISBN 80-201-0008-3.

PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, Jaroslava. *O sexuální výchově bez rozpaků*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1973, s. 181.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 322. ISBN 978-80-7367-416-8.

PŠENIČKA, Oldřich. *Sexuální výchova v rodině*. 2. vyd. Hradec Králové: Hnutí rodina, 1995, s. 310. ISBN 901524-3-0.

RAŠKOVÁ, Miluše. *Připravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008, s. 190. ISBN 978-80-244-2077-6.

RAŠKOVÁ, Miluše. *5 otázek k sexuální výchově dětí předškolního a mladšího školního věku (3-11 let): informativní příručka o sexuální výchově nejen pro studenty, učitele, vychovatele a rodiče*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 43. ISBN 978-80-244-1737-0.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 184. ISBN 978-80-247-3006-6.

SKOŘEPA, Miloslav. *Pohlavní výchova naší mládeže*. Praha: Státní nakladatelství, 1932, s. 36.

SPIPKOVÁ, Vladimíra a kol. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 311. ISBN 80-7178-942-9.

Standard základního vzdělávání. Věstník MŠMT ČR, roč. LI, č. 9, 1995, s. 4-43. č. j. 20819/95-26.

STEINBERG, Laurence. *Adolescence*. 9. vyd. New York: McGraw-Hill, 2010, s. 576. ISBN 0-07-353203-7.

STRETTI, Sylvie; KAŇÁK, Jan. Jak s dětmi mluvit o sexualitě. In KOLEKTIV AUTORŮ. *Děti a jejich sexualita: rádce pro rodiče a pedagogy*. 1. vyd. Brno: CPress, 2014, s. 163 – 200. ISBN 978-80-264-0290-9.

SVOBODOVÁ, Alena; VODRÁŽKA, Rudolf. *Výchova k rodičovství na základní škole: metodický text pro učitele 1. – 4. ročníku*. 1. vyd. Praha: SPN, 1977, s. 59.

ŠILEROVÁ, Lenka. *Sexuální výchova: Jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003, s. 104. ISBN 80-247-0291-6.

ŠILEROVÁ, Lenka. Rodina a sexuální výchova. In ŠTĚBERKOVÁ, Dana; RAŠKOVÁ, Miluše; PROCHÁZKA, Ivo; PROUZOVÁ, Zuzana (eds.). *Sexuální výchova – multidisciplinární přístup: medicína, psychologie, pedagogika, právo, demografie*. 1. vyd. Ostrava: Kovář Petr – CAT Publishing, 2012, s. 140 – 145. ISBN 978-80-904290-5-5.

ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava. Sexuální výchova ano, nebo ne? *Učitelské noviny*. 2012, roč. 115, č. 8, s. 8-9. ISSN 0139-5718.

ŠULOVÁ, Lenka; FAIT, Tomáš; WEISS, Petr a kol. *Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf, 2011, s. 439. ISBN 978-80-7345-238-4.

ŠULOVÁ, Lenka. Sexuální výchova v ČR. In BIANCHI, Gabriel. *Upgrade pre sexuálnu výchovu: zborník z konferencie „Alternatívy zodpovednej sexuálnej výchovy“*, Modra 28. - 30. 11. 2001. Bratislava: Veda, 2003, s. 100. ISBN 80-224-0783-6.

TÄUBNER, Vladimír. *Metodika sexuální výchovy: pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. Praha: Státní zdravotní ústav, 1996, ISBN 80-7071-029-2.

TÄUBNER, Vladimír. Principy sexuální výchovy. *Učitelské noviny*. 1995, roč. 98, č. 22, s. 20 – 21. ISSN 0139-5718.

TÄUBNER, Vladimír. Sexuální výchova a její problémy. In STŘELEČEK, Stanislav. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Paido, 1998, s. 140 – 148. ISBN 80-85931-61-3.

TÄUBNER, Vladimír. Sexuální výchova jako předmět sexuální pedagogiky. In ŠTĚBERKOVÁ, Dana; RAŠKOVÁ, Miluše; PROCHÁZKA, Ivo; PROUZOVÁ, Zuzana (eds.). *Sexuální výchova – multidisciplinární přístup: medicína, psychologie, pedagogika, právo, demografie*. 1. vyd. Ostrava: Kovář Petr – CAT Publishing, 2012, s. 121 – 140. ISBN 978-80-904290-5-5.

TROJAN, Ondřej. *O čápech a vránách: jak nejlépe mluvit s dětmi o sexu*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 1994, s. 88. ISBN 80-85768-48-8.

VANÍČKOVÁ, Eva; PROVAZNÍK, Kamil; HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana. *Sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999, s. 81. ISBN 80-7184-878-6.

VENGLÁŘOVÁ, Martina; BROŽOVÁ, Veronika. *Nové trendy v sexuální výchově*. 1. vyd. Praha: NIDV, 2009, s. 39. ISBN 978-80-86956-52-7.

Vzdělávací program národní škola. 1. vyd. Praha: SPN, 1997, s. 162. ISBN 80-04-26683-5.

Vzdělávací program obecná škola. 4. vyd. Praha: Portál, 1996, s. 272. ISBN 80-7178-106-1.

Vzdělávací program základní škola. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1996, s. 280. ISBN 80-7168-337-X.

WEISS, Petr; ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuální chování v ČR - situace a trendy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 159. ISBN 80-7178-558-X.

WHO REGIONAL OFFICE FOR EUROPE AND BZGA. *Standards for sexuality education in Europe: a Framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. Cologne: Federal Centre for Health Education, BZgA, 2010, pp. 68. ISBN 978-3-937707-82-2.

ZVĚŘINA, Jaroslav. *Lékařská sexuologie*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 1991, s. 233. ISBN 80-85467-04-6.

5.2 ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách. *MŠMT* [online]. 2010 [cit. 2015-02-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/10974>

FREMGENOVÁ, Laurie. Druhá doba porodní. *Na slovíčko* [online]. [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <http://pripravakporodu.atin.cz/druha-doba-porodni.html>

Jak spermie pozná správný vejcovod?. *Přírodovědná fakulta Univerzity Karlovy v Praze* [online]. 2014 [cit. 2015-02-28]. Dostupné z: <https://www.natur.cuni.cz/fakulta/aktuality/jak-spermie-pozna-spravny-vejcovod-lidovky.cz-11.12.2014>

JANIŠ, Kamil. K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2007 [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2007012702>

Ontogeneze člověka [prezentace]. *Slider Player* [online]. 2015 [vid. 2015-2-18]. Dostupné z:

http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://images.slideplayer.cz/8/2025961/slides/slideslide_8.jpg&imgrefurl=http://slideplayer.cz/slide/2025961/&h=720&w=960&tbnid=jWaNKTfXzqz4NM:&zoom=1&docid=FljsK2fdoYI9LM&ei=IF_kVPbrDMv4UPDbgZAP&tbn=isch&ved=0CFUQMygvMC8

Počty týraných a zneužívaných dětí v ČR jsou stále vyšší. *Nadace Naše dítě* [online]. 2012 [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: http://www.nasedite.cz/cs/nadace_a_media/tiskove_zpravy_2012/359-pocty_tyranych_a_zneuzivanych_deti_v_cr_jsou_stale_vyssi

Pracovní list - Muž a Žena. *Predskolaci* [online]. 2015 [cit. 2015-03-03]. Dostupné z: <https://predskolaci.wikispaces.com/Pracovn%C3%AD+list+-+Mu%C5%BE+a+%C5%BEena>

Primary and lower secondary education: Natural Science subject curriculum. *Utdanningsdirektoratet* [online]. 2013 [cit. 2015-01-30]. Dostupné z: <http://www.udir.no/kl06/NAT1-03/Hele/Hovedomraader/?lplang=eng>

RAŠKOVÁ, Miluše. Děti mladšího školního věku a jejich pojmání lásky, partnerství, manželství a rodičovství. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2006 [cit. 2015-1-25]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocclanku=2006010403>

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. 1991 [cit. 2015-02-01]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=104&r=1991>

Sex and relationships education in other countries. *National Foundation for Educational Research* [online]. 2009 [cit. 2015-01-30]. Dostupné z: <http://www.nfer.ac.uk/research/centre-for-information-and-reviews/inca-probes-and-studies.cfm>

Studijní materiál pro studenty a učitele: Sexuální výchova v pedagogické praxi mateřské a primární školy [video]. *Katedra primární a preprimární pedagogiky* [online]. 2015 [Vid. 2015-1-25] Dostupné z: <http://kpv.upol.cz/sexualni-vychova-v-pedagogicke-praxi-materske-a-primarni-skoly.php>

Upravený Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1. 9. 2013. *MŠMT* [online]. 2013 [cit. 2015-01-28]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

Vývoj miminka podle ultrazvuku v I. trimestru. *Babyweb.cz* [online]. 2012 [vid. 2015-02-18]. Dostupné z: <http://www.babyweb.cz/vyvoj-miminka-podle-ultrazvuku-v-i-trimestru>

6 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Dotazník pro rodiče

Příloha č. 2 – Vyplněný dotazník pro rodiče, respondent **K**

Příloha č. 3 – Strukturovaný rozhovor pro učitelky ZŠ Světice

Příloha č. 4 – Témata sexuální výchovy ZŠ Světice – vybraná ze ŠVP prvouky

Příloha č. 5 – Vyplněný strukturovaný rozhovor s učitelkami ZŠ Světice

Příloha č. 6 – Kresby dítěte v bříšku

Příloha č. 7 – Vyplněný pracovní list: Vznik a vývoj plodu

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AIDS	Acquired Immunodeficiency Syndrome
BZgA	Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung
HIV	Human Immunodeficiency Virus (virus lidské imunitní nedostatečnosti)
IPPF	The International Planned Parenthood Federation (Mezinárodní federace pro plánování rodičovství)
IVP MN	individuální vzdělávací plán pro mimořádně nadaného žáka
IVP SPU	individuálně vzdělávací plán pro žáka se speciální poruchou učení
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
SPRSV	Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovy
Syndrom CAN	Child Abuse and Neglect (Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte)
ŠVP	Školní vzdělávací plán
VORP	Výbor na obranu rodičovských práv
WHO	World Health Organization (Světová Zdravotnická organizace)
ZDŠ	základní devítiletá škola
ZŠ	základní škola

Příloha č. 1 – Dotazník pro rodiče

Sexuální výchova na 1. stupni ZŠ

Vážení rodiče,

jsem studentkou Pedagogické fakulty UK a chtěla bych Vás touto cestou poprosit o pomoc s vyplněním dotazníku k praktické část mé diplomové práce, která se zabývá sexuální výchovou na 1. stupni ZŠ.

Toto téma je velmi ožehavé, ale dle výzkumů velmi důležité. Někteří z Vás můžete namítat, že toto téma, je pouze záležitostí rodiny, není tomu bohužel tak. Primární role rodiny je neodmyslitelná, avšak sexuální výchova je součástí Rámcově vzdělávacího programu základních škol a tudíž je úkolem školy ji implementovat do vyučování.

V dotazníku jsou, jak uzavřené, tak otevřené otázky, proto Vás moc prosím, abyste našli chvíli svého drahocenného času a odpověděli na ně dle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Informace jsou anonymní a slouží pouze k akademickému účelu.

Přeji krásný den a děkuji za pomoc,

Vaše Magdaléna Jirků.

-
1. *Rok narození:*
 2. *Pohlaví: žena – muž*
 3. *Nejvyšší dodělané vzdělání: základní – střední – střední s maturitou – vysokoškolské*
 4. *Jsem rodič dítěte ve třídě: první – druhé*

Ke každé otázce vyberte vždy právě jednu odpověď. Zakroužkujte písmeno u vybrané odpovědi.

5. Souvisí sexuální výchova s životem dítěte?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne c) určitě ne

Svou odpověď zdůvodněte.

.....
.....

6. Kdy se podle Vás dítě poprvé setkává se sexuální výchovou?

.....
.....

7. Myslíte si, že je důležité vzdělávat žáky v oblasti sexuální výchovy již od první třídy základní školy?

- a) určitě ano b) spíše ano c) spíše ne c) určitě ne

Svou odpověď zdůvodněte.

.....
.....
.....
.....

8. Kdo by podle Vás měl být primárním zdrojem informací o sexuální výchově?

- a) rodina b) škole c) kamarádi d) internet, televize, magazíny

9. Máte již osobní zkušenost se sexuální výchovou ke svému dítěti?

- a) ano b) ne

Kdy jste zaznamenal/a u svého dítěte, v kolika letech, že se o tuto problematiku zajímá?

.....
.....
.....
.....

Jaká témata Vaše dítě nejvíce zajímala?

.....
.....
.....
.....

10. Ptalo se Vás dítě na otázky, na které Vám bylo nepříjemné odpovědět?

a) ano

b) ne

Čeho se otázky týkaly? Uveďte příklady dětských otázek.

.....

.....

.....

.....

11. Myslíte si, že by se škola měla podílet na sexuální výchově?

a) ano

b) ne

Pokud je Vaše odpověď ANO, napište, prosím, jakým způsobem.

.....

.....

.....

Pokud je Vaše odpověď NE, prosím, zdůvodněte.

.....

.....

.....

.....

12. Byli byste ochotní se zapojit do sexuální výchovy ve škole?

a) ano

b) ne

Pokud je Vaše odpověď ANO, napište, prosím, jak byste se mohli zapojit.

.....

.....

.....

.....

13. Kdo by měl vést sexuální výchovu na 1. stupni základní školy?

a) třídní učitel

b) lékař

c) psycholog

14. Jaká témata by podle Vás měla škola, resp. 1. stupeň ZŠ, v sexuální výchově zaštit'ovat? Jedná se o žáky 6 – 11 let.

.....

.....

.....

.....

Přečtěte si, prosím, jak je v současné době sexuální výchova koncipována v ZŠ Světice a následně, prosím, odpovězte na otázky č. 15 a 16.

1. ročník základní školy:

- a) bezpečné chování v různých prostředích, přivolání pomoci v situaci osobního nebo cizího ohrožení, sexuální zneužívání – nikdo nemá právo se dotýkat těla dítěte způsobem, který je mi nepříjemný (dítě má právo odmítnout nechtěné nebo nepříjemné dotyky)
- b) šikana, týrání, brutální násilí – prevence
- c) příbuzenské vztahy v rodině, vztahy mezi členy
- d) osobní bezpečí a základní práva
- e) lidská postava: stavba těla a jeho částí, názvy jednotlivých tělních orgánů, pohlavní rozdíly mezi mužem a ženou, hygiena, odkud přicházejí děti
- f) rodina (co to je, kdo do ní patří, proč vůbec existuje, jak se rodina vyvíjela – dříve a dnes)
- g) sexuální výrazy – kultivace slovníku

2. ročník základní školy:

- a. riziková místa a situace, bezpeční chování v různých prostředích, přivolání pomoci v situaci osobního nebo cizího ohrožení
- b. stavba lidského těla: základní funkce a projevy, změny lidského těla v průběhu života (etapy života), osobní hygiena, prevence nemocí, jak jsem přišel na svět (vysvětlení základních otázek, které děti v tomto věku zajímají, o jejich početí)
- c. život rodiny (řád, pravidla rodinného života, rozdělení rolí v rodině, práva a povinnosti členů rodiny, jejich podíl na chodu domácnosti, společné činnosti rodiny, péče o nemocné a handicapované členy rodiny, sourozenecké vztahy)
- d. příbuzenské a mezigenerační vztahy, život rodiny
- e. vrstevnické vztahy (kamarádství, výběr kamarádů, vliv vrstevnické skupiny, modelové situace odmítnutí, požádáno o pomoc pro sebe i pro ostatní, nebezpečí manipulace uvnitř skupiny, tolerance k odlišnostem spolužáků, jejich přednostem i nedostatkům, slušné chování...)
- f. komunikace mezi pohlavími (společenské chování)
- g. rozdílnost mezi lidmi (homosexualita, heterosexuality, etnika)
- h. šikana, týrání, brutální násilí – prevence

- i. týrání, zneužívání, zanedbané děti
 - j. nebezpečí elektronické komunikace – bezpečný internet
 - k. prevence HIV/AIDS
 - l. dětská krizová centra (možnosti pomoci v krizových situacích)
3. ročník základní školy:
- a. základní lidská práva
 - b. znaky života (rozmnožování – početí, prenatální vývoj, porod (názorné vysvětlení, odbornější úroveň než byla ve 2. třídě)
 - c. stavba lidského těla, změny lidského života, vývin jedince
 - d. změny v průběhu života, puberta – lidské tělo v různé fázi vývoje (jak lidské tělo vypadá a funguje, jak se liší mužská a ženská anatomie, jak se lidské tělo mění během puberty), dospívání (etika dospívání, bio-psychosociální aspekty dospívání), sebepoznávání (každý se vyvíjí svým vlastním způsobem a to je správné)
 - e. osobní a intimní hygiena dívek a chlapců
 - f. domov, příbuzenské vztahy a mezigenerační vztahy, život rodiny, komunikace
 - g. funkce rodiny, významné události v rodině (narození nového člena rodiny, odpovědnost za mladšího sourozence, vztah a komunikace se staršími sourozenci, smrt člena rodiny, setkávání, oslavy, historie rodiny, rodinné tradice), problémy v rodině (komunikace při řešení problémů, rozchod rodičů, nový partner rodiče, opuštěné, osiřelé, adoptované děti, péče o staré občany)
 - h. slušné chování, komunikace v dospívání, vztahy a respekt k odlišnostem
 - i. šikana, týrání, brutální násilí – prevence
 - j. přivolání pomoci v případě ohrožení fyzického a duševního zdraví, čísla tísňového volání, správný způsob volání na tísňovou linku
 - k. nácvik chování v rizikových situacích, práva a jejich ochrana (způsoby odmítání, nebezpečné manipulace)
 - l. bezpečné užívání internetu, ochrana osobních dat

15. Souhlasíte s tímto začleněním učiva dle ročníků?

a) určitě souhlasím	b) spíše souhlasím
c) spíše nesouhlasím	d) určitě nesouhlasím

Míru souhlasu či nesouhlasu prosím zdůvodněte:

.....

.....

.....

16. Uvítali byste ze strany školy materiály či doporučenou literaturu, kterou byste doma mohli použít?

a) ano	b) ne, nemám zájem	c) již máme doma

Děkuji za vyplnění dotazníku!

Příloha č. 2 – Vyplněný dotazník pro rodiče, respondent K

28. 2. 2015

Sexuální výchova na 1. stupni ZŠ

Sexuální výchova na 1. stupni ZŠ

Rok narození:

1979

Pohlaví:

muž

žena

Nejvyšší dodělané vzdělání:

základní

střední

střední s maturitou

vyšokoškolské

Jsem rodič dítěte ve třídě:

první

druhé

https://my.surveio.com/Q9G0A0V5F9A4R6K1Z6U9/data/view_response?id=12028734&p=0

1/7

1. Souvisí sexuální výchova s životem dítěte?

- ☒ určitě ano
- ☐ spíše ano
- ☐ spíše ne
- ☐ určitě ne

Svou odpověď z otázky č. 1, prosím, zdůvodněte.

- ✓ Vhodnou formou podané informace pomáhají dítěti pochopit fungování jeho vlastního těla tak jak se bude postupně měnit, a základní principy fungování ve společenství dalších lidí, tak aby si pokud možno nenechalo ublížit a neublížilo jiným.

2. Kdy se podle Vás dítě poprvé setkává se sexuální výchovou?

- ✓ To záleží na tom, kdy se poprvé zeptá, nebo kdy mají rodiče poprvé ho nějak směřovat. V našem případě to bylo myslím již někdy kolem třech let věku, kdy bylo třeba korigovat onanii na veřejnosti. Jinými slovy, probíhalo vysvětlování, že v soukromí je děláni si dobře absolutně v pořádku, ale na veřejnosti je to nevhodné protože. A první dotaz padl myslím také kolem 3. roku věku, kdy se narodil sourozenec.

3. Myslíte si, že je důležité vzdělávat žáky v oblasti sexuální výchovy již od první třídy základní školy?

- ☒ určitě ano
- ☐ spíše ano
- ☐ spíše ne
- ☐ určitě ne

Svou odpověď z otázky č. 3, prosím, zdůvodněte.

- ✓ Vhodnou formou podané informace pomáhají dítěti pochopit fungování jeho vlastního těla tak jak se bude postupně měnit, a základní principy fungování ve společenství dalších lidí, tak aby si pokud možno nenechalo ublížit a neublížilo jiným.

4. Kdo by podle Vás měl být primárním zdrojem informací o sexuální výchově?

- ☒ rodina
- ☐ škola
- ☐ kamarádi
- ☐ internet, škola, magazíny

Máte již osobní zkušenost se sexuální výchovou u svého dítěte?

- ☒ ano
- ☐ ne

5a. Kdy jste zaznamenal/a u svého dítěte, v kolika letech, že se o tuto problematiku zajímá?

Kolem třech let, kdy se narodil sourozenec.

5b. Jaká témata Vaše dítě nejvíce zajímala?

Kde se berou miminka, jak u mámy v břiše jedí, kudy vylezou ven, proč má pán pindíka apod.

6. Ptalo se Vás dítě na otázky, na které Vám bylo nepříjemné odpovědět?

ano

ne

6a. Čeho se otázky týkaly? Uvedte příklady dětských otázek.

Kudy vyleze miminko? K čemu jsou moje kuličky? Abys mohl mít děti? A proč? Co jsou spermie?

7. Myslíte si, že by se škola měla podílet na sexuální výchově?

ano

☐ ne

Pokud je vaše odpověď v otázce č. 7 ANO, napište, prosím, jakým způsobem.

Povídání a rozebírání různých příběhů, hraní rolí (i přeneseně, kdy si děti vyzkouší role "ubližovaného" i "ubližovaného" v úplně jiné situaci než jen se sexuálním kontextem a celé prožívání se pak rozebere včetně návrhů, co mohli aktéři udělat jinak).

Pokud je vaše odpověď v otázce č. 7 NE, prosím, zdůvodněte.

8. Byli byste ochotní se zapojit do sexuální výchovy ve škole?

ano

ne

Pokud je vaše odpověď v otázce č. 8 ANO, napište, prosím, jak byste se mohli zapojit.

Mohu pomoci s přípravou nějakých materiálů, přípravou jednotlivých aktivit.

9. Kdo by měl vést sexuální výchovu na 1. stupni základní školy?

- ☒ třídní učitel
- ☐ lékař
- ☐ psycholog

10. Jaká témata by podle Vás měla škola, resp. 1. stupeň ZŠ, v sexuální výchově zaštitovat? Jedná se o žáky 6-11 let.

- ✓ Myslím, že témata uvedená výše jsou zvolená vhodně. Vždy záleží na formě, jakou se budou probírat a zpracovávat. My doma odpovídáme jen na to, na co se dítě ptá. Nejdůležitější do hloubky, pokud to dítě vyloženě nevyžaduje (takže nejdříve padla informace, že aby bylo miminko, musí tatínek dát mamince spermii, ale způsob "předání" spermií se u nás řešil až za několik let). Myslím, že důležité jsou mezilidské vztahy, práva jednotlivých jedinců, možnost vyhledání pomoci, vedení k toleranci a péči o druhé (když vidím, že je někomu ubližováno a neumí si pomoci sám, pokusím se pomoci mu já, pokud o to stojí), upozorňování na rizikové situace (neznámí lidé, bohužel známí lidé - většinou jsou děti zneužívány vlastními rodinnými příslušníky) a jejich vyhýbání se apod. Technický stav sexu sem myslím rozhodně nepatří. Hodně bych o přizpůsobování celkovému nastavení ve skupině, přičemž zralejší jedince bych v tomto upozadovala před těmi méně zralými a méně připravenými, pro které některá zjištění mohou být šok.

11. Souhlasíte s tímto začleněním učiva dle ročníků?

- ☒ určitě souhlasím
- ☐ spíše souhlasím
- ☐ spíše nesouhlasím
- ☐ určitě nesouhlasím

11a. Míru souhlasu či nesouhlasu s otázkou č. 11, prosím, zdůvodněte:

Opět záleží na formě podání a právi s celou skupinou. Ale každopádně sex a mezilidské vztahy jsou součástí života a děti by se v této oblasti měly vzdělávat. Škoda, že není také součástí vzdělávacích programů mezilidská komunikace....

12. Uvítali byste ze strany školy materiály či doporučenou literaturu, kterou byste doma mohli použít?

ano

ne, nemám zájem

již mám doma

Dotazník ([/cs/?source=survey_footer&medium=link&term=brand](#)) vytvořen pomocí **Survio**.

Vyzkoušejte si předpřipravené [vzory dotazníků](#) ([/cs/vzory-dotazniku/?](#)

[source=survey_footer&medium=link&term=survey_templates](#)) pro snadný start!

Příloha č. 3 – Strukturovaný rozhovor pro učitelky ZŠ Světlice

1. Rok narození:
 2. Jakou školu jste vystudovala?
 3. Jak dlouho již učíte?
 4. Jak dlouho učíte na ZŠ Světlice a jakou třídu máte?
 5. Souvisí sexuální výchova s životem dítěte? Svou odpověď zdůvodněte.
 6. Myslíte si, že by se škola měla podílet na sexuální výchově? Svou odpověď zdůvodněte.
 7. Myslíte si, že je důležité žáky vzdělávat v oblasti sexuální výchovy již od první třídy základní školy? Svou odpověď, prosím, zdůvodněte.
 8. Máte již osobní zkušenosti s výukou sexuální výchovy za svou kariéru učitelky?
 9. V jakém ročníku jste ji realizovala a čeho se týkala?
 10. Jaká témata ze sexuální výchovy by mělo vyučování na první stupeň základní školy pokrývat?
 11. Ptalo se Vás již dítě z Vaší aktuální třídy na nějaké otázky týkající se sexuální výchovy?
 12. Pokud ano, bylo Vám to příjemné či nepříjemné? Uveďte příklad dětských otázek.
 13. Existují témata v rámci sexuální výchovy, které nerada učíte a snažíte se jim tedy vyhýbat?
- Ted' Vám dám k přečtení témata sexuální výchovy, jež jsou vybraná ze ŠVP prvouky, s kterým pracujete. Jsou seřazená dle jednotlivých ročníků. Otázky na Vás zní:
14. Souhlasíte s touto koncepcí sexuální výchovy na ZŠ Světlice, nebo byste něco pozměnila? Svou odpověď zdůvodněte.
 15. Uvítala byste pomoc na realizaci sexuální výchovy ze strany rodičů?

Příloha č. 4 – Témata sexuální výchovy ZŠ Světlice – vybraná ze ŠVP prvouky

1. ročník základní školy:

- a. bezpečné chování v různých prostředích, přivolání pomoci v situaci osobního nebo cizího ohrožení, sexuální zneužívání – nikdo nemá právo se dotýkat těla dítěte způsobem, který je mu nepříjemný (dítě má právo odmítnout nechtěné nebo nepříjemné dotyky)
- b. šikana, týrání, brutální násilí – prevence
- c. příbuzenské vztahy v rodině, vztahy mezi členy
- d. osobní bezpečí a základní práva
- e. lidská postava: stavba těla a jeho částí, názvy jednotlivých tělních orgánů, pohlavní rozdíly mezi mužem a ženou, hygiena, odkud přicházejí děti
- f. rodina (co to je, kdo do ní patří, proč vůbec existuje, jak se rodina vyvíjela – dříve a dnes)
- g. sexuální výrazy – kultivace slovníku

2. ročník základní školy:

- a. riziková místa a situace, bezpečné chování v různých prostředích, přivolání pomoci v situaci osobního nebo cizího ohrožení
- b. stavba lidského těla: základní funkce a projevy, změny lidského těla v průběhu života (etapy života), osobní hygiena, prevence nemocí, jak jsem přišel na svět (vysvětlení základních otázek, které děti v tomto věku zajímají, o jejich počtí)
- c. život rodiny (řád, pravidla rodinného života, rozdělení rolí v rodině, práva a povinnosti členů rodiny, jejich podíl na chodu domácnosti, společné činnosti rodiny, péče o nemocné a handicapované členy rodiny, sourozenecké vztahy)
- d. příbuzenské a mezigenerační vztahy, život rodiny
- e. vrstevnické vztahy (kamarádství, výběr kamarádů, vliv vrstevnické skupiny, modelové situace odmítnutí, požádáno o pomoc pro sebe i pro ostatní, nebezpečí manipulace uvnitř skupiny, tolerance k odlišnostem spolužáků, jejich přednostem i nedostatkům, slušné chování...)
- f. komunikace mezi pohlavími (společenské chování)
- g. rozdílnost mezi lidmi (homosexualita, heterosexualita, etnika)
- h. šikana, týrání, brutální násilí – prevence
- i. týrání, zneužívání, zanedbané děti

- j. nebezpečí elektronické komunikace – bezpečný internet
- k. prevence HIV/AIDS
- l. dětská krizová centra (možnosti pomoci v krizových situacích)

3. ročník základní školy:

- a. základní lidská práva
- b. znaky života (rozmnožování – početí, prenatální vývoj, porod (názorné vysvětlení, odbornější úroveň než byla ve 2. třídě)
- c. stavba lidského těla, změny lidského života, vývin jedince
- d. změny v průběhu života, puberta – lidské tělo v různé fázi vývoje (jak lidské tělo vypadá a funguje, jak se liší mužská a ženská anatomie, jak se lidské tělo mění během puberty), dospívání (etika dospívání, bio-psychosociální aspekty dospívání), sebepoznávání (každý se vyvíjí svým vlastním způsobem a to je správné)
- e. osobní a intimní hygiena dívek a chlapců
- f. domov, příbuzenské vztahy a mezigenerační vztahy, život rodiny, komunikace
- g. funkce rodiny, významné události v rodině (narození nového člena rodiny, odpovědnost za mladšího sourozence, vztah a komunikace se staršími sourozenci, smrt člena rodiny, setkávání, oslavy, historie rodiny, rodinné tradice), problémy v rodině (komunikace při řešení problémů, rozchod rodičů, nový partner rodiče, opuštěné, osiřelé, adoptované děti, péče o staré občany)
- h. slušné chování, komunikace v dospívání, vztahy a respekt k odlišnostem
- i. šikana, týrání, brutální násilí – prevence
- j. přivolání pomoci v případě ohrožení fyzického a duševního zdraví, čísla tísňového volání, správný způsob volání na tísňovou linku
- k. nácvik chování v rizikových situacích, práva a jejich ochrana (způsoby odmítání, nebezpečné manipulace)
- l. bezpečné užívání internetu, ochrana osobních dat

Příloha č. 5 – Vyplněný strukturovaný rozhovor s učitelkami ZŠ Světice

1. Rok narození:

J: 1972

P: 1980

V: 1963

2. Jakou školu jste vystudovala?

J: Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Učitelství pro 1. stupeň ZŠ.

P: Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze

V: Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze

3. Jak dlouho již učíte?

J: Učím již 7 let, ale s přestávkou na mateřskou dovolenou.

P: Skoro 10 let.

V: Učím již 23 let a 5 let jsem působila jako vychovatelka.

4. Jak dlouho učíte na ZŠ Světice a jakou třídu máte?

J: Tento rok je zde můj první a učím 1. třídu. 1. A

P: Učím zde jeden a půl roku, 2. třídu.

V: Od září 2014. Učím první třídu.

5. Souvisí sexuální výchova s životem dítěte? Svou odpověď zdůvodněte.

J: Ano souvisí. Tato výchova ovlivňuje sebepojetí, sebevědomí dítěte, jeho vztah k vlastnímu tělu i vztah k okolí. Ovlivňuje později i vztahy partnerské. Dále kultivuje vyjadřování, přístup k sexualitě i vlastnímu tělu.

P: Určitě ano. Každé dítě prochází od svého narození vývojem, setkává se s dětmi opačného pohlaví. Porozumění vývoji člověka, početí a narození, vztahům v rodině, atd. je pro děti důležité.

V: Jistě. Vždyť již malé dítě hledá odpovědi na otázky o narození, početí apod. Vlastně se seznamuje i s láskou a s milováním – maminka s tatínkem se mají rádi a „pusinkují se“. Již na dětských pískovištích lze vidět, jak si Pepíček s Mařenkou okukují své rozdílně vypadající pohlavní orgány. Jak najednou zjišťují, že jsou jiní. Přijímají své tělo, seznamují se s ním. Je to přirozené. Dcery s tatínky a synové s maminkami se také porovnávají a často nastávají úsměvné historky, které se pak s dětmi často táhnou až do dospělosti, například *Tatínku, ty máš pind'u? Mami, to jsou ale prsata!* Dle mého názoru je zcela správné si s dětmi od útlého věku povídat na rovinu, nic nezatajovat, nezesměšňovat, nemlžit. Sexualita a vše s ní související patří k životu.

6. Myslíte si, že by se škola měla podílet na sexuální výchově? Svou odpověď zdůvodněte.

J: Určitě ano, tak jako se podílí celkově na výchově a vzdělávání. Tuto důležitou oblast nelze opomíjet či ji vystříhnout ze života.

P: Ano. Ne ve všech rodinách se děti dozví potřebné informace. Ve škole mohou své poznatky sdílet a dozvědět se mnoho zásadních informací.

V: Určitě ano. V dnešní době plné médií, počítačů a dostupné literatury by se škola neměla tvářit, že téma sexuální výchova je tabu.

7. Myslíte si, že je důležité žáky vzdělávat v oblasti sexuální výchovy již od první třídy základní školy? Svou odpověď, prosím, zdůvodněte.

J: Určitě. Navážu na svou předchozí odpověď. Zrovna tento týden jsme s dětmi probírali lidské tělo a zdraví. Zatímco učebnice zobrazuje oblečené tělo, a já jsem plánovala se zabývat vnější stavbou lidského těla, děti si přinesly knížky a encyklopedie a už v ranním kruhu jsme se dostali na vnitřní orgány lidského těla, například srdce, plíce, krevní oběh, ale také oplodnění, vývoj plodu, dokonce porod a samozřejmě i vnější pohlavní znaky.

P: Děti se přirozeně učí sexuální výchově od narození. Zkoumají sebe, rodiče, pozorují dětí opačného pohlaví, všímají si rozdílů v anatomii i v chování. V první třídě jsou děti obvykle přirozeně zvyklé povídat si o rodině, o početí

dítěte, o rozdílech mezi muži a ženami. Určitě je vhodné na tyto znalosti z rodiny přirozeně navázat, prohlubovat je.

V: v dřívějších dobách bych sexuální výchovu viděla klidně až od nějaké 4. třídy. Dnes, v době, kdy se děti s tímto tématem setkávají vlastně od útlého věku, znovu připomínám literaturu, média, internet apod., je přirozené, že s tímto tématem budou pracovat od 1. třídy. Myslím si, že už v mateřské školce by měla být součástí výchovného procesu. Ale tady nevím možná, že v mateřské školce už ji také dávno mají. Oblast předškolní výchovy neznám.

8. Máte již osobní zkušenosti s výukou sexuální výchovy za svou kariéru učitelky?

J: Ano

P: Ano, v každém ročníku jsem s dětmi čas od času zařazovala toto téma. Obvykle je sexuální výchova součástí prvouky.

V: Svou první zkušenost v praxi si vybavuji přesně. Bylo to tak před 15 lety. 5. třída – přírodověda, lidské tělo a došli jsme k tématu rozmnožování. Přesně jsem věděla, jak pár chlapců ze třídy přímo čeká, jak si mne vychutnají. Přepočítali se. Začala jsem hodinu, tenkrát videem, vlastně filmem *Kdopak to mluví?* Po zhlédnutí té nejpodstatnější části, kde je právě dobře vidět pohyb spermií, zahníždění a vývoj embrya, následně porod, jsme v úplné přirozenosti s dětmi diskutovali, komentovali situace a bariéra studu a něčeho zakázaného byla prolomená. V té třídě pak nebyl žádný problém probírat mužské ani ženské pohlavní orgány a téma menstruace, na které kluci často reagovali chichotem, jsme také zvládli.

9. V jakém ročníku jste ji realizovala a čeho se týkala?

J: Od první do třetí třídy. Ve čtvrtém se lidské tělo neprobírá a pátou třídu jsem zatím neučila. Probírali jsme s dětmi především téma rodiny, vztahy v rodině, osobní bezpečí a rizika spojená se setkáním s cizími lidmi. Dále jsem s nimi probírala stavbu lidského těla, čím se liší muž a žena. To děti vždycky hodně zajímá. Fascinuje je vývoj plodu na obrázcích a fotografiích. Také jsem se

snažila a snažím kultivovat slovník žáků a nevhodné výrazy navrhuje přijatelnými.

P: v 1. až 4. třídě jsem s dětmi hovořila o početí, vývoji plodu, o vztazích mezi muži a ženami, o rozdílech v anatomii mužského a ženského těla, o rodině a chování v rodině, o partnerství a vztazích, hygieně. Vždy adekvátně k věku dětí.

V: Tak to už jsem již zodpověděla v předešlé otázce.

10. Jaká témata ze sexuální výchovy by mělo vyučování na první stupeň základní školy pokrývat?

J: Takřka všechny oblasti, jako například rodinu, lidské tělo, pohlavní rozdíly, vývoj plodu, bezpečnost a prevenci patologických jevů atd. Samozřejmě vše by mělo být podáno přiměřeně věku a aktuální situaci.

P: Témata, která jsem již zmínila, plus ta v přiložené koncepci.

V: O těle, pohlavních orgánech, hygieně, rozmnožování se děti učí v prvouce a přírodovědě. Myslím, že v dnešní době by se mělo více s dětmi hovořit o nebezpečí pohlavních chorob, o sexuální orientaci a také o prevenci možného obtěžování a zneužívání. Horké téma je myslím i plánované rodičovství.

11. Ptalo se Vás již dítě z Vaší aktuální třídy na nějaké otázky týkající se sexuální výchovy?

J: Ano. Více než jedno. (smích) Ale spíše jsem neodpovídala na otázky, ale reagovala na různá tvrzení a uváděla je na pravou míru. Komentovala jsem obrázky, které děti zaujaly v encyklopediích. Vysvětlovala jsem a uváděla jejich domněnky na pravou míru. Také jsem se pozastavila nad vhodným slovníkem, neboť to je stále aktuální téma v mé třídě.

P: Ano

V: Zatím ne.

12. Pokud ano, bylo Vám to příjemné či nepříjemné? Uveďte příklad dětských otázek.

J: Jsem poměrně prudérní. Není mi moc příjemné se bavit o mužských a ženských pohlavních orgánech a jejich vnějších znacích. Už jen jejich názvy, ať už ty „lidové“, nebo odborně v dětech vyvolávají nadšení. Začnou je vykřikovat a bavit se jimi. Snažím se vysvětlit, že penis, nebo vagína není sprosté slovo, ale není správné ho vykřikovat na potkání.

P: Ne, nebylo mi to nepříjemné. S dětmi jsem si prohlížela knihy o lidském těle, ptaly se obvykle na anatomii lidského těla muže a ženy, co jsou to spermie, vaječníky apod.

V: Zatím se nikdo neptal.

13. Existují témata v rámci sexuální výchovy, které nerada učíte a snažíte se jim tedy vyhýbat?

J: Například jsou to ty vnější i vnitřní znaky pohlavních orgánů, jak jsem zmínila v minulé otázce. Naštěstí děti na prvním stupni nadšeně přijímají nové informace a vše nové je zajímavé. To se týká i těchto témat, která se díky tomu dají poměrně dobře zvládnout. Na druhém stupni bych sexuální výchovu učit rozhodně nechtěla.

P: Nyní mne žádné nenapadá.

V: Myslí, že ne.

Ted' Vám dám k přečtení témata sexuální výchovy, jež jsou vybraná ze ŠVP prvouky, s kterým pracujete. Jsou seřazená dle jednotlivých ročníků. Otázky na Vás zní:

14. Souhlasíte s touto koncepcí sexuální výchovy na ZŠ Světlce, nebo byste něco pozměnila? Svou odpověď zdůvodněte.

J: To víš, že souhlasím. (smích) Je potřeba mít určitý plán a normu, abychom na něco podstatného nezapomněli. Musím k tomu však říct, že je nutné přizpůsobit obsah a formu vždy konkrétní třídě a aktuálním potřebám jednotlivých žáků. Též by měl učitel reagovat na dotazy a otázky, které vyvstanou spontánně.

P: s koncepcí se dá souhlasit, vždy ale podle mého názoru záleží na zkušenostech a citlivosti učitele, jakým způsobem dětem téma podá.

V: Po důkladném přečtení si myslím, že koncepce je velice pěkná a že obsahuje témata, která jsou v dnešní době opravdu aktuální. Myslím, že bych neměnila nic.

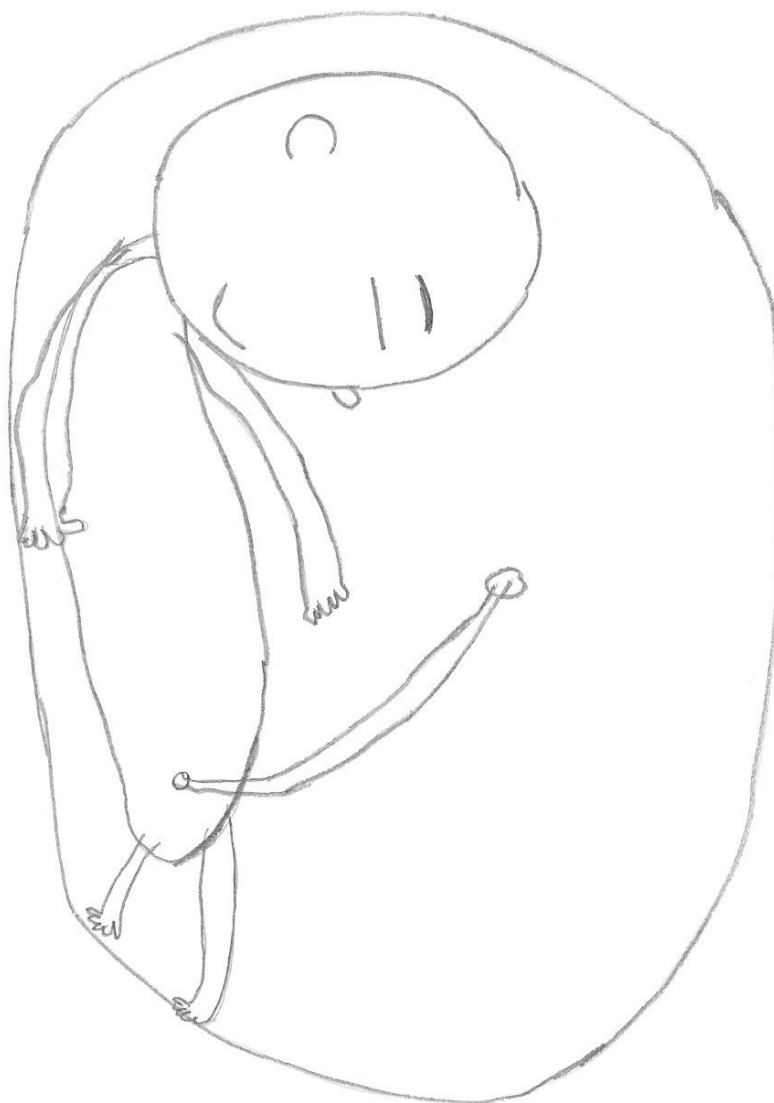
15. Uvítala byste pomoc na realizaci sexuální výchovy ze strany rodičů?

J: Ano, proč ne? Záleželo by na konkrétní formě pomoci, ale jistě bychom se domluvili. Aktivitu rodičů si velmi vážím. Už jsme měli na návštěvě maminku s miminkem.

P: Pokud se např. jedná o představení rodiny, mladších sourozenců, péče o novorozeně, apod., určitě vždy ráda uvítám spolupráci s rodiči.

V: Na tuto otázku nemám jednoznačnou odpověď. Někdy se stává, že pomoc ze strany rodičů přijde spontánně, prostě nějak tak vyplyne. Já sama bych asi zatím o pomoc nežádala. Ale pokud by nějaká nabídka ze strany rodičů přišla, nebránila bych se.

Příloha č. 6 – Kresby dítěte v bříšku

EMA, 2. TŘÍDA

JÁCHYM, 2. TŘÍDA

Příloha č. 7 – Vyplněný pracovní list: Vznik a vývoj plodu

Vznik a vývoj plodu:

Jméno: MAYOUŠ

1. Jak říkáme obrázku, který vidíte dole? K čemu slouží?

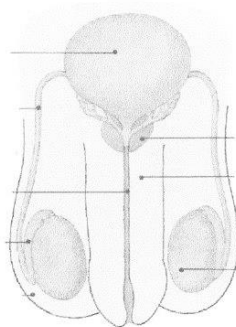
Obrázek 1

ULTRA ZVUK,
KONTROLA

2. Doplň chybějící informace do textu:

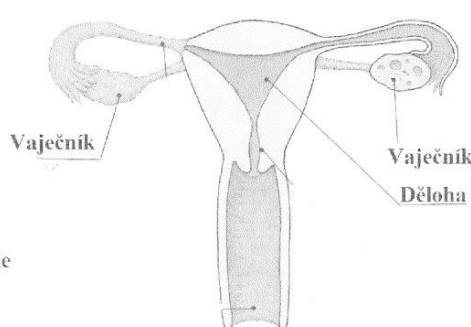
Miminko vzniká splnutím dvou buněk, VAJÍČKA a spermie. V mamčině bříšku se následně vyvíjí 9 měsíců. Miminko je s maminkou propojeno PUPEČNÍ ŠNŮROU, díky které dýchá a dostává živiny. V těhotenství maminka nesmí ALKOHOL, CIGÁ, NEDOPORUCENÉ PRAŽKY aby miminku neublížila. Po porodu je dítě zcela závislé na svých rodičích. Neumí CHODIT, ŽÍST. Maminka ho krmí mateřským MLEKEM.

3. Jaký z obrázků znázorňuje mužské a který ženské pohlavní orgány. Rozhodni se.

Varle

MUŽSKÝ POHLAVNÍ
ORGÁN

Vaječník
Děloha

ŽENSKÝ POHLAVNÍ
ORGÁN

4. Seřaď obrázky podle toho, jak se plod dítěte vyvíjí v mamčině břišku.
Obrázky očísľuj.

Obrázek 3

ZDROJE:

Obrázek 1: Babweb.cz. *Vývoj miminka podle ultrazvuku v I. trimestru*. Media Park s.r.o.[online]. 2008-2014 [vid. 201532-18]. Dostupné z: <http://www.babyweb.cz/vyvoj-miminka-podle-ultrazvuku-v-i-trimestru>

Obrázek 2: PARKER, Steve. *Lidské tělo*. 2. vyd., Martin: Osveta, 1991. s. 64. ISBN 80-217-0599-X.

Obrázek 3: *Ontogeneze člověka*. [prezentace]. Slider Player [online]. 2015 [vid. 2015-2-18]. Dostupné z: http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://images.slideplayer.cz/8/2025961/slides/slide_8.jpg&imgrefurl=http://slideplayer.cz/slide/2025961/&h=720&w=960&tbnid=jWaNKTfXzqz4NM:&zoom=1&docid=FljsK2fdoYI9LM&ei=IF_kVPbrDMv4UPDbgZAP&tbnisch&ved=0CFUQMMygvMC8